Selvfinansieret fri af arbejdsmarkedet

En praktisk og filosofisk guide

Forfatter Cand. phil. i filosofi og selvbygger Steen Ole Rasmussen anno 2002 - godt på vej til den selvfinansierede frihed fra arbejdsmarkedet via praktisk sans, filosofiske betragtninger, uden frygt for kaos og med ironisk distance til den herskende orden!

© Det Stenske Forlag 2024

978-87-994531-5-3

Forord/indledning

Hvordan og hvorfor bliver man “selvfinansieret fri af arbejdsmarkedet” før pensionsalderen? Det er de to spørgsmål, som bogen tager op på baggrund af et helt livs konkrete erfaringer med at blive det.

Intentionen med bogen og det personlige livsprojekt, som bogen er en beretning om, handler om det største, det som den såkaldte “fri verden” hævder at gå ind for, men som den faktuelt og performativt ofrer i udviklingens og en falsk økonomisk nødvendigheds navn.

Friheden og det gode liv, der udfolder sig i forening med hensynet til livets forudsætninger, klimaet, miljøet, medmennesket og andre medskabninger, ligger lige for. Men det er forbudt at tale om inden for den herskende ordens italesættelse af sin falske nødvendighed, der handler om grænseløs økonomisk vækst, et imaginært liv på månen!

Forbuddet, den fri verdens største tabu, går på muligheden for at gøre sig fri af arbejdsmarkedet og statens umyndiggørende overførsler før pensionsalderen.

Budskabet, beskrivelsen af det heroiske og konstruktive i at gøre sig fri af arbejdsmarkedet før pensionsalderen, er altså ekstremt tabubelagt i denne verden, eller officielt forbeholdt dem, der kan beskrives som udtjente før tid eller uskyldigt uarbejdsdygtige.

Forbuddet mod at gøre sig fri af lønarbejde gælder dog ikke for magteliten. Men det tales der ikke om. Den lønarbejder ikke, behøver det ikke, for den “netværker”!

Inden for den officielle fremstilling af Danmark hedder det sig, at nationen er en af de mindst korrupte i verden. Det kan man sige, fordi dem, der har noget at skulle have sagt, ikke behøver at benytte sig af korruption. De er medlem af et netværk af personlige kontakter på 426. Dette netværk står til rådighed for medlemmerne, hvor alle andre skal stå til rådighed for “et frit arbejdsmarked”.

Bogen “Magteliten” udkom 2016, og er evigt aktuel.

Den store fortælling om økonomisk vækst og fuld beskæftigelse er netop kun en fortælling, en utopi, der faktisk udfolder sig som en dystopi. Cop 28 bekræfter det performativt. Den menneskeskabte globale opvarmning underminerer livets forudsætninger, alligevel er der ingen konkrete og forpligtende beslutninger om at stoppe det

nogle steder inden for den herskende orden. Man påstår i stedet oppefra og ned, at fortsat økonomisk vækst og fuld beskæftigelse er løsningen på problemet, der kommer af vækst og overbeskæftigelse, dvs. forbrug og ødelæggelse af livets betingelser.

Denne bog handler på alle måder om at bryde den herskende ordens tabuer og med dens italesættelse af en falsk nødvendighed. Det er en yderst filosofisk krævende øvelse, men også en meget praktisk opgave.

Den store fortælling om udvikling og økonomisk nødvendighed kommer oppe fra, og siger, at alle må stå til rådighed for arbejdsmarkedet for at optjene sin ret til fritid og pension. Fortællingen doseres i en grad, så det kan være svært at se skoven for træerne.

Lønarbejdsinstitutionen står som det helt afgørende for den enkeltes selvforståelse i det moderne Danmark, og det i lige så høj grad som lønarbejdet konkret er den vigtigste kilde til indtægt for flertallet af danske borgere. Sådan er det skruet sammen for de fleste nu. Det kan ændres. Det er ikke nogen naturlov, at 3 millioner danskere skal lønarbejde. Selvforsørgelse og forsørgelse behøver ikke i den grad at centrere sig om den ekstremt realøkonomisk uproduktive og fremmedgørende institution, som lønarbejdet er.

Den, der stiller sig op og erklærer, at målet med livet er noget andet end det at bidrage maksimalt til pengeøkonomisk produktion og forbrug, og at meningen er at gøre sig fri af både lønarbejde og velfærdsstatens umyndiggørende overførselsindkomster før pensionsalderen, udfordrer og udfordres af det samfund, som det må ske i. Det er denne ekstremt dybtgående udfordring, som bogen handler om. Det kunne formuleres populistisk overfladisk og tilsyneladende let tilgængeligt, sådan som ethvert markedsorienteret forlag forlanger det. Men så ville budskabet performativt være reduceret til den patetiske livsstil, som det er en lang kritik af.

Bogen er en personlig beretning om den udfordring, det har været at slippe fri af arbejdsmarkedet og overforbruget med æren i behold før pensionsalderen.

Bogen er ikke intenderet som noget særligt litterært. Den er et biprodukt af et langt mere vigtigt og praktisk filosofisk projekt, dvs. et livslangt eksistentielt engagement.

Bogens filosofi udvikles med præcist udgangspunkt i distinktionen mellem menneskets udviklingsfortælling og den naturvidenskabeligt definerede evolution.

Menneskets fortællinger om udviklingen er fulde af tvivlsomme sandheder, ideologi, hvor naturen bare “er”, dvs. det sande tavse vidne, kontrasten, der afslører menneskets fortællinger som kun fortællinger.

Distinktionen mellem menneskets yderst tvivlsomme udviklingsfortællinger og evolutionen gør semantisk, meningsfuldt og konkret en forskel for den iagttager, der benytter sig af den, bogens filosofiske omdrejningspunkt. Det er her, at forfatteren finder et tilholdspunkt, som ikke kan reduceres til det blot at være en reaktion, dvs. en rent negativ position i forhold til den store fortælling, den topstyrede form for herskende orden, der faktuelt og videnskabeligt bevist har fuld fart på ødelæggelsen af livets forudsætninger.

Opdeling:
Første del argumenterer bredt og generelt for det opbyggelige i at frigøre sig fra arbejdsmarkedet så hurtigt som muligt samt det at minimere sin afhængighed af pengeøkonomien. Der insisteres på en udførlig kritik af det, der beskrives som falsk økonomisk nødvendighed af fortsat pengeøkonomisk vækst, dvs. nødvendigheden af den vækst, der faktuelt udgør den egentlige trussel mod livet selv, frem for at være et sandt udviklingskriterium.

Anden del handler om økonomisk praksis, dvs. det økonomiske menneske som både problem og løsning i forbindelse med konkrete muligheder for tidlig tilbagetrukken selvfinansieret livsstil. Det handler om at forstå forskellen på realøkonomi og pengeøkonomi. Ret enestående praktiske erfaringer med realøkonomi nævnes og beskrives i sammenhæng med kritikken af pengeøkonomien. Det drejer sig om at forstå en pengeøkonomi, vilkåret for friheden, uden at gøre den til sin falske gud, dvs. om realøkonomi.

Tredje del tematiserer “utopien”, som den har været til stede i det meste af et liv: Hvad er det, der skal ændres generelt, for at vi kan leve i overensstemmelse med hensynet til vore livsbetingelser! Og fordi “utopien” har været med gennem et langt liv, så er den en beretning, altså mere og andet end tilhørende det virtuelles domæne. Den er ikke kun en fortælling.

Utopien handler om, hvad den enkelte kan gøre for samfundet og naturen på gældende betingelser, ikke så meget om hvad samfundet kan gøre for den enkelte. Men det er ekstremt virksomt, set i bred kontekst. Det, at realisere et liv i kontakt med de forpligtende og overordnede almenmenneskelige udfordringer på de gældende betingelser, er mere konstruktivt end utopiske krav til samfundet. Det er mere end utopi og ideologi, fordi det både afslører vejen såvel som de forhindringer, de alt for produktive har lagt ud for os og livet selv med jagten på deres “udvikling”.

Den virksomme og funktionelle kritik ligger i praksis, i den individuelle personlige adfærd, i det konkret at stå som et levende alternativ til “udviklingen”.

Rent praktisk så er den selvfinansierede frihed fra arbejdsmarkedet en kæmpe positiv, dvs. selvstændig kraft, fordi den er så attraktiv, ekstremt tiltrækkende for den, der har eller bare kender friheden.

Den fuldstændigt selvfinansierede uafhængighed af arbejdsmarkedet, bogens utopi for den enkelte, er og bliver dog nok en utopi for de fleste. Idealet om det absolutte skal imidlertid ikke blokere for sin funktion som ledestjerne, men vise vejen for dem, der vil. Alle skridt i den rigtige retning er af det gode.

Indhold

Forord/indledning 2
Del I 8
Frihed og nødvendighed 8
Hvordan kan det være agtværdigt at trække sig tilbage fra arbejdsmarkedet før den egentlige pensionsalder? 11
Overforbruget af livsbetingelser 21
Arbejdsmarkedet og den sociale identitet 28
Udvikling, basis og overbygning 29
Lønarbejdets middel- målrationalitet 33
Pengeskabelsen 39
Friheden er den eksistentielle udfordring 41
Del II 43
Praksis 43
Det økonomiske menneske 43
Praktisk guide til autentisk frihed 59
Realkapital og penge 60
Det overflødige skal væk 70
Udfordringen er at få udgifterne ned. Hvordan dækkes de basale behov med et minimalt forbrug af penge? 70
Budgettet 73
Mad 73
Bolig 77
Selvopførte villaer 78
Kolonihaven 89
Husbåd 92
Bolig på landet 100
Beklædning 101
Sundhed og personlig pleje 101
Logistik (transport kommunikation) 103
Informationsteknik 105
Pengeindtægt ved arbejde og kapital 106
Løn 106
Renter afkast 107
Lejeindtægt 107
Lidt om tal og proportioner 109
Forhindringer 109
Overførselsindkomst 110
Borgerløn 111

Fælder og trusler i forhold til projektet 112
Del III 114
Utopien 114
Konstruktive utopier og dystopier 114
(R)evolution eller udvikling(en) 131
Neutral beskrivelse 132
Et afledt spørgsmål 134
Revolutionens nødvendighed 135
Stolthed 138
En udtalt social manifestation 138
Litteratur inspiration 146

Del I

Frihed og nødvendighed

Udviklingen fremstår som det, mennesket prioriterer i sin forvaltning af friheden. Vi fødes ind i en ramme af fortællinger, og fortællingen om den individuelle og kollektive udvikling står for det positive, “det som ingen kan være imod”!

Men udviklingen er og tilhører først og fremmest fortællingen, modsat den naturvidenskabeligt beskrevne evolution. Fortællingen er af tvivlsom karakter, hvor naturen og naturvidenskaberne taler et helt anderledes og entydigt sprog om faktuel nødvendighed.

Når vi lever i en tid, der er præget af de store fortællingers sammenbrud, falske nyheder, faktabenægtelse og illusioner om muligheder for evig økonomisk vækst, så er det fordi fortællingen om udviklingen i moderne forstand er brudt sammen over for naturen med dens ubønhørlige nødvendighed.

Det gælder især for de kommercielle medier, at de ville betale for at slippe for at høre sandheden om de fortællinger, som de lever af at udbrede.

De herskende succeskriterier, som de dyrkes i den stort anlagte massekommunikation, er uforenelige med det nødvendige hensyn til naturgrundlaget. De italesatte frihedsidealer er falske, fordi de forbryder sig mod nødvendigheden.

Evolutionen siger ikke noget, den er ingen fortælling, den er tavs, ubønhørligt sand som mangfoldigheden af givne betingelser, der omgiver og betinger eksistensen, mennesket med dets “frihed”!

Det er mennesket med dets yderst tvivlsomme fortællinger, der prøver på at fremstille sine skridt på jorden, som om de var udtryk for naturlig evolution, en iboende formålsmæssighed der går forud for individet og som det kan identificere sig med. Men naturen har ikke brug for fortællinger. Den lyver ikke, for den kan slet ikke sige noget, helt modsat mennesket med alle dets tvivlsomme fortællinger om udvikling og evolution.

Den menneskelige eksistens er omgivet af en mangfoldighed af naturligt og socialt givne omstændigheder, der binder nu og her, uanset om eksistensen forstår sig på dem eller ej.

Fortællingen om udviklingen udgør en ramme, som det moderne samfund gerne ville identificere med selve naturen eller evolutionen i naturvidenskabelig forstand. Men sådan, som det er nu, er fortællingen om udviklingen blevet til ideologi[1], først og fremmest forklædt som økonomisk videnskab, her som et led i en yderst tvivlsom og potentielt set skadelig form for social ramme for selvforståelse. Sådan er det nu, men det kan ændres. Det er udfordringen.

Dyrkelsen af den økonomiske vækst som vejen frem mod den bedste af alle verdener har så mange miljømæssige, klimamæssige og menneskelige uhensigtsmæssige konsekvenser, at det for længst er blevet aldeles nødvendigt at stoppe op og se på fakta frem for blot at leve hen i drømmen.

Den eksistentielle frihed må åbne sig for et anderledes kvalitativt liv, der ikke smadrer ind i naturens grænser for kvantitativ vækst med ubodelig skade på livet til følge. Fortællingen om udviklingen hænger ikke sammen, fordi mennesket i sin jagt på den tenderer mod at smadre livets betingelser med sin “succes”.

Den eksistentielle frihed er mulighedsbetingelsen for valget af et kvalitativt bedre liv, der udfolder sig i overensstemmelse med den naturlige nødvendighed i stedet for markedstænkningen og den konstruerede nødvendighed, der styrer udviklingen frem mod undermineringen af forudsætningerne for livet.

Mennesket må lære at forvalte sin frihed i overensstemmelse med en højere nødvendighed end psykens og det sociales bekvemme og falske fortællinger om udviklingen.

Mennesket med dets udviklingsfortællinger er ikke nødvendigvis evolutionens blomst. Dets forvaltning af friheden er ikke pr. automatik evolutionens forlængelse eller udtryk for en højere nødvendighed. Det ses, hvor mennesket som livsform med livsstil forbryder sig mod grænserne for vækst på bekostning af sit eget og andre livsformers fremtid.

---

[1] I Konkurrencestaten fortæller Ove K. Pedersen globaliseringens politiske historie. Det er en historie, hvor politik og økonomi væver sig ind i hinanden. Det er samtidig historien om en bestemt forståelse af moderne stater – nemlig ideen om ”nationernes konkurrence”, dvs. ideen om, at alle lande i dag er del af en bestandig international kamp på kompetencer, viden og udvikling. Og at denne kamp er et grundvilkår, som vi ikke kan undsige os.
https://da.wikipedia.org/wiki/Konkurrencestaten_(begreb)
Ove K. Pedersen er en af de fremmeste eksponenter for den ideologi, der deles i toppen af den dansksprogede sociale selvbeskrivelse, fortællingen om en falsk økonomisk nødvendighed, kombineret med manglende konsekvent tilgang til sine succeskriteriers selvnegerende natur, konflikt med naturgrundlaget.

Det globalt orienterede menneske kan ikke ville den udvikling, der udfolder sig nu, fordi det eksisterer ind i forståelsen for det falske i fortællingen om udviklingen, og ser denne fortælling på baggrund af en højere nødvendighed og en forståelsen for, hvad naturens evolution er i modsætning til den sociale konstruktion af en fortælling om udvikling[2].

Dette menneske må reducere sin afhængighed af arbejdsmarkedet. Det er ikke markedet, konkurrencestaten, der står for den højeste nødvendighed, men naturen.

Dette menneske må også gøre sig uafhængigt af velfærdsstatens overførselsindkomster, der fratager det dets værdighed.

Det er en kæmpe udfordring for den enkelte, men forudsætningen for at kunne modsige den falske fortælling med en kvalitativt ny og bedre.

Som selvfinansieret fri af arbejdsmarkedet kan eksistensen udleve en forpligtende kritik af en syg verden, der har fuld fart mod at ødelægge livets forudsætninger i udviklingens navn. Begreber som personlig integritet, moral, anstændighed og stolthed får vægt og nyt indhold med øvelsen.

Erfaringen med at stå relativt alene med forståelsen for udfordringen åbner for sin egen vej ind i det sociale. Det tilhører os som mennesker, at vi ikke på nogen måde kan orientere os uden for det sociale. Intensiteten og det forpligtende i erfaringen af de udfordringer, som det sociale skaber for sig selv med sine falske fortællinger, giver integritet, autonomi og vægt i stemmen, når iagttageren står på sit eget fundament i forhold til kritikkens genstand. Jeg taler ud fra mere end 40 års personlige erfaringer med at kritisere vækstsamfundets selvnegerende udvikling!

Det sociale er referencerammen for det at stå relativt alene med erfaringen af en højere nødvendighed end den sociale konstruktion af en udviklingsfortælling. Det handler ikke om at melde sig ud af samfundet. Det kan ikke lade sig gøre. Det handler om at være en del af det på en bedre måde. Ethvert budskab udfolder sig som del af det sociale, også kritikken af det sociale.

---

[2] Det moderne samfund kan ikke acceptere, at der findes en nødvendighed, som er højere end sin egen konstruerede fortælling af ideologisk natur. Det er forklaringen på, hvorfor vi lever i en tid, der er domineret af fake news. De gamle kommercielle envejskommunikationsmassemedier skaber og spreder grundet det selvnegerende udviklingskriterium selv fake news, hvor de prøver på at beskrive de nye sociale medier, som om det eksklusivt var noget, der tilhørte dem at gøre.

Hvordan kan det være agtværdigt at trække sig tilbage fra arbejdsmarkedet før den egentlige pensionsalder?

Før vi kommer til beskrivelserne af konkrete muligheder og krav i forhold til den enkelte, for at denne kan gøre sig fri af arbejdsmarkedet og blive finansielt uafhængig i en yngre alder, så skal den mentalitet og de former for social identitet, der bæres af og i arbejdsmarkedet, tematiseres. Forståelsen for nødvendigheden af hele øvelsen såvel som realiseringen af den vil medføre ændringer i identiteten, den måde som identiteten viser sig på for iagttageren selv og dennes medmennesker[3].

Hvad er det for en mentalitet, som man er oppe imod, her hvor man argumenterer for det agtværdige i at træde ud af arbejdsmarkedet så hurtigt som muligt?

Er det mere og andet end mentalitet? Handler det om, at det er tilbedelsen og den grad, hvormed lønarbejdet har succes og udbredelse som kilde til rigdom, der ikke kender sine grænser, eller er lønarbejdet virkeligt så afgørende ingrediens i alt, hvad der har med løsningen på alle problemer at gøre?

Hvilke eksistentielle udfordringer står et menneske overfor, der hvor det vil skabe sig en tilværelse og skrive sig ind i en anden fortælling, end den der bygger på lønarbejdet?

Hvilke overordnede problemer kan den selvfinansierede frihed fra arbejdsmarkedet være med til at løse?

Hvilken belønning ligger der for den enkelte i at komme i mål med hele øvelsen?

Er der et andet samfund og en anden fortælling i udsigt?

Det er meget vigtigt, at man forstår, hvor grundlæggende man anfægter stort set alle traditionelle forestillinger omkring personlig

---

[3] Spørgsmål om identitet, social og psykisk identitet, kan føres til roden af menneskets selvforståelse og de fundamentale forudsætninger for at forstå det at være menneske. Det var temaet for min opmærksomhed i min ungdom, temaet for mit studie ved Odense Universitet i 1980'erne. Mit speciale, "Magtens væsen", kommer ind om ontologiske, semantiske og erkendelsesteoretiske forudsætninger for at forstå sig selv i den vestlige verdens kognitive univers. Magtens væsen, Cand. phil. speciale, 1989/2019/2023. (arbejdsforskning.dk)

identitet, generel udvikling og mening i det hele taget, når man anfægter den vækstfilosofi, der styrer det moderne samfund. Stort set alle former for opdragelse og ideologi anfægtes, og den enkelte, der står fast på at modsige traditionen, er nødt til at begrunde og forstå den fundamentalt eksistentielle udfordring, som man giver sig selv ved at vende sig mod traditionen og overgive sig til den forpligtende frihed, som friheden fra lønarbejdsmarkedet afslører og kommer af[4].

Mennesket kan ikke leve uden at være en del af en fortælling. Det ligger i det at være menneske. Fortællinger skal være genkendelige, man skal kunne genkende sig selv og hinanden i dem. Mennesket med sine fortællinger skal kende sig selv og udvikles på baggrund af bevidstheden om, hvad fortællingerne ikke er. Naturen er ikke og har ikke nødvendigvis nogen fortælling, på samme måde som et menneske har. Den udvikler sig endda, i overensstemmelse med Darwins udviklingslære, men den eksisterer ikke som mennesket, fordi den ikke har nogen fortælling.

Distinktionen mellem naturen med dens evolution og mennesket med dets fortællinger om udviklingen er værd at tage udgangspunkt i, når man vil i kontakt med sig selv og de forpligtende udfordringer, vi som eksisterende medlemmer af en ekstremt overrepræsenteret art har skabt for os selv med vort ambivalente forhold til den egentlige frihed.

Vi lever hen i en forventning til fremtiden præget af det sociale, traditionerne og fortællingerne. Det er et vilkår, som det at eksistere som menneske er underkastet. Vi taler om menneskets natur og nødvendigheden.

Naturen tilbyder desuden en form for indhold for den, der vil modsige fortællingen om udvikling, dels som menneskets natur men også som den omgivende natur. Den udgør en højere nødvendighed, både i mennesket selv og dets omverden, som eksistensen aldrig kan blive færdig med. Den menneskelige eksistens er fundamentalt set frit, men omgivet af og dermed betinget af nødvendigheden, naturen, alt det, der ikke kan være anderledes og alt det, der kan ændres, men pt. er som det er.

---

[4] Der findes en både teoretisk filosofisk såvel som konkret litterær dansksproget tradition for at beskrive individets dannelsesproces inden for og alligevel særskilt individuelt i forhold til tradition, etableret sociale forventningsstrukturer og udviklingsfortællinger. Angsten for tilblivelsen, tilvalget, ansvarspådragelsen, i det der gør forskellen, kommer fint til udtryk i både Kierkegaards eksistensfilosofi såvel som Leif Panduros "Rend mig i traditionerne", hvor det for Kierkegaard handler om at kunne tro inden for den kristne kosmologi og hvor det for Panduro fx handler om noget så enkelt almenmenneskeligt og konkret, som at overgive sig til den, som man elsker, med alt hvad det implicerer, fx risikoen for at blive afvist af den udvalgte skønhed. Inden for dansk kulturhistorie findes den fineste tradition for fremstillingen af den højeste straf, som mennesket kan få i livet: Ligegyldighedens revselse | Gylle.dk

Naturen står som den definerende modsætning til mennesket med dets frihed, som uudtømmelig kilde til indhold og så står den for en form for virkelighed, der tavst sætter grænsen mellem sandt og falskt i en lang række spørgsmål. Den er med andre ord ikke fuld af lort, sådan som det pladderoptimistiske modernistiske og demokratiske samfund er med sin fortælling om udviklingen og alt andet.

Det er videnskabeligt bevist til hudløshed, at mennesket på mange måder har fuld fart mod at underminere sine livsbetingelser[5]. Men det trænger ikke igennem den stort anlagte kollektive måde at orientere sig på. Bevidstheden om det er der måske et eller andet sted hos de fleste, men som noget der alligevel ikke er der. Det er for abstrakt og alt for konkret på en og samme tid i forhold til de forventningsstrukturer[6], der styrer menneskets øjeblikkelige adfærd. Det bryder med de former for formålsmæssighed, som det nuværende samfund styrer efter i snæver funktionalistisk forstand, fx økonomisk og politisk.

Vort lille semifeudale monarki, Danmark, konkurrencestaten, velfærdsstaten, der befinder sig i det høje nord af EU, har et forbrug, der ville kræve ca. 4,5 jordkloder[7] i tilfælde af, at resten af verdens befolkninger havde et lige så stort og stinkende overforbrug af jordens begrænsede ressourcer! Alligevel kan den til enhver tid siddende statsminister ikke gå ind for andet end øget produktion og forbrug. Det er den lakoniske konstatering, der rammer en pæl gennem udviklingsfortællingen.

Cop-28 i Dubai afslører, at på trods af det faktum, som er gennem dokumenteret af FN's klimapanel, nemlig at menneskeheden har fuld fart mod ødelæggelsen af det klima, som det liv, vi kender, er betinget af, så formåede man heller ikke her fundamentalt at ændre på

---

[5] Weltklimakonferenz in Dubai: Weltweite Emissionen so hoch wie nie - DER SPIEGEL

[6] I Martin Heideggers fundamentalontologiske analyse af den menneskelige væren fungerer det, som han kalder "Sorgestrukturen", som kernen i det at være til som menneske på. Vi lever hen i spændet mellem to virtuelle værdier, dvs. i spændet mod fremtiden, som vore forventninger retter sig mod, afbøjet mod den fortid, en anden virtuel værdi, som vore erfaringer er hentet fra. Tidsligheden er det manifeste og konkrete i al menneskelig erfaring, det der helt konkret bærer de to virtuelle værdier, fremtid og fortid. Den vestlige verdens filosofi har tilbøjelighed til at fortrænge opmærksomheden for dette fundament, der forbinder al teori med praksis, alle virtuelle værdier med sit konkrete grundlag. På samme måde fornægter den traditionelle vesterlandske filosofi sig forståelsen for det konkrete udgangspunkt, realiteten i og bag dens egne virtuelle værdier, dens fortænkte indhold af fiktioner omkring substans og væren. Den er en stor konstruktion, der benægter sin egen konstruktivisme, helt modsat denne bogs primære filosofiske inspirationskilder.

[7] https://www.overshootday.org/newsroom/country-overshoot-days/

“udviklingen”, jagten på succes i traditionel forstand, der står for menneskehedens stort anlagte potentielle selvdestruktion.

Alverdens lande mødte op i Dubai til Cop-28, sådan som de er mødt op de 27 forudgående gange. Problemstillingen var velkendt, mere eller mindre indrømmet af alverdens delegationer. Men det, som alle også var enige om først som sidst, var at ingen nation kan være forpligtet på at ændre adfærd, før der er enighed om, at alle skal ændre adfærd. Man er jo demokratiske, og går ind for frihed og udvikling! På den måde står kravet om demokratisk enighed effektivt i vejen for en ændret adfærd, dvs. et nedsat forbrug af det råderum, som menneskeheden har overskredet her i forhold til klimaet såvel som i andre sammenhænge. Alle kan her bruge henvisningen til alle andre i sin undskyldning for ikke selv at ændre adfærd. På den måde fortsætter menneskeheden sin fortælling om den demokratiske frihed og ret til at fortsætte udviklingen.

Naturen afslører tavst, at fortællingen om udviklingen, den globaliserede liberale markedsøkonomi som garanten for udviklingen mod den bedste af alle verdener, er en stor selvfed løgn. Naturen siger det ikke selv, men videnskaben afslører det med sine beskrivelser af naturens nødvendighed, som magthaverne ikke kan agere konsekvent på uden at miste sin magt og som økonomerne ikke mener, at der er råd til at handle konsekvent på.

Den sejrende livsstil er i konflikt med sine livsbetingelser. Det er realitetens konflikt. Men fortællingen om demokrati og globalisering bruges som undskyldning for ikke at kunne ændre livsstil. Hvis det ikke var for den falske fortælling om fredelig udvikling, dens iboende proklameringer om mulighederne af fortsat ubegrænset stigning i forbrug og vækst i transport, ville individet, nationen, virksomheden de enkelte institutioner begynde hver for sig, dvs. ændre adfærd for at gøre en konstruktiv forskel. De ville komme til at stå over for dem, der ikke vil ændre adfærd. Og den, der lever konsekvent i overensstemmelse med hensynet til vores fælles livsbetingelser, kan slet ikke acceptere dem, der ikke gør det. Konflikten mellem mennesker, der forstår og handler på udfordringen og dem der ikke gør, står for en nødvendig overgang mod et bæredygtigt samfund. Konflikten med dens realitet, dvs. det socialsystem, som konflikten med egen dynamik udgør, står for den nødvendige overgang til et bæredygtigt samfund[8].

---

[8] Det er konklusionen af min bog fra 2011, og årsagen til at jeg mistede min stjerne på den lille søde modstandsavis, Information.dk Få Realitetens konflikt versus konfliktens realitet af Steen Ole Rasmussen som e-bog i Hæftet format på dansk (saxo.com)

Den, der ikke selv ødelægger livets betingelser som følge af forståelsen for det selvnegerende i den herskende livsstil, ved, at konflikten med resten er uomgængelig.

Man kan ikke acceptere at pladderoptimisterne ødelægger vor fælles planet i udviklingens navn, netop fordi man selv lever et bæredygtigt liv, hvor alle andre undskylder sig selv og sin praksis under henvisning til demokratiets og globaliseringens velsignelser, dvs. den store kollektive ansvarsfraskrivelse.

Som det er nu, så blokerer den store fortælling om udvikling for, at den enkelte indleder den nødvendige omstilling, opgøret med dem, der ikke lever konsekvent i overensstemmelse med hensynet til vores fælles livsbetingelser.

Fortællingen om udvikling og fremskridt bygger op om en lang række selvnegerende tilbøjeligheder, der gør, at den er i krise, og at det er på tide at skabe nye fortællinger, som man kan identificere sig med og være stolt af.

Denne bog tager udgangspunkt i det, der først var en simpel reaktion hos et ungt menneske allerede i slut 1970'erne og som med tiden er blevet udviklet til en sammenhængende eksistentiel levende kritik af "udviklingen". Den er resultatet af et helt liv i opposition til den udvikling, der er sin egen største trussel. Den er ikke kommet lige ud af det blå som en legende let eller underholdende litterær øvelse, men opstået som en lang kamp for at forstå alt det, som et levet liv kan læses som reaktion på.

Den bygger på erfaringerne med stort set at stå alene, og den slutter med en konstatering af, at mange flere nu har samme oplevelse af at stå relativt alene med oplevelsen af ikke at kunne deltage i det moderne samfunds pladderoptimistiske fortælling om evig økonomisk vækst og om, hvor godt man vil hinanden og den natur, der omgiver os.

Især de reklamefinansierede kommercielle medier eksponerer de store selvmodsigende udviklingskriterier. Men stort set alle deres brugere er delagtige i forbrydelsen. Kun ganske få er nemlig kommet i mål med den øvelse, som bogen handler om.

Det falder som en del af budskabet, at det ikke kan være en kommerciel succes, men netop lige så sandt og alvorligt som det falder uden for fortællingen om kommerciel succes som garanten for udviklingen frem mod den bedste af alle verdener.

De fleste mennesker er fanget ind af fortællingen om udvikling. Friheden, den mere fundamentale eksistentielle frihed, handler om at

gøre sig fri af denne fortælling, at skabe sig en anden, der er i overensstemmelse med virkeligheden, naturen, en højere nødvendighed, en konkret, dvs. autentisk eksistentiel frihed, der forpligter frem for de pladderoptimistiske udgaver af friheden, der tilhører vækstsamfundets syge fortælling om udviklingen. Udlevelsen af denne frihed er identisk med et liv på lavt forbrug i periferien af det moderne samfund med arbejdsmarked.

Vi har alle den frihed, som vi flygter fra, når vi ureflekteret overtager de fortællinger, som traditionen med hele dens dødvægt af mentalitet og konservatisme står for. Det er på ingen måde befriende eller let at stille sig op mod og uden for fortællingen. Men det er nødvendigt, fordi den er en stor selvfed og destruktiv løgn.

Fundamentalt set er frihed på det eksistentielle plan mere end “frihed fra noget konkret”. Man er fx ikke pr. definition mere fri, bare fordi man er udenfor arbejdsmarkedet. De fleste, der er uden for arbejdsmarkedet, er på overførsel, dvs. bundet op på det kontrakt-samfund, som vores statsminister taler så meget om.

Noget for noget-princippet er ledende for det største arbejderpartis primære tilgang til individet her i DK.

Det handler om at binde individet op på et samfunds kolossale forbrug af livets betingelser;
- Kan du ikke klare dig på arbejdsmarkedet, bidrage på markedet, så skal du forberede dig på at kunne.
- Dit økonomiske grundlag er betinget af dit bidrag til eller i det mindste din symbolske indskrivning i og underkastelse i forhold til arbejdsmarkedet.

De mange bistandsklienter her i landet står principielt til rådighed for et arbejdsmarked, der ikke står til rådighed for dem. Og fordi velfærdsstaten ikke kan acceptere, at nogen eksisterer uden at bidrage til produktionen, så skal disse om ikke andet symbolsk stå til rådighed for arbejdsmarkedet og/eller deltage i aktiviteter, der kun ligner produktiv virksomhed.

Dette samfund bruger mange midler på at forberede unge mennesker på arbejdsmarkedet, og det bruger sandsynligvis flere midler på at aktivere og fordele midler, end det bruger på egentligt at forsørge de “uproduktive”.

Princippet, noget for noget, skal overholdes, og “det er en myte, at det skal være lystbetonet at gå på arbejde”, frit efter statsminister Mette Frederiksen (MF) og andre medlemmer af folketinget (mf’ere), underforstået; en dansker skal stå til rådighed for og deltage i den rituelle lovprisning af arbejdsmarkedet som det sted, der legitimerer

eksistensen, uanset om det er meningsløs tvangsaktivering, dvs. kun principielt nyttigt, men faktuel unyttig og dysfunktionel aktivitet, det som en bistandsklient fx sættes ind i.

En dansk statsborger er ikke fri, bare fordi han eller hun står uden for lønarbejdsmarkedet. Konkret og principielt gør velfærdsstaten alt, hvad den kan for at individet skal mærke og identificere sig med den fortælling om udvikling, som den herskende orden står for.

Hvis en dansk statsborger konkret vil skrive sig ind i en anden fortælling, så må denne gøre sig finansielt uafhængig. Man må hæve sig økonomisk over kritikkens genstand, hvis man skal kunne sige noget kritisk med vægt i stemmen. Man må hæve sig over konkurrencestaten med dens overbygning af velfærdsstat og overførsler.

Denne pointe rammer forkæmperne for borgerløn og alle dem, der kan siges at leve på velfærdsstatens nåde. Det er måske lidt hårdt at sige, men dem, der lever på overførsel, kan ikke modsige dette samfund med vægt i stemmen.

Man erfarer sin autonomi i forhold til det samfund, man kritiserer, når man ikke er på overførsel. De sædvanlige argumenter mod os, der ikke vil være med, falder til jorden. Det forhold, at det er de økonomisk storforbrugende bedsteborgere og deres åh.. så store og gavmilde hjerte, der er problemet, kommer til udtryk, når de står over for en, der ikke lever på velfærdsstatens nåde, og som siger det, som det er. De er vant til at se sig som konkurrencestatens vindere, de brede skuldre, der bærer velfærdsstaten, løsningen på alle problemer. Men det er dem og deres forbrug, der ødelægger livets forudsætninger, og budskabet kommer fra en, der er hævet over dem og deres livsstil, uden at være betinget af kritikkens genstand. Først da viser vinderne deres sande væsen som mentale tabere. Deres argumenter og selvgodhed falder til jorden, og de viser sig som uvederhæftige og uden integritet. De bliver ubehagelige! Overskuddet forsvinder og pænheden krakelerer, bliver grim.

Den eksistentielle frihed og evnen til at tænke kan staten og markedet ikke tage fra individet. Friheden fra arbejdsmarkedet giver velfærdsstaten heller ikke frivilligt, dvs. den stolthed, som hviler i konkret at være fri af arbejdsmarkedet og velfærdsstaten må den enkelte selv skabe fundamentet for.

Stat og marked tærer på individets frihed og de sande naturligt givne livsbetingelser. Det indrømmes eksplicit via en løgn, som bindes i halen på lovprisningen af forbruget og produktionen. Den går på, at vi skal have gang i hjulene for at få råd til at tage os af de gigantiske

problemer, som “vi”[9] skaber for os selv med vores ekstravagante produktion og forbrug. Paradokset skurrer fælt mellem ørerne på den, der har fulgt med i, hvad den økonomiske vækst står for i virkeligheden.

Begrebet frihed figurerer traditionelt, begrebsligt, fortællemæssigt som noget entydigt positivt, men kun sjældent kommer dybden, i hvad frihed er, til udtryk.

Den givne eksistentielle frihed ér ikke nogen fortælling. Den er et ontologisk faktum, menneskets medfødte natur som det flygter fra, fordi det handler om at være autentisk til stede i livet, noget der virker voldsomt, når man forstår det rigtigt, oplever det, lever friheden ud i den verden, vi har nu.

Der er noget både forpligtende og skræmmende over den eksistentielle frihed, og det er ikke uden grund, at nogle af de tungeste og største filosoffer har beskrevet, at mennesket i udgangspunktet er tilbøjelig til at flygte fra den.

En stor del af den menneskelige foretagsomhed er dybest set udtryk for en iboende flugt fra friheden! Måske drives ødelæggelsen af naturen og klimaet primært af det forhold, at mennesket ikke tør leve et autentisk liv i frihed! Det kan være med til at understrege, hvor tung en udfordring mennesket står over for, takket være sin “succes”.

De kolossale ressourcer, som samfundet bruger på at tvinge individet ind i lønarbejdsrelationerne på arbejdsmarkedet, afslører dog også, at konkret frihed trods alt kan være en kæmpe positiv og tiltrækkende belønning, dvs. alternativ positiv kraft i forhold til fortællingen, for ellers ville det ikke være nødvendigt for dette samfund at bruge tvang i det omfang, som det gør under henvisning til sin falske økonomiske nødvendighed.

Arbejdet gør ikke fri og dovenskaben er ikke kun af det onde, sådan som nazisterne insisterede på, når de skrev det hen over porten til deres udryddelseslejre. Der er noget totalitært over det moderne samfunds arbejdsetik, der griber langt tilbage i historien.

Sympatierne for den totalitære tilbedelse af lønarbejdet, produktionen, nytten for nyttens mange gange aldeles unyttige skyld

[9] Statsminister Mette Frederiksen taler, som om hun kunne udtale sig på alles vegne, når hun bruger ordet “vi”. Men hun taler ikke på alles vegne, og hun taler ikke ud fra nogen højere nødvendighed, når hun på baggrund af fagøkonomernes fremstilling af konkurrencestaten taler om nødvendigheden af at øge udbuddet af arbejdskraft for at komme markedets efterspørgsel imøde. Hun taler ud fra en falsk forestilling om udviklingen. Jeg bruger selv begrebet “vi” som udtryk for en gennemsnitsstørrelse, velvidende at jeg netop ikke udtaler mig på flertallets eller danskernes vegne.

greb langt ind i alle politiske lejre i 30'ernes Europa. Beundringen for Hitlers evne til at fjerne al arbejdsløshed, dvs. binde alle op i en ekstremt destruktiv og nytteløs nyttighed, gik langt ind i samtlige politiske partier i Danmark på den tid. Danmarks arbejdsetik kom da også den tyske krigsmaskine til undsætning under anden verdenskrig, afslørende for det grundforhold, at produktionen dengang kom før alt andet, uanset hvor usympatiske destruktive kræfter den måtte tjene[10].

I dag prioriterer man den økonomiske vækst på bekostning af livets naturligt givne forudsætninger. Forbrydelsen minder om samarbejdspolitikken under anden verdenskrig, formålsløs formålsmæssighed og ligefrem destruktiv kunne man skrive i forlængelse af "Oplysningens dialektik", Adorno og Horkheimers analyse af det ekstremt funktionsorienterede og rationelle Tyskland fra 1944.

En psykosocial eksistentiel forståelse for den mentalitet, som Mette Frederiksen står for, når hun stolt fremhæver, at det ikke skal være en lyst at arbejde[11], og at alle skal tvinges ind i lønarbejdsinstitutionen eller erstatningerne for den, viser noget om, hvor meget energi dette samfund er parat til at bruge på at fjerne mulighederne for at leve et frit liv uden lønarbejde.

Naturen i mennesket udgøres også af de sider, der fortsætter med at være der, uanset hvor instrumentaliseret og reflekteret den er for mennesket. De simple animalske instinkter forsvinder ikke med opdragelsen, og dovenskaben, nydelsen, som den knytter sig til kroppen og dens behov, er et ontologisk biologisk faktum, uanset hvor civiliserede/perverterede de måtte være blevet.

Hadet til den vegeterende natur kommer af misundelsen hos de produktive, de arbejdsomme, nyttige idioter, der ikke kan tåle at se, at andre har det bedre end dem selv, der hvor de selv ofrer evnen til at leve/det naturligt vegeterende liv i nydelse til fordel for evnen til at producere. Dette hadets behov hos de unyttigt nyttige, velopdragne og arbejdsomme, tilfredsstilles af vore dages former for tvangsaktivering.

---

[10] Danmarkpåfilm.dk havde tidligere en optagelse af selveste Thorvald Stauning, hvor han på sine sidste dage lovpriser danskernes arbejdsetik og nødvendigheden af at tænke på produktion og økonomi mere end noget andet, vel vidende at Danmark med sin indsats på det tidspunkt var noget af det mest usympatiske og logrende vedhæng til det nazistiske regime. Der er tale om en periode i dansk politik, der er så grim, at den ikke kan beskrives pænt. Filmen er fjernet nu, af ukendte årsager.

[11] https://politiken.dk/indland/politik/art8358535/Mette-Frederiksen-%C2%BBVi-skal-aflive-den-sejlivede-myte-at-det-at-g%C3%A5-p%C3%A5-arbejde-skal-v%C3%A6re-lystbetonet%C2%AB

Vi bliver nødt til at gennemgå en filosofisk øvelse hver især og på individuelt plan, før vi kommer til anvisningerne på, hvordan uafhængigheden i forhold til lønarbejdet realiseres praktisk, konkret og socialt.

“Det økonomiske menneske” er helt centralt at komme ind på filosofisk og praktisk. Det er både problemet, som abstrakt og konkret størrelse, men også del af løsningen.

Forståelsen for og evnen til at finansiere et liv uden lønarbejde kræver i den grad økonomisk sans, dvs. rationalitet og intellektuel selvdisciplin. Så man slipper ikke udenom at dyrke “det økonomiske menneske” i sig selv, ej heller for at identificere det som en del af problemet, forklaringen på menneskehedens drift mod at ødelægge sine livsbetingelser med økonomisk vækst, der hvor præstationerne og formålsmæssigheden bliver meningsløst mål i sig selv.

Den måde, som det moderne samfund orienterer sig på, centrerer sig omkring de økonomiske mål for udvikling og vækst, og er med til at skabe en masse problemer. Men evnen til at tænke og handle økonomisk er også helt afgørende for, om et menneske kan opnå sin finansielle frihed, dvs. realisere muligheden for at gøre sig fri af arbejdsmarkedet uden at være på overførsel før pensionsalderen.

Derfor falder refleksionerne over det økonomiske menneske både inden for det, der har med begrundelserne for at gå tidligt på pension at gøre, såvel som det der har med de konkrete muligheder for at realisere det at gøre.

Overforbruget af livsbetingelser

Lønarbejdet, arbejdsmarkedet, er et grundlæggende element i pengeøkonomien, markedet. Det er bærende for det moderne samfunds forbrug såvel som overforbrug af mere naturligt givne forudsætninger. Det dyrkes på en måde, der går langt ud over det, der har med sund behovstilfredsstillelse at gøre.

Der må ikke være grænser for produktion og forbrug. Det kræver udviklingen. På den måde står "udviklingen" i vejen for distinktionen mellem sunde og usunde, bæredygtige og destruktive former for behovstilfredsstillelse[12].

Det moderne samfunds største problemer kommer netop af overforbruget af begrænsede livsbetingelser og det bunder i det forhold, at ingen kan stilles tilfreds i en verden, der definerer behovstilfredsstillelse som udviklingens afslutning, der igen identificeres med døden.

Overforbruget bunder bl.a. også i det for den enkelte noget deprimerende faktum, nemlig det at være medlem af en vildt overrepræsenteret art, arten Homo sapiens, med flere end 8 milliarder medlemmer her på en ganske lille blå planet. Det er der ikke så meget at gøre ved for den enkelte, ud over at man kan bestræbe sig på ikke at sætte flere børn i verden end højst nødvendigt.

Her som der må man holde fast i det levede eksemplets magt. Det gælder om at bevare den personlige integritet og kunne argumentere, manifestere sig med vægt i stemmen i den verden, der er udfordret af de yderst tvivlsomme kriterier for succes, der forsøges efterlevet via en livsstil, som identificerer økonomisk vækst med udvikling. Det hjælper ikke noget, at man moraliserer over, at andre får for mange børn, hvis dem, vi selv sætter i verden, forbruger sådan, som de faktisk gør her hos os.

Der, hvor vi kan gøre en forskel i vores del af verden, er ved at ændre livsstil. Det er ikke nok, at vi kun får få børn. Vores overforbrug er pt. det, som vi fremstiller for resten af verden som et forbillede i og med vort udviklingskriterium, det eneste vi står sammen om, den

---

[12] I roden af marxismen og liberalismen, de to store konkurrerende udviklingsideologier, befinder produktionen sig. Marxismen definerer ligefrem al værdiskabelse som det, der kommer af arbejdet, hvor liberalismen på samme måde har produktionen i pengeøkonomisk forstand som alle sociale værdiers oprindelse. Begge ideologier er lige blinde og fundamentalistiske her.

økonomiske vækst, som den opgøres i BNP'et. Men det er ikke et forbillede, eksempel til efterfølgelse af den simple grund, at der ikke er plads til, at alle forbruger som os. Der er ikke plads til, at alverdens befolkning opnår et materielt forbrug på niveau med vores.

Vi får ikke så mange børn, men de børn, vi får, forbruger mange gange flere af jordens begrænsede ressourcer, end dem, der fx fødes i det centrale Afrika, hvor hver kvinde fortsat får omkring 6 børn. Vi burde spare lidt på forargelsen over, at man får så mange børn i de varme lande. Vi hjælper dem ikke ud af den realitet, der holder dem fast i de høje fødselsrater.

Der er lavet en del opgørelser over vort overforbrug, og de viser alle, at vi her i DK befinder os i den absolutte top inden for disciplinen; forbrug af jordens begrænsede livsbetingelser. Det hænger på forunderlig vis og beskæmmende for den økonomiske fagvidenskab ret nøje sammen med det gigantiske pengeøkonomiske volumen, der udfolder sig her hos os, dvs. det vi tæller ind i bruttoproduktet.

Den nøje sammenhæng, der er mellem pengeøkonomisk volumen/omsætning og overforbrug af livsbetingelserne, er et faktum, som man skal være økonom eller almindeligt faktaresistent, fake news type, for ikke at forstå, kende. Det er man da også over en kam inden for den italesættende orden af medier, politikere og økonomer. Det store flertal står oppe fra og ned sammen om løgnen og dækker sig under henvisning til hinanden og påstanden om, at flertallet har ret. Men flertallet tager hele tiden fejl, hvad det vigtigste angår og stik imod det, som en af "den fri verdens store ikoner" hævdede.[13] Deres perverterede behov for frihed gør, at de vil narres hele tiden.

Et maksimum af produktion og forbrug er ikke løsningen på alle problemer, sådan som det hedder sig fra fagøkonomernes side. Deres abstraktioner genererer deres helt egen verden, som de deler med alle dem i denne, der så gerne vil tro på dem. Fx en statsminister, der slår på, at alle skal i fuld beskæftigelse, hvis vi skal få råd til den grønne omstilling!

Den form for succes, der legitimeres med markedsøkonomernes ideologi, handler om, at enkeltindividet med god samvittighed og uden skrupler bør kaste sig ud på det fri marked for at optimere sit udkomme, sin indtægt og andel af forbruget. Friheden på markedets betingelser figurerer nemlig her som garantien for, at den enkeltes bidrag ender op som led i udviklingen mod den bedste og mest frie af

[13] "Du kan sagtens narre alle folk i nogen tid, og nogle folk hele tiden, men du kan ikke narre alle folk hele tiden" Citat af Abraham Lincoln (1809-1865), USA's 16. præsident i perioden 1861-1865.

alle verdener. Økonomernes beskrivelser af det ideelle marked fremføres som videnskab. Men det er ideologi, markedsideologi.

Fagøkonomernes implicitte indrømmelse af, at det pengeøkonomiske system, vækst målt i BNP osv. ikke kan bruges som optegnelse over systemets samlede funktion og betydning for sin omverden[14], kommer fx til udtryk med begrebet "eksternaliteter".

Fagøkonomerne taler om, hvordan man kan "reinternalisere" hensynet til pengeøkonomiens uheldige virkninger på omverden. dvs. det man betegner som uheldige "eksternaliteter" i forhold til det pengeøkonomiske system, fx ved at beskatte forurening, ødelæggelse af fundamentalt naturgivne livsbetingelser osv. Men det fundamentale forhold, der kun indrømmes implicit, er, at det pengeøkonomiske mål for udvikling og vækst netop er inkommensurabelt, dvs. usammenligneligt med den mangfoldighed af former for værdier, der slet ikke er økonomiske.[15] Pengeøkonomisk værdi er ikke identisk med værdi. Meget går under for de kun økonomiske værdier!

Eksistentielle overvejelser og andre former for dybere refleksion over tilværelse og mening har tilbøjelighed til at gå under for markedsideologien, hvor de fx tenderer mod at ende op i afvejninger af, om der så også er råd til at have dem eller om de kaster af sig i økonomisk forstand.

Markedsideologi og økonomisk rationalitet går i et, på samme måde som de andre for det moderne samfunds grundlæggende former for rationalitet genererer en egen systeminternt dikteret realitet, der ikke svarer til noget realistisk set.

Vi taler om markedets realitet, vs realitetens marked og betjener os af en semantisk distinktion, der handler om at se erfaringen som konstruktion i forlængelse af den rationaltiet, som markedstænkningen står for, og sætte den op over for andre former for erfaring. Realitetens marked er noget helt andet og større, end markedets realitet.

---

[14] Når jeg taler om system her, så skal det forstås som det, der registreres pengeøkonomisk på markedet, der omfatter alt i den snævre betydning der har med pengeværdi at gøre, og sådan som det er reguleret som sådan, som aktiver og passiver i pengeøkonomisk forstand. Man kan tale om markedsværdier og om markedsværdiernes betydninger, værdi, mening og ydelser til og for omverdenen. Distinktionen kan indikeres på andre måder, sådan som det antydes videre i bogen.

[15] Der kommes ind på det flere steder her i bogen, ligesom jeg har skrevet om det i andre sammenhænge med inspiration i Niklas Luhmanns teoridannelse om penge som symbolsk generaliseret kommunikationsmedie.

Ideologi handler som andre orienteringsmønstre om realiteten, som man har den “for sig”, i modsætning til realiteten som den måtte være “i sig selv”. Samfundet indeholder “i sig selv” sine mange tilgange til sig selv, dvs. sine “for sig selv’er”. Forskellen på de ideologiske, fx religiøst funderede fundamentalistiske former for tilgang til verden, fra ikke ideologiske, kan udledes ud fra distinktionen mellem det at være lærevillig og det at være dogmatisk og fordømmende i sin tilgang til sin verden. Fundamentalister af fagøkonomisk tilsnit fordømmer verden, hvor den ikke er god nok til deres forestilling om markedet, hvor den nøgternt iagttagende og videnskabeligt orienterede er mere lærevillig. Man taler nemlig om legitime markedsfaktorer og illegitime. Statens regulering af markedet og som aktør på markedet beskrives i mange sammenhænge som illegitime former for indblanding i det sande markeds funktion. I andre sammenhænge betragtes markedet som noget, staten skal redde, netop for samfundets skyld, fx da alle “systemiske banker” fik en ubegrænset kreditlinje til staten under sidste finanskrise.

Økonomien handler om, hvad der kan regnes på. Hvad der ikke kan regnes på, det findes ikke for den økonomiske rationalitet, det pengeøkonomiske menneske. Og hvad der ikke findes for denne rationalitet, det er ikke værd at tale om. Vi har at gøre med det, systemteoretikere som Niklas Luhmann bekender sig eksplicit til og kalder konstruktivisme, realistisk set og i fuld overensstemmelse med realiteten, dvs. i kraft af beherskelsen af paradokset, hvor økonomerne fejlagtigt beskriver sig som realister. Systemteorien handler om rationalitetens grænser, konstruktion, funktion, interne nødvendighed versus dens eksterne betydning, ydelser til omverdenen, betydninger for og i omverdenen, osv.[16]

Det miljøøkonomiske råd har fx gjort det til sit opdrag at regne på, hvordan man får mest miljø og klima for pengene, på om der i det hele taget er råd til at redde livets betingelser, samt hvordan pengeøkonomiens uheldige eksternaliteter kan reinternaliseres i det pengeøkonomiske system fx via beskatning af forurening[17]. Følger

---

[16] Bevidstheden og kommunikationen orienterer sig i meningens form. Det er et vilkår for tanken, at den ikke kan gå uden for det, der giver mening. Grænsen mellem det, der giver mening og det der ikke gør, giver mening, viser sig i meningens form. Naturen står uden for, kan kun give mening for bevidstheden og kommunikativt, hvis det giver mening! Spørgsmålet om, hvad der giver mening, er et andet end spørgsmålet om, hvad der er. Det sidste handler om ontologi, det første om semantik. Eksistentialismen og konstruktivismen i Luhmannsk forstand, er ontologisk neutral.

[17] Det skal siges, at når man går ind i nogle af de tekster, der faktisk er kommet fra bl.a. det miljøøkonomiske råd og fx klimarådet, så kommer man tit og ofte frem til mange ganske fornuftige betragtninger her fra, der afslører, at man har med virkeligt tænkende mennesker at gøre, der tager udgangspunkt i pengeøkonomiske betragtninger og de grænser for gyldighed der knytter sig til pengeøkonomisk rationalitet. Det viser, at de er mere end økonomer.

man op på logikken, ser man, at rådet er ude af stand til at overskride dens rigide grænser, den form for systemisk iboende nødvendighed, som man adlyder her. Den økonomiske rationalitet omfatter og forstår ikke det forhold, at det ikke er et spørgsmål om at få råd til at redde livets betingelser, klima, miljø og biologisk mangfoldighed på den rationalitets betingelser, som den er bundet op på i udgangspunktet. I det hele taget ser man, at der er tale om værdier og fænomener, der ikke kan vejes på samme vægt, pengenes. Hvis prisen nemlig for den økonomiske vækst er livets forudsætninger, som det handler om, så kan vi som livsform med stil smadre det hele for os selv, uanset at vi gjorde det med det erklærede formål at få råd til at redde livets forudsætninger. I økonomisk forstand handler det bare om at få råd til at gøre det, der ikke må ske, også selvom problemet skyldes bestræbelserne på at få råd. Det, at der måske ikke er plads til økonomien, fordi den er alt for økonomisk, falder uden for det, som økonomerne forstår økonomisk.

Økonomisk rationalitet omfatter ikke alt, i særdeleshed ikke grænserne for rationalitetens gyldighed. Den økonomiske rationalitet er ikke sin egen metateori, sådan som de superteorier, der omfatter og begrunder sig selv, er. Fagøkonomien findes ikke som superteori, selv om der er tilbøjelighed til at give den position af at stå for forklaringen på samfundets og alt andets grundlag, dvs. ud fra den falske forudantagelse, at samfundet i et og alt kan forklares ud fra økonomien[18].

Bidraget til den økonomiske vækst på markedets betingelser falder ikke nødvendigvis som led i udviklingen mod den bedste af alle verdener, sådan som det hedder sig fra de markedsøkonomer, der nærmest figurerer som vor tids præsteskab. Markedsideologien er, hvis man skulle være i tvivl, grundstenen i den udviklingstro, som stort set samtlige politiske grupperinger slutter op om i alle ledende kredse planeten rundt. Man tror og påstår fundamentalt set, at den økonomiske rationalitet bygger op om en almengyldig absolut højere fornuft, fx kaldet konkurrencestatens iboende lovmæssigheder, Adam Smiths usynlige ånd, eller bare markedets nødvendighed.

---

[18] En superteori omfatter grænserne for sin egen gyldighed, dvs. den tematiserer og problematiserer grænsen for sin egen gyldighed. Det sker på et metaplan, som eksplicit teoridannelse på metaplan. Når man læser nogle af de lidt ældre ikoner inden for den økonomiske videnskab, fx Joseph A. Schumpeter og John M. Keynes, der hvor de formulerer sig mest filosofisk, så får man en lille fornemmelse af, hvor svært det er at redegøre for den økonomiske videnskabs grundbegreber. Det virker ikke som om, der er plads til den slags inden for den økonomiske videnskab nu om dage. Man lader som om teoridannelsen er et overstået kapitel, og som om man med de etablerede begreber og metoder kan udlede og forklare samfundet ud fra sin økonomi.

Men spørgsmålet, om hvad der er bæredygtigt, kan ikke overlades til en markedstænkning, der ikke kender grænserne for egen gyldighed. Og den økonomiske rationalitet, det økonomiske menneske, kender ikke grænserne for sin egen rationalitets gyldighed. Hvis det alligevel gør, så er det fordi det økonomiske mennesker er mere end det kun økonomiske menneske. Problemet er, at det ikke kan forklares og forstås på denne snævre rationalitets betingelser!

Problemet er, at verden styres af en og flere rationaliteters indre nødvendighed, der ikke forstår grænserne for deres gyldighed, og dermed heller ikke grænserne for det mulige i kun at adlyde sin egen indre nødvendighed! Eks. er det ikke muligt at løse de problemer, der skyldes forfølgelsen af en snæver pengeøkonomisk rationalitets indre nødvendighed alene ved at adlyde denne indre nødvendighed. Den støder mod en højere nødvendighed i at sætte grænser for økonomernes såkaldt fri marked.

Et bæredygtigt liv må gøre op med overforbruget af livets betingelser, overproduktionen[19]. Man kan ikke ubegrænset vække sig ud af de problemer, som væksten fører med sig, og det kan ikke forklares på vækstfilosofiens kognitive betingelser. Vækstfilosofien er sin egen mørkelygte.

Det er indlysende, at et mindre bidrag på arbejdsmarkedet kan være med til at fjerne en del af grundlaget for det overforbrug, der udspiller sig på det globaliserede pengeøkonomiske markeds betingelser. For den, der kender sit behov, er der noget, der hedder “nok er nok”. Det menneske, der forstår det økonomiske menneske udefra, er ikke slave af markedet og kravet om ubegrænset vækst.

Hvis tilbagetrækningen baserer sig på en række af de anvisninger, der kan gøre det muligt at leve fri af arbejdsmarkedet, netop fordi de går på lokaløkonomi, selvforsyning, genbrug og ekstrem realøkonomisk sans, så vil det stå som et eksempel til efterfølgelse i forhold til artens udfordringer med at bevare livets forudsætninger. Det er noget kvalitativt anderledes end den kvantitative vækst, der i dag står for den truende udvikling.

Den enkelte kan altså bidrage til løsningen af et meget generelt problem ved at pensionere sig selv, dvs. ved at gøre sig mere fri i forhold til lønarbejdet, produktionen, som er og bliver overforbrugets

[19] Det anstændige i at træde ud af lønarbejdsinstitutionen så hurtigt som muligt forsvares med nogle af de argumenter, der allerede var formuleret i 1977 i manuskriptet til “Oprør fra midten” af Villy Sørensen, K. Helveg Petersen og Niels I. Meyer, der udkom som bog i 1978. Den tager udgangspunkt i, at der er grænser for vækst og at den økonomiske vækst skaber mangel i og med forsøget på at afskaffe den. Bogen indeholder også et forsvar for borgerløn, men borgerlønsbevægelsen har glemt, at forbruget skal ned. Jeg læste den som 17 årig, og den blev min filosofiske vækkelse.

forudsætning. Der er tale om nogle yderst lavpraktiske og vidtrækkende let tilgængelige og virkningsfulde muligheder.

Jo mindre der produceres, des mindre er der til det forbrug, der skal begrænses generelt, uanset hvor meget vor tids apostle, økonomerne, påstår, at vi skal producere os ud af enhver mangelsituation. De har ikke forstået budskabet, som var formuleret eksemplarisk i “Oprør fra midten” allerede i 1977, hvor der står, at vi skaber mangel med forsøget på at overvinde manglen.

Friheden i forhold til lønarbejdet er den store belønning, som tilfalder den selvfinansierede. Dette liv i frihed er et mål og en velfortjent belønning til dem, der tager problemstillingerne omkring overforbrug alvorligt. Den er fortjent i mere end økonomisk forstand, hvis den kommer i hus via en mindre og bæredygtig produktion primært til nærmeste forbrug.

Den økonomiske vækst, som man opdrages til at stimulere i det moderne samfund, udfolder sig på bekostning af livets mulighedsbetingelser, der hvor vi står nu. Derfor gælder pligtet til at bidrage til maksimeringen af den økonomiske vækst ikke længere. “Vi har allerede nok af det hele, men mangler noget at have det i”, som et berømt band fra Århus sang i 1980’erne. Sådan har det været længe.

Den pengeøkonomiske vækst baseret på arbejdsdeling er en fantastisk ting. Men der er grænser for, hvor langt det bærer. Den globale økonomi står for en i historisk forstand gigantisk arbejdsdeling med både konstruktive og destruktive konsekvenser. En mere bæredygtig udvikling må basere sig på en differentieret tilgang til globaliseringen. Det handler bl.a. om, hvordan man i praksis bliver selvfinansieret fri af arbejdsmarkedet via så lidt pengeøkonomi som muligt, samtidigt med at man selvfølgelig logistisk benytter sig af det faktum, at verden hænger sammen som aldrig før og forhåbentligt aldrig hører op med at gøre det igen.

Det er på visse betingelser agtværdigt at træde ud af den lønarbejdsinstitution, der driver væksten, dvs. at gøre sig mere eller mindre fri af arbejdsmarkedet. Betingelserne skal defineres, og de handler om det lokale og lavpraktiske i kombination med en globaliseret bevidsthed. Stor og omfattende udfordring.

Arbejdsmarkedet og den sociale identitet

Noget om den position lønarbejdet har for den sociale selvbeskrivelse og individets selvværd i en verden, hvor præstationsprincippet, indkomstniveauet og det personlige forbrug handler om mere end fysisk nødvendighed.

Lønarbejdet indgår komplekst og ambivalent i alt, hvad der har med politik, økonomi, dannelse og miljø at gøre, selv om den gode fortælling om lønarbejdet giver det navn af samfundets entydigt positive skabende fundament. Det virkelige lønarbejde, selve institutionen, med alt hvad den kræver og fylder, udgør et speget indhold af mangfoldige dilemmaer, som allerede fanger, men især piner de mere opvakte typer under deres opvækst.

Lønarbejdets fundamentale position i den sociale selvbeskrivelse er så massivt til stede i opdragelsen, at det kræver noget ekstra eksplicit og bevidst at skabe distance til institutionen. Men distancen skal til, for at kunne iagttage og forstå institutionens mange betydninger. Det handler om mere end funktion, fx dysfunktion og absurditet. Det skal handle om at gå mod vinden, om det at stå udenfor og være kritisk, uden at forfalde til antagonismens fordummende dynamik.

Som flest udlever vi mere eller mindre blindt den herskende fortælling om lønarbejdsinstitutionens rolle for samfundet, og bliver automatisk del af den humane masses drift mod de problemer, som den økonomiske vækst er med til at skabe for menneskeheden via den pengeøkonomi, som lønarbejdet holder oppe. Det kræver meget bare at se det, dvs. iagttage det. Der er forskel på sanseligt og konkret at erfare noget fra det virkeligt at iagttage det ud fra bevidste distinktioner, eksplicit udviklede personlige iagttagelsesformer. Det at forlænge en social praksis er noget andet end det at se og iagttage den. Det sidste kræver refleksion og distance, dvs. autonomi og personlighed.

Hvor findes de i den arbejdsdygtige alder, der skaber sig et liv uden lønarbejde?

Er de et forbillede?

Hvor er grundlaget for en kvalificeret refleksion over lønarbejdsinstitutionens (dys)funktioner?

Udvikling, basis og overbygning

Nedefra, først, op og sidst fokuserer det moderne samfund på funktion. "Det perfekte menneske"[20] er funktionelt. Det bliver til i kraft af de roller, som det får tildelt, og må tage udgangspunkt i disse som mod- og medspillere i den læringsproces, der handler om at blive bedre til at leve.

Du lærer først som sidst om lønarbejdets funktion, og det hedder sig:

- For at skabe dig en tilværelse er du nødt til at forberede dig på at træde ind på arbejdsmarkedet, så du kan finansiere dit liv og danne dig en social identitet.
- Du får at vide, at meningen med tilværelsen er at blive en god produktiv borger, og at det er fundamentalt for samfundet, at alle bestræber sig på at bidrage maksimalt til den økonomiske vækst.
- Du får at vide, at du kan måle en stor del af dit værd på, hvor meget du producerer, fx indikeret af det tal der står på din selvangivelse for skattepligtig indtægt, når du når så langt.

Det politiske system er domineret af de traditionelle modsætninger mellem lønmodtagere og arbejdsgivere, og den reelle magtfordeling hviler på lønarbejdsinstitutionen, mere som tradition end som nødvendig funktion.

Det fungerer som en grundpille i al økonomisk tænkning, at den realøkonomiske vækst bygger på lønarbejdsinstitutionen, og det er med til at fortrænge opmærksomheden fra andre af kilderne til pengeøkonomisk rigdom, fx det at rigdom for den ene er identisk med den andens gæld, hvorfor koncentrationen og skabelsen af penge, identificeret med rigdom, ikke kan tages som udtryk for, at verden i sin helhed er bliver rigere. Pengene er andet og mere end det neutrale medie, der muliggør produktion og fordeling af goder. De er afgørende for skabelsen af markedsværdierne og fordelingen af dem. Det sker på måder, der ikke kun har med produktion at gøre, men

[20] En kortfilm af Jørgen Leth fra 1968, en stilistisk sanselig leg med udfordringen, det at leve under givne rammer.

også det modsatte, nemlig ødelæggelse af gratis værdier og ekstremt skadelig og skæv fordeling af ejerskab, gæld og tilgodehavender.

Spørgsmål om dannelse og status knytter sig til fortællingen om den personlige plads i lønhierarkiet eller indkomstniveauet.

Overalt i samfundets tilgang til lønarbejdet figurerer det dysfunktionelle og meningsløse i institutionen som mere eller mindre tabuiseret, fx det

- at lønarbejdet absolut ikke kun er af værdi i sig selv,
- at den nytte, som det hele sættes i værk for, skal ses i en bred kontekst af tilsigtede såvel som utilsigtede (bi)virkninger,
- at stort set ingen ville udføre arbejdet uden løn,
- at lønnen aldrig kan blive for høj en kompensation for de afsavn, som den livslange ofring på arbejdsmarkedet medfører,
- at lønarbejdet på mange måder er en unødvendig omvej til friheden, fritiden, livet som folkepensionist, noget der først optjenes ret til gennem et helt liv på arbejdsmarkedet,
- at evnen til at leve fortrænges af evnen til at arbejde,
- at det, at reducere sit liv til det nyttige, kan være meget lidt befordrende for det gode liv, lykken, det egentlige formål med hele øvelsen,
- at den økonomiske vækst/omsætning, som skabes i institutionen, er mere end forudsætningen for at løse alle de problemer, der følger med den økonomiske vækst, og at "løsningen/lønarbejdet" i mangt og meget er selve problemet, dvs. et destruktivt middel inden for en syg middel-målrationalitet.

Når man orienterer sig funktionelt inden for det værdihierarki, der har med pengeøkonomiens pålydende værdier at gøre, markedspriser, så er mangfoldigheden af beskrivelser af vækstsamfundets dysfunktioner svære at få øje på, først og fremmest grundet den ideologi, der ligger under den økonomiske tænkning, bestemt af det pengeøkonomiske menneske, der sidder tungt på den såkaldte økonomiske videnskab. Som udgangspunkt for de betragtninger, man hører fra den såkaldt økonomiske sagkundskab, gælder det i et og alt, at den økonomiske vækst, målt i penge, er forudsætningen for løsningen af alle problemer, inklusiv dem, der skyldes den økonomiske vækst. Dvs., hvis der findes problemer, der skyldes det gigantiske overforbrug af livsbetingelser, så kan de pr. definition kun løses via økonomisk vækst. Sagt på en anden måde, bekæmpelsen af de problemer, der skyldes væksten, må ikke koste for meget, dvs. gå ud over væksten. Der er tale om dogmatisk grundlag for den såkaldte "økonomiske videnskab".

Det, man skal huske her, er at budskaberne herfra er funderet i nogle forudsætninger, som man ikke formår at reflektere over eller differentiere. Økonomerne forkynder derfor økonomisk rationalitet som andre troende forkynder, lige så meget som de formidler viden om økonomisk rationalitet. Sand videnskabelig formidling må være funderet i videnskabens eksplicitte og reflekterende tilgang til sit teoretiske grundlag. Det er fagøkonomien ikke. Den er dogmatisk.

Påstanden fra økonomernes side går så desuden på, at det ikke er den økonomiske vækst, der er problemet, fordi den ikke behøver at udfolde sig på bekostning af samfundets betingelser. Det er man nødt til at påstå, for ellers forsvinder formålet med det, som den økonomiske rationalitet bygger op om, og man kan principielt godt mene, som økonomerne gør, men i praksis er det ikke muligt at adskille den pengeøkonomi, som udfolder sig på bekostning af samfundets/livets forudsætninger, fra den der ikke gør det[21].

Det ligger i selve konstitutionen af den liberale markedsøkonomi, hvor det økonomiske menneskes frihed forsvares som dets ret til selv at definere og tilfredsstille sine behov på markedets betingelser.

Man husker at glemme paradokset, det at man på den ene side hævder, at det økonomiske menneskes frie valg på markedets betingelser er garantien for udviklingen frem mod den bedste af alle verdener, samtidigt med at man hævder, at de utilsigtede konsekvenser af den vækst, som styres af det liberale marked, kan afværges via diverse former for appendiks til det liberale marked, dvs. indskrænkningen af den frihed, der skulle være garanten for udviklingen. Man vil markedet, men vil det så alligevel ikke, hævder at det kan hjælpes til ikke at ødelægge det for sig selv.

Det ser ikke ud til at virke, fordi markedsintegrationen på europæisk og globalt plan gør det umuligt at indskærpe hensynet til miljø og klima et sted, uden at problemet flytter sig et andet sted hen.

Problemet er, at man går ind for det fri globaliserede marked og forbrugerens frie valg af leverandør af alle goder og ydelser. Det frie valg på globalt plan umuliggør en effektiv integrering af fx hensyn til klima, forsvindende biodiversitet, forurening og ødelæggelse af jord, vand og luft i den snævre rationalitet, som det økonomiske menneske adlyder.

---

[21] IPCCs seneste rapport, hvoraf den første del er offentliggjort, indeholder også en mere detaljeret beskrivelse af, hvordan udfordringen og ansvaret fordeler sig via beskrivelsen af hvem, der har det største klimaaftryk. Et udkast til denne sidste og tredje del af rapporten er lækket, og viser præcist, hvorfor den er så politisk sprængfarlig.
https://ing.dk/debat/ipcc-graenser-oekonomisk-vaekst-249081 .

Alle de storforbrugende segmenter i det danske samfund er for den globale markedsøkonomi, den globale arbejdsdeling, der er så lukrativ for det pengeøkonomiske menneske. Man har eksporteret store dele af de mest forurenende industrier, men nyder stadig produkterne fra samme industrier. Nu, hvor den økonomiske vækst i fjernøsten overstiger vor egen bl.a. på grund af de derværende store mængder af billig arbejdskraft og manglende miljøregulering, så skyder man fx skylden for væksten i klodens klimagasser på Kina. Man beklager sig over de gigantiske stigninger i Kinas bidrag til koncentrationen af klimagasser i atmosfæren. Men det er hyklerisk, for man vil på ingen måde fraskrive sig retten til at købe de varer og ydelser, som produceres her[22]. Det er lige så hyklerisk, som når man regner den danske skibsflådes omsætning med i det danske BNP uden at regne flådens gigantiske belastning af klimaet med i opgørelsen over nationens klimabelastning. Det er tæt på, at Mærskflåden brænder lige så meget olie af som resten af nationen, men det kommer ikke med i opgørelsen over nationens klimasynder.[23]

Markedsintegrationen på globalt plan bygger på nogle ekstremt lidt bæredygtige principper, gående ud på at minimere omkostningerne for transport maksimalt i økonomisk forstand, uden på nogen måde at afbøde samme transports lammende effekter for miljø og klima. Snæver økonomisk rationalitet omfatter på ingen måde alle konsekvenser af den økonomiske foretagsomhed for det globale samfund og klodens natur.

Den økonomiske rationalitet er bundet op på sin egen middel-målrationalitet, og grænserne for dens gyldighed lader sig ikke optegne via en økonomisk intern middel- målrationel betragtning. Hvad der er formålstjenligt funktionelt i pengeøkonomisk forstand, det går ikke op i en absolut overordnet fornuft eller rationalitet.

Det kan ikke forklares på middel- målrationalitetens betingelser. Den kan ikke se sig selv. Det ligger så at sige i det økonomiske menneskes natur, at det ikke kan se sig selv, hvorfor man må se det udefra på andre kognitive betingelser end dets egne.

---

[22]Selve forbruget:

https://www.theguardian.com/environment/2023/nov/20/richest-1-account-for-more-carbon-emissions-than-poorest-66-report-says

[23]

https://www.information.dk/indland/2019/07/maersk-udleder-lige-saa-co2-danmark-nyt-braendstof-goere-rederiet-neutralt-2050 Mærsk har et overskud på mere end 200 milliarder kroner i 2022, historiens største. Omsætningen herfra tæller med i nationens BNP, men den klimabelastning, som den giver, tæller ikke med i opgørelsen over nationens klimabelastning.

Lønarbejdets middel- målrationalitet

Når man taler funktion, udfolder det sig bl.a. inden for den rationalitet, der strukturerer lønarbejdet.

Lønarbejdet sættes ikke i verden som et mål i sig selv, men som et middel til at opnå mål, ellers er det ikke lønarbejde, men en anden slags arbejde/aktivitet.

Ikke alt arbejde er lønarbejde, og ikke al aktivitet er arbejde. Men lønarbejde sættes i værk med det formål at realisere en produktion via arbejdet, og lønnen er en omkostning for arbejdsgiveren, et middel for denne og et mål for arbejdstager.

Det, der karakteriserer lønarbejdet, er, at man giver sin tid for at opnå noget, løn. Lønnen er målet for lønarbejderen i lønarbejdets middel-målrationalitet. Opnået løn bliver selv et middel til at opnå andre mål. For det pengeøkonomiske menneske kan lønnen sammen med andre indtægtskilder blive et mål i sig selv. For dette menneske er det pengene, der er et mål i sig selv. Men det kommer vi til.

En rationalitet, der går uden om lønarbejdets middel- målrationalitet, sigter fx på de veje, der er til at opnå goder direkte uden om de penge, som tjenes via lønarbejde. Det kommer vi til under beskrivelsen af de praktiske veje til at opnå finansiel uafhængighed. Evnen til at se pengeøkonomien afhænger bl.a. af evnen til at praktisere en realøkonomisk rationalitet, dvs. et alternativ til pengeøkonomien, som kan sætte pengeøkonomien i perspektiv.

Det meste i uddannelsesinstitutionerne, det politiske og økonomiske system bygger op om lønarbejdets middel- målrationalitet. På den måde får det meste tilbøjelighed til at lade sig reducere til noget, der passer ind i middel- målrationalitetens konstitution af den form for semantik, der kræves af arbejdsmarkedet.

Man lærer at ofre sin ungdom for at forberede sig på, hvad der kunne være brug for på arbejdsmarkedet; man ofrer evnen til at lege, leve og sanse til fordel for evnen til at tjene penge. Er man heldig, så får man arbejde og kan tilegne sig det, der kan fås for lønnen. Man har da en social position og kan sige, at man ér det, som man nu arbejder med.

Opdragelsen til lønarbejde etablerer afgørende strukturer i de kognitive kompetencer, der hersker i det moderne samfund. Det gælder på godt og ondt. Forudsætningen for at kunne se det er

funderet i en anden form for kognitiv performance end den blinde forlængelse af arbejdsmarkedets fordrede middel- målrationalitet.

Vi mangler de frelsende engle, der kan gøre os fri af arbejdsmarkedets forbandelser, længe før vi går på ufrivillig pension og har smadret planeten i et sidste patetisk forsøg på at bringe vore svage sanser i affekt med markedets udbud af latterlige effekter. Det handler om at opnå et maksimum af positiv affekt via et minimum af effekter. Det er realøkonomi, ikke pengeøkonomi.

Forudsætningen for at kunne beskrive denne forarmelse af tilgangen til og realiseringen af samfundet, skal findes hos dem, der kan tænke og se fri af konstruktionens kognitive virke i sin performance. Det omfatter i princippet alle, uanset hvor udfordrede vi er i relation til opgaven. Man skal med andre ord orientere sig diabolsk, dvs. frit i forhold til den symbolik, den form for meningsdannelse og hensigtsmæssighed, der tilhører lønarbejdsinstitutionen og opdragelsen til lønarbejdet. Evnen til at se lønarbejdet udefra kommer med øvelsen, der går ud på at gøre sig fri af lønarbejdet via alt andet end velfærdsstaten.

Symbolikken bag og i lønarbejdet siger noget om, hvad du skál være, hvad du skál blive til.

Du skal blive til noget, du skal være noget[24]

Hvor findes de i den arbejdsdygtige alder, der skaber sig et liv uden lønarbejde?

Forudsætningen, for at forstå hvor dybt opdragelsen til lønarbejde går, har tilbøjelighed til at forsvinde med opdragelsen. Forudsætningerne, for at forstå grænserne for det opbyggelige i denne opdragelse, har endog meget vanskelige vilkår for at udvikle sig.

Der findes masser af mennesker, der lever uden at have lønarbejde og som heller ikke er på velfærdsstatens overførsel. De færreste af disse udgør dog et opbyggeligt eksempel for den, der vil skabe sig en

[24] “Køb bananer” Kim Larsen

tilværelse fri af arbejdsmarkedet og overforbruget før pensionsalderen, selv om de figurerer højest i det sociale hierarki af borgerlighed. De har deres egen tradition for at forsvare et liv som arbejdsgivere og investorer med fortællinger om deres egen nødvendighed for det produktive arbejdsmarkeds funktion, en funktion som de også har tilbøjelighed til at identificere med motoren i udviklingen selv. I yderste konsekvens behøver de dog ikke foretage sig noget produktivt, da det er muligt at overlade forvaltningen af formuen til professionelle.

I det politiske liv er de placeret ude på højrefløjen som mere eller mindre nationalkonservative liberalister, eller måske ligefrem tidligere marxister med snablen langt nede i statskassen eller på anden vis velpolstret og tilfredse som pengeskabere i og omkring den finansielle sektor.[25]

Rent geografisk foretrækker de at bo nord for København. Hvis de alligevel ikke har råd til at bo der, så drømmer de om at gøre det eller kommer måske derfra og har aldrig forladt stedet mentalt.

De går meget op i, hvor de kan anbringe deres penge, eller hvem de skal overlade hvervet at administrere dem til. De flyver meget, keder sig, spiser dyrt, vil ikke betale skat, køber sort arbejdskraft, fordi det ikke er dem, der gør noget ulovligt, når de køber sort arbejdskraft. De går ind for det globale marked, som gør det muligt at købe alt det, der importeres fra især fjernøsten. De er evigt godt tilfredse, selv om de selvfølgelig tænker kritisk uden at gøre det. Lovens bogstav betyder alt for dem. Når de ikke betaler skat, så er det fordi den type indkomst, som de lever af, kapitalindkomst, er skattefri. Alle med en vis kapitalindkomst kan stort set undgå at betale skat fx via Luxembourgfinten[26]. EU er som institutionaliseret monetarisme lagt an på privatisering af aktiver og kapitalindkomstens skattefritagelse. Det er ikke noget, der skrives og tales om, fordi det kunne gøre alle dem, der betaler skat, sure. Men staben af bankrådgivere og revisorer, som hjælper standen, er informeret om det, lige som de store finansielle aktører lever af at opkøbe og belåne aktiver, virksomheder, som så betaler fradragsberettigede renter til de steder i

---

[25] Jeg kunne sætte navn på tidligere personlige bekendtskaber, der passer ind i beskrivelsen mentalt og geografisk. I DK er vi meget stolte af vore sociale netværk. Vi har ikke korruption, men benytter os i høj grad af kontakter især i de lag, der sidder højest i det sociale og pengeøkonomiske hierarki. Jeg går i den grad ind for vennetjenester og lovlig sort økonomi, og mener at det hører sig til på det lavpraktiske og realøkonomiske niveau, ikke i https://magtelite.dk/

[26] https://ing.dk/debat/forbilledet-luxembourg-jean-claude-juncker-172200 Artiklen er skrevet på baggrund af de oplysninger, der fremgik af en DRudsendelse, som desværre ikke længere er tilgængelig på DRs brugerflade. Informationerne er rigtige, og bekræftes af den daværende nytiltrådte konkurrencekommissær, Margrethe Vestager, i udsendelsen.

verdensøkonomiens sorte huller, hvor de har deres finansielle hovedsæde som verdens kreditorer. Regnskabsmæssigt flyttes kapitalindkomst fra hele EU ud gennem Luxembourg til alverdens skattely. TDC giver stort set ikke skattepligtigt overskud i DK, fordi det første, som det tidligere statsejede selskabs købere gjorde med hjælp fra en tidligere finansministers hjælp, var at belåne virksomheden op til grænsen med rentebærende kreditter, som skattefrit føres ud til køberne selv eller til af dem ejede finansaktører. Her betales ikke skat, og alle former for kapitalindkomst kan via skuffeselskaber i Luxembourg føres hertil og videre ud i verdensøkonomiens skatteskjul.

Det er ikke dem, der er et forbillede!

Her som der, hvor det handler om at forstå meget grundlæggende forudsætninger for kognitiv og social praksis, handler det om at identificere de iagttagelsesformer, der udgør grundstrukturen i den semantik, kognitive praksis, som skal tematiseres. Det er svært. Og især dem, der har den længste tradition for at leve i toppen af samfundet uden lønarbejde, er på ingen måde noget forbillede. De sidder tungt på store dele af den professionelle italesættelse af den sociale orden, selvforståelse. De oplever sig selv som eksponenter for udviklingen, som det store flertal ydmygt tilbeder og er parat til at gå under for. Der er generelt noget både hovent og ydmygt i den samlede sociale tilbedelse af udviklingen, hvis eneste virkelige trussel er udviklingen selv. Men det er i toppen af samfundet, hvor selvforståelsen danner sig om sig selv som konkurrencestatens vindere, at fordelen ved udviklingen er størst, og hvor forbuddet mod kritikken er mest dogmatisk.

En gang kystbanen - Altid kystbanesocialist eller ej

Den herskende mangfoldighed af sociale former for selvforståelse og identitet, der findes i et samfund, fx vort eget lille kristne monarki, er en meget tung forhindring for sin iagttagelse. Alle positioner er kendt for sin indplacering i forhold til andre, der igen afgør hvilket råderum, der er for at mene, se, tænke og forstå noget i forhold til andet. Det sociale kort for indskrivning af identitet er ekstremt kompliceret og meget kulturkonservativt, dvs. svært at distancere sig fra, når det engang har sat sig fast i sindet, fordi det bestemmer over den sociale selvbeskrivelse bag om ryggen på iagttageren, ligesom det bekræftes i mødet mellem mennesker, der instinktivt adlyder et og samme univers af sociale positioner.

Den sociale identitet er betinget af et net af gensidigt bekræftende positioner, som iagttageren holder sin egen og andre fast i. Dette net

er som et kort, der kun kan vise steder på kortet, men ikke sig selv som kort. Forudsætningen for at se selve kortet er, at den seende gør sig det klart, at kortet ikke kun er med til at finde rundt i et terræn af identiteter, men at det skaber sit indhold semantisk som en slags social gensidig performativ selvbekræftelse, og at det skal ses som sådan. Det kan kaldes kultur, og det udgør sin egen sammenhængskraft. Er du en del af kulturen, har du en identitet. For at forstå og se det, må du semantisk træde ud, fx ved at anfægte de kriterier, som afgør, hvad der er op og ned i social forstand.

Det sociale udgør en kontekst, som den menneskelige erfaring fundamentalt set behøver, men er og bliver betinget, dvs. uden den atidslige form for iboende nødvendighed, som den stiltiende hypostaserer. Det kan være svært at sætte navn på. Man kunne også kalde det et socialt kompas, der genererer nordpolen og sydpolen selv.

Øjnene, der ser, kan ikke samtidigt se sig selv, som dem der ser. For at blive set, som øjnene, der ser, må de optræde som genstand for andre øjne. Øjet, der ser, holder sammen på alt, hvad der optræder i dets synsfelt, kan ikke se sig selv, men må være fremmed for sig selv, sin egen symbolik, dvs. orientere sig diabolsk[27], for at se sig selv.

---

[27] Min anvendelse af begreberne “symbolik” og “diabolik” er inspireret af Niklas Luhmann. Oprindeligt etymologisk står diabolsk i præcist modsætningsforhold til symbolsk.
http://etimologiaspalomar.blogspot.com/2016/11/simbolico-y-diabolico.html
Det er udgangspunktet for Luhmanns anvendelse af begrebsparret. Luhmann taler om de primære iagttagelsesformer, der knytter sig til det moderne samfunds respektive funktioner, funktionssystemer. Her taler han eksplicit om de semantiske sammenhænge, dvs. symbolik, der gælder her. Når han sætter det diabolske op heroverfor, så bruger han udtrykket i sin helt oprindelige og præcise betydning, som det symbolskes modsætning, dvs. i betydninger, hvor kristendommens overtagelse af udtrykket endnu ikke har identificeret det med det onde, djævelen.
Det diabolske indikerer i Luhmanns systemteori det, der ikke adlyder en symboliks indre lovmæssighed, sammenhæng, men går på tværs af og splitter en tematiseret manifest form for symbolik/sammenhæng op, dvs. som iagttagelser, der deler og adskiller det indhold, som en tematiseret symbolik/sammenhæng består i. Min tænkning bygger på hans måde at gå ud og ind af forskellige former for symbolik, for at lade dem manifestere sig i deres diabolske funktion i forhold til hverandre. Enhver form for symbolik kan semantisk optræde som en anden symboliks modsætning, diabolsk. Denne latente funktion er enhver symbolik iboende. Der er tale om en intellektuel metode, der åbner for kaskader af inkommensurabilitet, en øvelse der kan forfølges i en uendelighed, hvor den traditionelle form for logisk opbyggelighed i modernistisk oplysningsmæssig og rationalistisk forstand bryder sammen. Jeg benytter mig af Luhmann uden konstant at bruge hans termer.
Hvis jeg har forstået Lars Von Triers filosofi rigtigt, så ligger den meget bevidst under det, jeg skriver her. Han spiller ironisk på det tvetydige i det diabolske med indskrivningen af sig selv som den eksterne adskillende og konstruerende kraft, instruktørens rolle, i forhold til den realitet, der udspiller sig inden for hans skabte univers af mening, symbolik. Det forekommer nærmest populistisk og eksplicit som budskab i de sidste afsnit af “Riget”.

Øvelsen kan praktiseres overalt, hvor en kognitiv praksis genererer genstandsfeltet for sin opmærksomhed. Den er svær, paradoksal, kræver meget, men er også givende.

For at forstå de særskilt danske sociale identiteter, så er man nødt til at gøre sig fremmed for den nødvendighed, de tager for givet. Man må tænke illoyalt, selv om man uundgåeligt er en del af dem. Det er en abstrakt paradoksal øvelse, som man først erfarer kompleksiteten af via praksis! Det kan også gøre ondt.

Den praktiske vej til frihed går over et meget abstrakt fænomen, det økonomiske menneske!

Det pengeøkonomiske system med målene for økonomisk værdi, penge, er en praktisk abstrakt forhindring for at forstå lønarbejdsinstitutionen, det økonomiske system, hvor funktion i økonomisk forstand ikke er det samme som den hele ydelse til samfundet. Det opstår og lever ved sig selv og kan tematiseres. Men det forstås bedst udefra.

Det er meget vigtigt at lære at skelne mellem funktion og ydelse. Funktionen falder som det, der kan forklares rationelt i forlængelse af et system som det pengeøkonomiske. Men hele den praksis, det funktionssystem, der udfolder sig via betalingsmidlet penge, er og har langt flere konsekvenser og betydninger for sig selv og sin omverden, end det der registreres via det, som systemet funktionelt regner på, penge, markedsværdier målt i penge. Det er en meget krævende og givende øvelse, der fører til mestringen af denne skelnen.

Lønarbejdet tilhører det pengeøkonomiske system, og det, som lønarbejdet yder til samfundet, dvs. alt, hvad der spinder af institutionen af tilsigtede og utilsigtede virkninger og goder for samfundet, dvs. hele dets ydelse, er langt mere end det, som rationaliteten med dens simple funktion forstår. Middel-målrationaliteten sigter på funktion, men resultatet af denne rationalitet er langt mere, nemlig hele paletten af positive og negative betydninger for civilisation og natur. Lønarbejdets samlede ydelser falder uden for det, som middel- målrationalitetens funktionalitet omfatter. Derfor er distinktionen mellem funktion og ydelse relevant.[28]

Vi må lære at skelne mellem institutionernes simple rationalitet, funktion, og det institutionernes samlede ontologisk, semantisk,

[28] Distinktionen udvikles i min bog: “Samfundets økonomiske system”, Det stenske forlag, 2016.

konstruktive og destruktive ydelse medfører internt og eksternt i relation til institutionerne selv.

Pengene er ikke den enkeltes eneste vej til uafhængighed af lønarbejde. Men pengene er realistisk set og i al overskuelig fremtid en del af vejen. Forståelsen, for at der er forskel på realøkonomi og pengeøkonomi, er fuldstændigt afgørende for, at et individ kan blive fri af lønarbejdet og pengeøkonomien. Realøkonomien omhandler de faktiske behov og muligheder for behovstilfredsstillelse. Det er ikke identisk med, hvad der optræder i den pengeøkonomiske målestok, funktionalitet.

Det, som det pengeøkonomiske systems funktion sigter til, er et maksimum af overskud i snæver pengeøkonomisk forstand. Men dette overskud siger ikke nødvendigvis noget om et samfunds realøkonomiske rigdom eller lønarbejdets samlede ydelse og betydning for og i samfund og omverden.

Det pengeøkonomiske menneske kan ikke forstås uafhængigt af pengene og pengene kan ikke forstås uafhængigt af det økonomiske menneske, men det sandt økonomiske menneske er meget mere end det pengeøkonomiske menneske!

Den måde, som pengene skabes og fordeles på, har stor betydning for, hvad der kan etableres af økonomisk aktivitet i det nuværende samfund. Det er en anden fortælling end den, der handler om, at det produktive lønarbejde er grundlaget for den højt tilbedte pengeøkonomiske vækst.

Pengeskabelsen

Pengeskabelsen er helt afgørende for, hvordan købekraften opstår og fordeler sig. Den fører sit eget liv i forhold til realøkonomien, omend den har stor indflydelse på den.

En stor del af pengeskabelsen udfolder sig med øje for og retter sig alene mod købekraften selv, der grundet mangel på realøkonomiske behov hos de meget lidt produktive men i pengeøkonomiske forstand rige er blevet målet for den økonomiske rationalitet, funktion. Det er her, man ser pengeøkonomiens indre og løsrevne lovmæssighed. Det har noget at gøre med det økonomiske menneskes væsen, dette sære fænomen som det moderne menneske har uendeligt svært ved at komme kognitivt på højde med, inklusiv det økonomiske menneske selv.

At tænke økonomisk er ikke det samme som at forstå økonomien og det er slet ikke sikkert, at det er økonomisk at forstå sig på økonomien!

Det økonomiske menneske er både årsag til problemerne såvel som del af vejen ud af de sammenhænge, der skaber dem. Derfor er vi nødt til at se på det økonomiske menneske. Vi må bestræbe os på både at forstå økonomien og være økonomiske. Det er to forskellige ting.

Friheden er den eksistentielle udfordring

Den eksistentielle frihed forpligter. Friheden fra arbejdsmarkedet kan være en forudsætning for at komme i kontakt med sig selv på fundamentalt plan som eksistens såvel som sin biologiske natur, dvs. den grundlæggende menneskelige frihed. Når mennesket udlever sig i kontakt med sin indre nødvendighed af mere oprindelig vegeterende natur, opleves det som frihed. Eksistensen kan vælge et liv, der er mere eller mindre i kontakt med naturen, biologien. Det er muligt at lade friheden gå op i en højere enhed med nødvendigheden. Det handler om muligheder og udfordringer.

Det at være fri af arbejdsmarkedet er en kæmpe udfordring for dem, der aldrig har formået at distancere sig fra traditionerne og samfundets stereotype udviklingskriterier. Et menneske der ureflekteret har identificeret sig med sin rolle som lønmodtager og forberedt sig på denne rolle op til, for så pludseligt at stå uden for arbejdsmarkedet, mister en stor del af sin identitet og risikerer at bryde sammen over for den opgave, det er at skabe sig et indhold i tilværelsen, der ikke er defineret på forhånd af samfund og tradition.

Det er ikke alle, der formår at gå efter friheden fra arbejdsmarkedet og holde fast i den nødvendige kritik af en udvikling, der udfolder sig med fuld fart mod at underminere sine egne forudsætninger og dermed meningen med alt.

Frihed forpligter og kræver lige så meget, som den er en gave, den største, som mennesket allerede får fra sin fødsel, og som det mestendels flygter fra gennem hele livet.

Mennesket forholder sig kontinuert, men mere eller mindre autentisk til de muligheder, der tegner sig for det. Det er fundamentalt set fremadrettet med udgangspunkt i sit eget liv, der igen danner rammen for at kunne forholde sig til alt andet.

Jo mere ureflekteret og dogmatisk et menneske udlever de fortællinger og traditioner, som det fødes ind i, des mere selvfølgeligt virker livet for dette.

Det nemmeste er at udleve traditionen ureflekteret, hvor den intensitet, det giver mennesket fundamentalt set at forstå, hvad det vil sige at være fri, er som den smagsforstærker, der samtidigt giver livet substans. Fordomme og fortrolighed med tilværelsen sitrer over den fundamentale frihed.

I praksis lader det sig ikke gøre at forholde sig uden fordomme og etableret forventningsstruktur til noget som helst, da det tilstandsmæssigt kan sammenlignes med den ultimative eksistentielle angst. Det konstant at befinde sig i en sådan tilstand ville svare til at begynde forfra hele tiden i sin tilgang til livet og sig selv. Men bevidstheden, om at der grundlæggende kan pilles ved forudsætningerne, og at man kan orientere sig mere eller mindre loyalt i forhold til egen fortrolighed med verden, er i stand til at befrugte det liv, som har glemt vilkårligheden. Bevidstheden, om hvad frihed er, rusker op og bringer liv, ligesom den med sin alvor befrugter parodierne på livet i kraft sin position som komplementær kontrast.

Den fattige form for funktionalitet, instrumentalitet, der åbner sig for det økonomiske menneskes rationalitet, nærer sig ved menneskets fundamentale frihed. Af ideologiske grunde, mental dovenskab, pervers sanselighed og på flugt fra den egentlige frihed har mennesket defineret det globale marked som frihedens sted. Det er flugt fra den egentlige menneskelige udfordring, dets vilkår og muligheder, der tilmed forsvinder takket være det økonomisk funktionelle og yderst rationelle menneskes virke.

Det er ikke kun en befrielse at være fri, men et grundlæggende vilkår og den egentlige udfordring at komme i kontakt med naturen i sig selv og sin omverden. Det handler om individets og samfundets fundamentale og bæredygtige muligheder.

Del II

Praksis

Umiddelbart kunne det, der her betragtes som “praksis”, virke en smule abstrakt for den uindviede, når der lægges ud med en ret ensidig fokusering på “det økonomiske menneske”. Men sagen er, at når der som her i bogen fokuseres på, hvad den enkelte kan gøre i sin konkrete livssituation for at blive selvfinansieret fri af arbejdsmarkedet, så må og skal det handle om forståelsen for økonomi, især for forskellen mellem realøkonomi og pengeøkonomi.

Det handler om at forstå grænserne for, hvor langt det giver mening at dyrke pengeøkonomien, der netop må markeres og afgrænses i forhold til den nødvendige realøkonomi. Det er i virkeligheden så konkret og praktisk, som det kan blive, for det handler om, hvad mennesket har brug for, og om at dette behov kan dækkes via realøkonomi og pengeøkonomi, hvor pengeøkonomien i mere fundamental økologisk og menneskelig forstand er mindre bæredygtig end den realøkonomi, der bygger op om en personlig forankring i de helt nære former for produktion til eget og nærmestes behovstilfredsstillelse.

Det økonomiske menneske

Det økonomiske menneske er både en frelsende engel såvel som årsag til problemer med overproduktion og overforbrug

Jeg er som alle andre forfængelige mennesker “det økonomiske menneske”. Men i modsætning til andre økonomiske mennesker har jeg skrevet bogen “Det økonomiske menneske”, udkommet 2016 på eget forlag, Det stenske forlag[29].

Da jeg har befundet mig i periferien af arbejdsmarkedet det meste af mit voksne liv og haft god tid til at læse lidt op på det noget spinkle filosofiske grundlag, som den såkaldte videnskab omkring økonomien hviler på, har jeg også haft tid til at formulere min kritik.

En udbygget og velfunderet kritik af den falske nødvendighed af evig økonomisk vækst må bygge på en anden nødvendighed. Det er værd

[29] SFA Artikel (arbejdsforskning.dk)

at sætte disse former for nødvendighed op overfor hinanden, hvis man skal kunne forsvare sin tidlige selvpensionering i denne verden.

Når kritikken af fagøkonomien ikke er mere udbredt, end tilfældet er, så vidner det måske om, hvor fattig på tid man generelt er, og om hvor autoritetstro fx mediernes lønslaver, medarbejdere, er over for standen af økonomer. Der er kun meget lidt kvalificeret debat om fagøkonomiens spinkle og tvivlsomme teoretiske grundlag. Det forsvinder i økonomernes højere matematik og formler for kvantitative beregninger, sigende for den manglende sammenhæng der er mellem kvantitet og kvalitet inden for den økonomiske videnskab.

Der findes grunde til at kritikken har det svært, og noget af det bider sig selv i halen, fx fordi spørgsmålet, om hvorvidt markedet har ret, fagøkonomernes trosgenstand, overlades til markedet, hvor det er en særlig form for pengeøkonomisk udbud og efterspørgsel, der afgør sagen. Der er ikke rigtigt salg i den forpligtende videnskabelige beskrivelse af pengeøkonomiens faktuelle betydning for mennesker og natur. Det pengeøkonomiske menneske vil ikke betale for den. Derfor udbydes den ikke i de medier, der lever af og på det markeds betingelser, som de samtidigt tilbeder som livets og udviklingens sande dommer.

Det økonomiske menneske er en meget praktisk gris, men også en yderst abstrakt størrelse.

En abstraktion og en praktisk gris. Steen Ole Rasmussen, pasfoto 2011, nuværende “Superhost på verdens største platform for deleøkonomi”, Airbnb.

Med penge kommer du til verden:

”Homo Economicus" (latinsk, det økonomiske menneske) opstår og går under med intentionen om at opnå et maksimum af tilgodehavender hos en anden, nogle eller alle andre[30].

Det er incitamentet, med hvilket det sociale fænomen Homo Economicus opstår og går under sammen med hele det pengeøkonomiske systems rationalitet. Det sker i en systemisk proces, der ikke kan analyseres op i kausale relationer af før og efter, mellem årsag og virkning. Homo Economicus opstår samtidigt med og gensidigt konstituerende for den økonomiske rationalitet, det pengeøkonomiske system. Det er ikke et forhold, der kan analyseres og forklares i almindelig deduktiv forstand. Der er tale om et psykisk

[30] Penge er netop anerkendte fordringer på en, nogle eller andre, dvs. på det, som kan købes for penge. I princippet kan alt gøres op i penge, markedsværdi dvs. internt inden for den symbolik, som pengenes realitet står for, og som ikke skal forveksles med realiteten i sig selv.

socialt fænomen, som "den klassiske fysik og andre matematisk fikserede modeller er dømt til at gå fejl af i sit udgangspunkt."[31]

Jeg arbejder så konsekvent som muligt med distinktionen mellem pengeøkonomi og realøkonomi. Men ret beset kræver det netop distinktionen i performativ semantisk forstand, dvs. noget, der ikke nødvendigvis kan bruges som en distributiv optegnelse eller komplet kategorisering af det værende som værende forskelligt i sig selv. Det er nemlig sådan, at i det øjeblik, hvor der findes socialt etableret forståelse for det, der kaldes bytteværdi, så vil forskellige former for indikationer for ækvivalens opstå og træde ind i de former for udvekslinger, vi kender som handel, betaling med penge eller andre værdier. Penge er dette mål for ækvivalens, der samtidigt har bytteværdi. Varen selv er både nytte- og bytteværdi. Det kræver en semantisk distinktion, for kognitivt performativt at kunne afgrænse fænomenet, varen, til forskel fra dens bytteværdi; I sig selv er en gulerod fx både noget der kan spises, samtidigt kan den betragtes som noget, der kan byttes for et halvt æble i nogle sammenhænge fx mellem børn i en børnehave, her nærmest svarende til en krones værdi i den oliepenge skabte norske købmandskæde ved navn Rema! Distinktionen mellem pengeværdi og realøkonomisk værdi giver mening. Men ret beset er der ikke grænser for, hvor forfinet en semantisk øvelse, man kan foretage på den og med den.

Realøkonomisk sans handler om udveksling og tilfredsstillelse af behov både inden for såvel som uden for pengeøkonomien[32]. For at forstå distinktionen, er det vigtigste at forstå pengenes væsen, et ikke helt simpelt socialt fænomen.

Penge, hvad er det![33]

Vi kender Onkel Joakim. Han elsker bogstaveligt talt at svømme i penge, er ekstremt nærig og kan ikke få for mange. Men de penge, som han svømmer i, har ikke meget med vore dages rigtige penge at

---

[31] Der er tale om et modificeret citat fra bogen, "Det økonomiske menneske", Stenske forlag 2016. Bogen er et filosofisk essay, hvor der indføres en distinktion mellem markedsværdi og markedets værdi. Markedsværdien betegnes som det, der genereres performativt både semantisk og i social praksis via kommunikationsmediet penge. Det sættes op overfor de betydninger, som markedet har for omverdenen, det pengeøkonomiske systems ydelser til og betydninger for sin omverden, hvilket igen identificeres med markedets værdi. Det sker på baggrund af en række filosofiske traditioner, men især Niklas Luhmanns sociologi.

[32] 60 % af verdens arbejdskraft ernærer sig via den uformelle økonomi, og toppen af det pengeøkonomiske hierarki er systematiske og systemiske grunde fritaget for beskatning, bl.a. via Luxembourg-finten.https://elpais.com/opinion/2024-01-18/reducir-la-economia-sumergida.html

[33] Hvad er penge? | Modkraft

gøre. Andens penge er fysiske penge, anbragt i en betonsilo midt på en majsmark lidt uden for Andeby, hvor mere end 95 % af de penge, der fungerer som betalingsmiddel i den gældende pengeøkonomi, er virtuelle[34].

Tegneserien bygger op om den forestilling, at penge er noget værd i sig selv. Det er de fleste penge ikke, og hvis de er, så er det ikke det, der gør dem til penge, altså til et betalingsmiddel.

Penges værdi som betalingsmiddel består i den tillid, som er etableret bredt i social forstand omkring dem, dvs. tilliden til, at man kan købe varer og ydelser for penge, som man selv har modtaget som betaling eller fået i sin besiddelse på anden vis.

Vore dages penge er grundlæggende det, der kunne kaldes uafsluttede regnskaber, eller fordringer på penge hos en bank, der kan overføres til andre som betaling via bankvæsenets konteringer.

Når vi betaler regninger på nettet, eller når vi betaler med betalingskort, så sker der sjældent andet, end at en fordring på et indestående i den bank, som er godskrevet ens konto her, nedskrives, samtidigt med at en konto i en anden bank eller en konto i samme bank opskrives med samme beløb. Der er ikke tale om andet end parallelle op- og nedskrivninger af fordringer på samme beløb internt i vores bank alene eller inkluderende en anden.

Danske Bank er part i halvdelen af det volumen, der dagligt realiseres af overførsler her til lands. En stor del af disse overførsler sker internt mellem bankens mange kunder, og ændrer ikke på dens solvens[35].

I princippet kunne alle have en konto i den danske nationalbank, på samme måde som så mange har en i Danske Bank. På den måde ville pengemængden her til lands alene være betinget af nationalbankens budget, dvs. af, hvor mange penge den har udstedt. Men nationalbanken har ikke direkte eller fuld kontrol med pengemængden eller kronens værdi. Kronerne skabes i stor stil på det finansielle marked sammen med andre valutaer i hele verden.

---

[34] Den danske forening, Gode penge, en udløber af den internationale bevægelse, Positive Money, beskriver ganske pædagogisk, hvordan bankerne laver sine penge. Foreningen går ind for, at penge skal laves af Nationalbanken, sådan som de fleste tror, at den har patent på at gøre. Foreningens budskab er formuleret fint på internettet og i en række bogudgivelser.

[35] En solvensopgørelse består i en afvejning af forholdet mellem aktiver og passiver. Aktiver kan være fordringer på penge og mere eller mindre likvide former for kapital, hvor passiver er gæld, andres fordringer på en. En solvensopgørelse kan ses i relation til en opgørelse over en økonomisk aktørs likviditet, dvs. øjeblikkelige betalingsevne.

Nu om dage er nationalbankens rolle reduceret til en slags kontrollant med beføjelser til at intervenere på forskellig vis i forhold til den liberale finansielle verdens penge og pengeskabelse.

Noget tyder på, at fremtiden åbner for nationale elektroniske valutaer, hvor en nations borgere evt. kan nøjes med at have en konto i nationalbanken. En sådan konto kunne erstatte den nemkonto, som vi alle skal have nu i en kommerciel bank og dermed overflødiggøre en stor del af den liberale finansielle sektor med pengeskabelse. Man kunne forestille sig, at pengesystemet i højere grad kom til at svare til noget i retning af det, som de fleste allerede tror er tilfældet, nemlig at penge er noget som staten/nationalbanken har patent på at lave.

Sådan som det er nu, gør de kommercielle banker hver dag deres indbyrdes regnskab op, dvs. regner sammen, over hvor meget de har omrokeret på sine gensidige fordringer. Hvis en bank mangler lidt, har fået flere fordringer på sig end den har kunnet rejse på andre, så nedskriver den en del af sin likviditet og overfører dem som betaling til eller låner lidt af de andre banker eller nationalbanken til dagen efter, hvor regnskabet falder ud på ny, måske i bankens favør.

Pengene laves, som allerede nævnt, i låneprocessen, som etableringen af et indbyrdes regnskab mellem långiver og låntager. En låntager kan få et lån i en bank, og godskrives på dagen for lånets realisering med det pålydende lånebeløb, minus evt. etableringsomkostninger osv., og banken har samtidigt tilskrevet sig en fordring på låntager, der sigter til en tilbagebetaling over tid.

Låntagers indestående er penge i dag, likviditet for låntager, fordringer på banken, hvor bankens fordring på låntager er penge i morgen, overmorgen osv. Den enes passiv er den andens aktiv og omvendt, det, som den ene skylder, har den anden til gode, og det er som sådan ikke andet end et stort uafsluttet regnskab.

I bankens interne regnskab er der forskellige slags penge, penge af i dag, likvide betalingsmidler, fordringer på banken og bankens mindre likvide likvider. Fordringer på nationalbanken er det nærmeste, man kommer rigtige penge. Det hedder sig, at disse fordringer er udtryk for, at de liberale banker har penge i nationalbanken. Det har været normalt en tid, at det koster at have penge i nationalbanken for de liberale banker. Indlån her er med minusrenter, lige som kunder med mange penge i banken har betalt for at have dem her. Historisk set var det lidt usædvanligt, men det understreger sådan set, at penge ikke nødvendigvis er en absolut knap ressource.

Rent historisk har vi befundet os i en helt enestående situation. Det har kostet penge at have penge i banken, samtidigt med at man har haft nogle af de højeste inflationsrater, der er set over de sidste 40 år.

Så det at have penge har kunnet koste på to måder, dels skal man betale renter for at have dem i banken, dels mister de købekraft, fordi priserne på varer og ydelser stiger.

Tiden med minusrenter for kunder og banker rinder ud nu, hvor priserne på en lang række former for forbrug stiger drastisk, grundet generel knaphed, klimaforandringer, social uro, folkevandringer, krig i det europæiske nærområde, pandemi, ødelagte livsbetingelser generelt. Kapitalværdierne ser også ud til at kunne falde i pris. Grundlaget for pengeudstedelse kan smuldre med faldet i priserne på kapitalværdi, mekanismen bag sidste finanskrise.

Fordringer på andre banker indtræder i den enkelte banks interne regnskab som aktiver og andres fordringer på banken som bankens passiver.

Der er andre mindre likvide aktiver, fx fast ejendom. Alt sammen indgår i opgørelsen over bankens solvens, der igen er udgangspunkt for, om den kan opnå likviditet, hvis den mangler. Har den ingen af delene, dvs. er den både insolvent og uden likviditet, så er den fallit.

Det er alt sammen ganske kompliceret, men det komplicerede kommer af, at man kan betale med en fordring på en krone, hvis den er godskrevet ens konto i en bank, og at banken kan betale med en fordring på sig selv, fx når den samler op af aktiver på markedet. Det sidste virker ret provokerende på almindelige mennesker, især når de finder ud af, at det er et afgørende element for den måde, som den finansielle sektor har skabt markedsværdierne på over generationer i hele den fri verden, der først og fremmest er defineret ved den vestlige verdens monetære overherredømme.

Man skelner lidt mellem investeringsbanker og rene banker, men jeg ved ikke om den holder. Det er meget kompliceret, og der findes komplicerede love og regler, som skal begrænse almindelige finansielle bankers mulighed for at købe op på markedet af aktiver alene via fordringer på sig selv. Det, der falder en for brystet, er at vi andre ikke kan købe noget som helst ved at udstede en fordring på os selv. Det kan en bank i nogle tilfælde.

Investeringsbanker og forsikringsselskaber er tilmed så store, at de i en hvis udstrækning kan styre prisdannelsen på alverdens kapitalværdier og dermed de pålydende værdier på det, som de køber og betaler for med fordringer på sig selv. Dvs. de aktiver, kapitalværdier, som de køber, stiger i pris med opkøbet af dem. Bankerne skaber penge, som er efterspørgsel, og når de køber med deres egne penge, stiger efterspørgslen på det, som de køber. Markedet med dets markedsværdi skabes med pengeskabelsen. Det hele løfter sig ved sig selv.

Investeringsbanker kan forbedre deres solvens, når de udvider deres budget ved at købe aktiver betalt med fordringer på dem selv. Det sker ikke neutralt i forhold til prisdannelsen, hverken generelt eller hvad de relative priser angår. Dvs. det generelle prisniveau påvirkes af pengeskabelsen i den liberale finansielle verden ligesom investeringsbanker og andre låntageres opkøb påvirker priserne på det, som de køber med lånte penge[36]. Det hele udfolder sig på en måde, der afslører, at de pengeøkonomiske interesser i øget rigdom præger pengeværdierne på en måde, der ikke har noget som helst med rigtige menneskers rigtige behov at gøre. Markedsværdierne skabes uden nogen reel kobling med markedets værdi for omverdenen, dvs. koblingen mellem pengeværdi og nytteværdi er blokeret.

Nationalbankens og den liberale finanssektor har travlt med at beskrive fx bitcoins som virtuelle penge[37], og de fremfører i tide og utide, at disse såkaldte virtuelle penge ikke er rigtige penge. De husker helt at glemme at fortælle, at deres egne penge om muligt er mindst lige så virtuelle, for ikke at sige mere.

Joseph A. Schumpeter beskrev i 1930 i sit manuskript, “Das Wesen des Geldes”[38], ekstremt pædagogisk, hvordan kontopenge, virtuelle markedsendogent skabte penge, opstår som uafsluttede regnskaber, som gældspenge. Disse penge er lige så gode som betalingsmiddel, som “rigtige penge”. Dengang var rigtige penge fx mønter af guld, dvs. et betalingsmiddel, der havde værdi i sig selv og som var begrænset i sin udstrækning af et materielt grundlag. Som han skrev, kunne man betale med en fordring på en guldmønt, hvis denne var godskrevet i en bank, udskrevet som en bankkrediteret fordring på en guldmønt. Fordringen på en guldmønt var som betalingsmiddel lige

---

[36] Joseph A. Schumpeter er mest kendt for sin definition på den mekanisme, som kaldes “kreativ destruktion”. Han fokuserede under den betegnelse på, hvordan det skaber omvæltninger i markedet, når investorer griber ind i markedet med markedsendogent skabte penge, dvs. via den mekanisme, som jeg meget overfladisk omtaler her. Udtrykket er blevet brugt i en mere positiv betydning, fx i forhold til det gigantiske opkøb af aktiver i de gamle østlande lige efter murens fald i 1989. Det kaos, som vestlig valuta skabte i Rusland, udgør en fundamental brik i det politiske spil, der førte til Putins nuværende magtposition, ekstremt pinligt og tabubelagt tema for den vestlige verdens sociale selvbeskrivelse. Det, der skete med Vestens penge burde retteligt beskrives som “destruktiv kreation” af penge!

[37] “Bitcoins er fortsat den mest udbredte form for ”virtuelle penge”. De adskiller sig på få punkter fra almindelige nationale og globale reservevalutaer: - Betalinger, der gennemføres med bitcoins, kan ikke kontrolleres eller beskattes af myndigheder. - Betalinger sker direkte mellem modtager og indbetaler. Mængden af Bitcoins er begrænset, modsat nationalbankpenge og liberale bankers penge” http://arbejdsforskning.dk/pdf/art-210.pdf

[38] Bogen udkom i 1972, imod forfatterens intention.

så god som mønten selv, helt modsat en fordring på fx en hest. Man kan nemlig ikke ride på en fordring på en hest, kun på hesten selv.

Fordringen på den låntager, som netop har oprettet et lån i banken, er et aktiv for banken, låntagers gæld, men som bankens likviditet bliver den først realiseret over tid, hvis banken da ikke vælger at belåne dette aktiv eller skille sig af med det mod betaling. Fordringen på låntager bliver til likvider for banken i takt med at lånet betales tilbage og i takt med at banken nedskriver sine fordringer på låntager. Når lånet er betalt tilbage, så er regnskabet afsluttet. De skabte penge, bankpenge, markedsendogent skabte penge, er væk igen, efter at de opstod som et regnskab. De blev skabt som et regnskab og forsvandt igen med regnskabets afslutning.

Pengemængden stiger og falder generelt med bankers og andre finansielle institutioners budgetudvidelse eller budgetindskrænkninger, alt sammen udtryk for det samme; penge er uafsluttede regnskaber.

Banken har ligesom os andre mange forskellige slags aktiver. De kan alle omregnes til likvider eller gøres op som potentielle mere eller mindre nutidige likvider. Det er et kæmpe regnestykke. Og da ingen kender fremtiden, så er der penge i at regne rigtigt såvel som i det at bilde andre ind, at man bare kan det der. Tillid er penge, kredit.

De frie forskere ved danske universiteter, der forsker i finansiering, finansieres i høj grad af den finansielle sektor selv. Det sker via bonusser fra foreningen Danish Finance Institute og de danske banker. Professor Jesper Rangvid mener ikke, at det medfører styring af forskningen omkring skabelsen og fordelingen af penge, da fordelingen af penge til forskerne, som han står inde for som del af instituttets bestyrelse, sker helt automatisk, udelukkende bestemt af om forskere kan få deres arbejder optaget i anerkendte internationale tidsskrifter[39]. Han mener ikke, at der er noget bias i dette kriterium. Men de anerkendte tidsskrifter er fx alle formuleret på engelsk, og de forskere, der skriver her, behersker kun sjældent andre sprog end engelsk i kombination med deres modersmål. Og rent filosofisk falder selve pengeskabelsen og en mere kritisk tilgang til den begrebsdannelse, som fandt sted for mange år siden, uden for det, som disse tidsskrifter er i stand til at honorere forskning i. Der er ikke øjeblikkelig markedsværdi i det!

Hvis danske fagøkonomer vil forske i Schumpeter og Keynes tidlige værker om markedsendogent skabte penge og den liberale finansielle

---

39 https://www.akademikerbladet.dk/magasinet/2022/dm-akademikerbladet-nr-1-2022/genialt-eller-helt-forkert-banker-sender-store-pengegaver-i-lommerne-paa-universitetsforskere

sektors pengeskabelse og dennes betydning for bobleøkonomien, så er det ikke sandsynligt, at de tidsskrifter, som Danish Finance Institute overlader vurderingen af forskningen til, vil anerkende arbejdet som relevant[40].

Hvis et fakultet ved et dansk universitet skulle beslutte sig for at gå tilbage og genvurdere hele det primitive begrebsapparat, som mainstreamøkonomerne laver deres beregninger inden for, så ville det ikke kunne honoreres af den finansielle sektor med tidsskrifter, der sidder på forskningen i finansiering inden for den moderne pengeøkonomi.

Kreditvurderingsselskaber er magtfulde institutioner, økonomiske aktører, der er med til at danne markedets værdier via sine estimater over dem. Vi kan i høj grad tale om selvopfyldende og selvnegerende profetier, da markedsværdierne generelt afhænger af sine beskrivelser.

Ejendomsmæglerne på det danske boligmarked er alle i tæt samarbejde med et bestemt realkreditinstitut, som igen er ejet af en bank. Deres vurdering af boligerne bestemmer boligernes værdi. Der er tale om selvopfyldende profetier så længe pengeskabelsen, der sker i bankregi, kan følge med mæglernes prissætning. I opgangstider forstærker pengeskabelsen prisstigningerne, men i nedgangstider må staten træde til, og hjælpe den finansielle sektor. Således er den finansielle sektor meget liberal i opgangstider, hvor det hedder sig at incitamentet bag det er vinde er garanten for udviklingen, og derfor skal belønnes for den, hvorimod man går ind for nationalisering af bankernes tab, der hvor udviklingen ikke udfolder sig som mæglernes selvopfyldende profetier. Det er politikerne helt med på. Man går ind for markedet, og kan ikke have at det går ned på markedsvilkår. Man går ind for at sætte markedet ud af kraft for at redde det i nedgangstider og økonomerne kan ikke se noget forkert eller paradoksalt i noget som helst, kun objektivitet og økonomisk nødvendighed!

Selvfinansiering er godt. Fremmedfinansiering er noget skidt. Selvfinansiering betyder netop, at man ikke baserer sin økonomi via fremmedkapital, dvs. lån. Der er intet odiøst i det. Det betyder at en økonomisk agent, fx Dem, kære læser, ikke låner for at anbringe og anvende kapital, virkelige aktiver i funktioner, som kommer Dem og deres nærmeste til gode! Selvfinansiering er godt, fordi det ikke

---

[40] Det ekstremt tabubelagte emne, som fagøkonomien, styret af den finansielle sektors penge, ikke vil ind på, handler om pengeskabelsens destruktive væsen. I stedet taler man om “konstruktiv destruktion”. Finansboblen afslørede i 2008 den liberale finansielle sektors pengeskabelse som “destruktiv kreativitet” helt i tråd både John M. Keynes og Schumpeters tidligere værker om penge.

baserer sig på pengeskabelsen i låneprocessen, der netop skævvrider realøkonomien, befordrende for det kun pengeøkonomiske menneskes ekstremt tvivlsomt gavnlige funktion i verden.

Man skal imidlertid ikke glemme, at det moderne globale pengesystem er så effektivt, så det faktisk kan lade sig gøre at omregne og realisere de fleste former for kapital, potentielle pengeværdier til likvider, dvs. konvertere et aktiv et sted i verdensøkonomien om til reel købekraft et andet sted i verdensøkonomien på meget kort tid. Det er ret imponerende, og noget som man værdsætter, når man selv som pengeøkonomisk menneske er i besiddelse af noget anerkendt markedsværdi. Anderledes er det, hvis man ikke har noget. Så ser det sort ud!

Selv om der er mange uhensigtsmæssige effekter ved det pengeøkonomiske system, så skal man også være mere end almindeligt dum, for ikke at se hvor fantastisk en arbejdsdeling pengeøkonomien muliggør på globalt plan, takket være det pengeøkonomiske menneskes mulighed for at være lige meget til stede over alt, uanset afstande og sociale forskelle. Det globale marked er fantastisk velintegreret. Begrebet optimal allokering af ressourcer er ikke uden mening, takket være kommunikationsmediet, penge. Prisen, den realøkonomiske pris, som udspiller sig på måder, der ikke kan måles i pengeværdier, handler om alle de uhensigtsmæssige konsekvenser af pengeøkonomiens logistik. Transport og kommunikation har gigantiske konsekvenser for livsbetingelserne, som ikke regnes med i de pengeøkonomiske kalkulationer over vækst og udvikling. Pengesymbolikken omfatter ikke pengeøkonomiens eksterne betydninger og konsekvenser. Distinktionen mellem symbolik, pengenes realitet, og deres betydning i diabolsk forstand, er værd at indføre. Det handler om pengenes konstruktivisme sat op over for den realitet, der både omfatter og forklarer det pengeøkonomiske tankeslots snævre realitet. Der er tale om en uoverkommelig opgave for et hvilket som helst kognitivt system, da det omfatter relationen mellem konstruktion og realitet, noget der kun er tilgængeligt på et begrænset kognitivt systems begrænsede betingelser.

Hvis man som økonomisk menneske forstår sig på kulturen på den anden side af planeten, eller har råd til at betale nogen, der gør, kan man sælge sin ejendom på denne side og slå sig ned på den anden på ganske få dage. Og har man allerede realiseret sine aktiver som likvider, parkeret dem i en af den globaliserede pengeøkonomis sorte huller, skattefri domiciler i verdensøkonomien, så kan man realisere sin fordring på menneskeheden med det pålydende beløb øjeblikkeligt et hvilket som helst sted i verdensøkonomien. Det er denne form for frihed, som man dyrker inden for magteliterne på

globalt plan. Donald Trump, oliesheiker, diktatorer, fagøkonomer, finansministre og EU-politikere drømmer om og tilstræber denne frihed. De lever af og på at sælge den som udtryk for alles frihed. Samfundsstrukturen er skruet ind på drømmen om denne frihed. Men frihed for den ene er ikke alle andres. Markedet og pengeøkonomiens systeminterne nødvendighed er ikke identisk med absolut frihed eller garanten for udviklingen mod den bedste af alle verdener.

Formålet, med det som det pengeøkonomiske menneske sigter til, er et maksimum af potentielle fordringer på en, nogle eller alle andre, dvs. pengeøkonomiske muligheder, der kan realiseres øjeblikkeligt og på sigt overalt på planeten. Omkostningerne for den verden, som det pengeøkonomiske menneske realiserer sig selv i, kan dog ikke gøres op i penge alene. De realøkonomiske konsekvenser af pengeøkonomien er inkommensurable med den pengeøkonomiske rationalitets fattige virkelighed. Pengeøkonomien er fantastisk, men effekterne af den kan slet ikke gøres op pengeøkonomisk.

Markedsværdierne kan der redegøres for i tal, priser, opgjort omsætning, og det er hvad det pengeøkonomiske systems symbolik omfatter. Men markedets værdi for omverdenen er noget helt andet. Det kan der ikke redegøres for i penge, priser, markedsværdi.

Fortællingen om globaliseringens guddommelighed omfatter det økonomiske menneskes hedeste drøm om almagt. Alverdens forfatninger, den globale politiske orden sigter til at gøre det økonomiske menneskes drøm til virkelighed. Det identificeres med udviklingen, i alt for høj grad, for det økonomiske menneskes rationalitet og funktionalitet går ikke entydigt op i nogen almengyldig fornuft eller rationalitet.

Den globaliserede pengeøkonomis ydelse til sin omverden er noget andet end det, som den økonomiske omsætning og vækst registrerer pengemæssigt. Pengenes funktion, det som det pengeøkonomiske menneskes rationalitet omfatter, er alt andet end den samlede realitet, som det økonomiske menneskes rationalitet fører med sig. Global opvarmning, forsvindende livsbetingelser til lands og til vands følger med sammen med forurening af vand, jord og luft. Forsvindende ressourcer og biodiversitet, sociale konflikter følger med som konsekvens af ekstrem fattigdom kombineret med lige så ekstrem koncentration af købekraft hos de ekstremt rige, men få vindere og meget mere. Alt dette falder som konsekvens af den pengeøkonomisk betingede middel- målrationalitet, som lønarbejdet er en del af, uden at der på nogen måde kan redegøres for det inden for samme rationalitet. Funktionen er snæver, ydelsen til omverdenen er ekstremt omfattende, ambivalent og inkommensurabel i forhold til rationalitetens fattige mål for værdi og realitet.

Det pengeøkonomiske menneskes ultimative målsætning går på at kunne opnå og evt. realisere et maksimum af fordringer på en anden, flere eller alle andre overalt på planeten samtidigt og på sigt. Det er målet med globaliseringen, liberaliseringen på globalt plan i pengeøkonomisk forstand. Det er den udvikling, som alle dens tilhængere er parat til at gå under for, i udviklingens navn. Vi taler altså om den store fortælling, ideologien, og sætter det op over for evolutionen, der på ingen måde kan identificeres med fortællingen og alle dens virtuelle, faktaresistente, værdier. Forståelsen for distinktionen, indskrivningen af de økonomer, der hævder at stå på videnskabens fundament, er grundlaget for den kritik, der rammer den falske sociale selvbeskrivelse i kernen. Derfor så stor opmærksomhed omkring pengeøkonomien i denne bog.

Ganske få mennesker, mindre end ti[41], har tilsammen en købekraft, der overstiger det, som den fattigste halvdel af jordens befolkning har tilsammen. Det er det ultimative bevis på, at akkumuleringen af fordringer i sig selv, penge, er blevet et mål i sig selv, hinsides det pengeøkonomiske menneskes realøkonomiske behov, og at den enes succes i pengeøkonomisk forstand på ingen måde er identisk med den andens[42].

Da de fleste penge ikke er andet end uafsluttede regnskaber, og da det beløb, som den ene har tilgode hos den anden, svarer ganske nøje til det, som den anden skylder den ene, så siger alverdens akkumulerede fordringer på sig selv ikke ret meget om verdens samlede rigdom. De akkumulerede fordringer på især morgendagens produktion er ikke et mål for hverken nutidens eller fremtidens rigdom, men mål for fremtidens gæld til nutiden. Verden bliver ikke rigere af, at du låner en million i banken. Men det er den måde, pengene skabes på[43].

---

41 https://www.oxfam.org/en/press-releases/just-8-men-own-same-wealth-half-world

42 Dem, der har mange penge og som ikke bare akkumulerer for at akkumulere, har tilbøjelighed til at ende op som den stort anlagte italesættelses genstand for opmærksomhed. Elon Musk er et eksempel på det. Han gør og vil en hel masse, og det er ikke svært at se, hvordan og hvorfor han er en torn i øjet, og det er heller ikke svært at forstå, at meget af det, som han gør, på ingen måde er befordrende for udviklingen mod den bedste af alle verdener. Men at gøre ham til genstand for en moralsk betragtning, sådan som man gør i stor stil i mainstreammedierne, er udtryk for mental flugt fra et langt mere fundamentalt urimeligt fænomen, nemlig penge i deres væsen, som jeg beskriver her. Den egentlige skurk er pengeskabelsen, fordelingen af penge og selve deres væsen.

43 Citat »Hvis vi særskilt sætter individers og samfunds rigdom op over for verdens rigdom i sin helhed, så er vi nødt til at inkludere (i tillæg til indehavet realkapital...) fordringer på penge nu og i fremtiden som positive og tilsvarende gæld og gældsforpligtelser som negative. Når man har med et lukket system som et hele at gøre, så kan disse fordringer udelades fra opgørelsen over rigdom, da de går ud med hinanden. Men, altså, når vi er

Det økonomiske menneskes rationalitet sigter på at opnå et maksimum af fordringer på alle andre, og det styrer tænkningen i det globaliserede marked. Virkningerne, ydelsen til dette menneskes omverden, er langt mere end det, som rationaliteten omfatter. Rationaliteten er i bredere forstand og på mange måder ligefrem irrationel. Dvs. den pengeøkonomiske form for rationalitet har i diabolsk forstand mange uhensigtsmæssige betydninger. Men økonomerne er pengeøkonomiske, orienterer sig inden for pengeøkonomiens rationalitet, og forstår derfor ikke økonomien i bred forstand. Hvis de alligevel gør, så er det fordi de som mennesker er mere end økonomer. Det er de heldigvis også. Deres gebet er det, der kan sættes tal på, kvantitative mål for omsætning og akkumulerede fordringer.

Ikke engang det faktum, at de fleste penge skal ses som uafsluttede regnskaber, hvor den enes aktiv svarer nøje til den andens passiv, kommer med i opgørelserne over det nationale bruttoprodukt, fordi det er umuligt at gøre op uden en inddragning af de relative priser, som i høj grad kommer af pengeskabelsen, dvs. uden om produktionen.

Tabet af værdier, som skyldes realøkonomisk omsætning og forbrug af naturligt givne ressourcer, ødelæggelse af klima, havets bestande af fisk, landbrugsjorden, grundvandet, biodiversiteten osv. tæller heller ikke med i opgørelserne over den økonomiske tilvækst, fordi de ville tælle ind som negative værdier på en skala, der ikke findes opgjort eller kan gøres op i penge[44].

---

optaget af den del af rigdommen, som tilhører en bestemt part inden for helheden, uanset om denne part er et individ eller et land, så har vi den fjerde kategori, nemlig, netto balancen mellem krav på penge, som vi kalder lånekapital.«(p. 116 and 117, The collected writings of John Maynard Keynes, Volume V, A treatise on money in two volumes, 1 The pure Theory of money, egen oversættelse) Citatet kan læses i en lidt bredere sammenhæng fra min side her: https://modkraft.dk/artikel/hvad-er-penge

[44] 70 % af det kvælstof, som tilføres de indre danske farvande, og som udgør den primære årsag til at havet er fuldstændigt dødt, uden fisk, kommer fra et landbrug, der bidrager med mindre end 2 % til det danske BNP. Landbruget forurener desuden grundvandet med pesticider og PFAS i ekstremt omfang, men da erhvervet skylder finanssektoren ca. 300 milliarder kroner, har det politiske system ikke råd til at lade det gå ned. Netværket af erhvervsinteresser, finanssektor og politikere er stærkt. Prisen for naturen, livsgrundlaget, kvindens og mandens fertilitet er ekstremt høj. Medierne er latterligt tavse om sammenhængen! Det eneste sted i mediebilledet, hvor miseren beskrives en smule, er domineret af en persons indsats og derfor præget af individets oplevelse af at stå i antagonistisk forhold til noget meget stort. Kjeld Hansens hjemmeside, gylle.dk, indeholder mange detaljer, men troen på udviklingen forhindrer ham i at se de store sammenhænge.

Visse former for omsætning tæller ind positivt i BNP'et, selv om de står for noget, man helst var foruden, fx trafikuheld, der skaber omsætning i sundhedsindustrien.

Den danske velfærdsstat er en overbygning på den fantastiske økonomi, konkurrencestatens succes, og det hedder sig, at den er så stor, at der er plads til taberne og råd til at råde bod på de ødelæggelser, som økonomien er skyld i. Det passer bare ikke. Vi er ikke spor rige, og kystbanesocialisterne lader grundlæggende lønarbejderne betale for festen her til lands, for det er primært lønarbejdere der beskattes effektivt, og som bærer velfærdsstaten med dens pose af umyndiggørende penge til folk på overførsel. Selv lever de af kapitalindkomst, aktier, obligationer samt offentlige støtteordninger til de ekstremt destruktive former for kapitalintensiv (belånte) og underskudsgivende aktiver, der er så mange af, fx inden for de primære erhverv, landbrug og fiskeri.

Dansk landbrug, der administrerer 62 % af det danske areal, kan de fleste år ikke køre rundt uden de årlige støttebeløb, som det modtager, og som da udgør hovedparten af bedrifternes gennemsnitlige dækningsbidrag. Men erhvervet er tynget af gæld, det at finanssektoren har skudt omkring 300 milliarder kr. ind. Begge fløje i dansk politik støtter op om det kapitalintensive danske landbrug, nationens dyreste bistandsklienter, "liberale" storbønder på overførsel! 80 % af de 62 % af det danske landareal, som landbruget forvalter, bruges til produktion af foder, består af monokulturer renset for biologisk mangfoldighed med kemi og maskiner. Den animalske produktion er en økonomisk og økologisk katastrofe, men stort set hele det politiske billede slutter op om den. Det vidner om mangel på intellektuel og menneskelig integritet i alle magtelitens led. Der skrives og tales kun lidt om det. Alle[45] er stiltiende med, især de medier der selv er på overførsel, dvs. på demokratistøtte, en støtte der ser ud til at være betinget af, om medierne formår at falde i et med tapetet!

Inden for de højtflyvendes fortælling hedder det sig, at for at kunne få råd til at tage vare på de livsbetingelser, der forsvinder med den økonomiske omsætning, så må vi have mere vækst. Det er omvendt. Det eneste, der batter, er at minimere den snævre pengeøkonomiske funktionalitet og vækst, så der kan blive plads til en bæredygtig realøkonomi og faktisk udvikling af livsbetingelser, dvs. hive aktiverne ud af pengeøkonomien og velfærdsstatens umyndiggørende klør.

---

[45] Den prisbelønnede forfatter og journalist Kjeld Hansen har skrevet en række bøger, der handler om landbrugets reelle betydning for samfund, biosfære og økonomi, der alle afslører et skrigende misforhold mellem virkelighed og officiel fremstilling af landbrugets betydning for samfund og miljø.

Den forvaltning, som dansk landbrug står for af de 62 % af nationens areal, er det ultimative bevis på det.

Den globaliserede pengeøkonomi må vige pladsen for en mindre, men mere realøkonomisk økonomi, der bygger op om de nære forbindelser mellem produktion og forbrug. Det er her, den og de selvfinansieredes praksis kommer ind.

Man kan være med til at bremse den pengeøkonomiske vækst ved at anspore sig selv og andre med det gode eksempel. Det er, hvad denne tekst prøver med udgangspunkt i 40 års erfaringer.

Det anstændige i øvelsen handler så om at leve autentisk i overensstemmelse med hensynet til de problemstillinger, som den overrepræsenterede art skaber for sig selv med sin pengeøkonomiske livsstil. Det er en kæmpe eksistentiel udfordring, der handler om at tænke globalt og holde og ernære sig i kontakt med nærmiljøet.

Det, man kan udlede af at forstå det pengeøkonomiske menneske, er noget andet end det, som dette menneske forstår: Der er forskel på økonomi. Der er pengeøkonomi og realøkonomi.

Der er også forskel på, hvordan penge laves. Problemet er, at de bliver et mål i sig selv for det økonomiske menneske frem for en effektiv regulering af fordeling og arbejdsdeling. Her tager det pengeøkonomiske menneske over. Det sker, når pengene skabes uhæmmet i låneprocessen, for på den måde at ende op i pseudoproduktivitet, skævvridning af prisdannelse og fordeling af købekraft til det pengeøkonomiske menneskes fordel på bekostning af livets betingelser og andet[46]. Det økonomiske menneske er mere eller mindre abstrakt (pengeøkonomisk), det tænker abstrakt og blindt i forhold til de konkrete konsekvenser af de dispositioner, det træffer ud fra sin rationalitet. Det realøkonomiske menneske forstår sig på økonomi, inklusiv det kun pengeøkonomiske menneskes overordnet set irrationelle adfærd. Behovstilfredsstillelse handler om det konkrete, ikke en abstrakt fordring på næsten og en fjern fremtid.

---

[46] Det kunne der forskes meget i, men bliver det ikke på de danske universiteter, hvor den finansielle sektor styrer forskningen via de kriterier for udvælgelse, som den vestlige verdens monetære hegemoni står for, fx i udvælgelsen af hvilke artikler der kan blive optaget i tidsskrifterne for finansiel forskning.

Praktisk guide til autentisk frihed

For at blive fri af lønarbejdet er det nødvendigt at oparbejde, tilegne sig, hvad det gode liv uden lønarbejde fordrer. For at komme frem til et stabilt grundlag for dagen og vejen, der ikke længere er betinget af tilknytningen til arbejdsmarkedet, er det nødvendigt i en periode at have en pengeøkonomisk indtægt, der er højere end det, de nødvendige realøkonomiske udgifter tilsiger en at råde over af penge. Det er forudsætningen for at kunne tilegne sig den realkapital, der kan bære det gode liv uden tilknytning til pengeøkonomiens lønarbejde.

For at spare sammen må man sætte forbruget ned og/eller indtægten op.

Jo større opsparingen er, des hurtigere kan den finansielle uafhængighed opnås.

Et personligt budget over det individuelle forbrug og udgifter kan give et billede på, hvordan ens udfordringer på vejen frem mod finansiel uafhængighed ser ud.

Udgifterne til dækning af ens basale behov må indgå i budgettet. Så ved man, hvor meget man må tjene, for at kunne spare op.

Men før man kommer frem til budgettet, må man gøre sig klart, hvad kapital er. Vi indeholder og ejer alle sammen mange former for kapital, sociale kompetencer, formelle og uformelle kontakter, konkrete faglige, teoretiske, håndværksmæssige former for kunnen, foruden alt det vi formelt ejer individuelt eller sammen med andre.

Realkapital og penge

Hvad er kapital i det hele taget, hvad har vi, og hvad kan man købe?

En hvis pengeøkonomisk base er altid nødvendig i denne verden. Pengene giver adkomst til en del af de nødvendige konstruktive ydelser for den enkelte, selv om øvelsen skal gå på i sidste ende generelt at blive fri af unødig pengeindtægt og lønarbejde i særdeleshed.

Selv hvis man vil være fri af lønindtægt, kan lønindtægten altså være en nødvendig omvej til friheden, den vigtigste i overgangsperioden frem mod den selvfinansierede frihed fra lønarbejde.

En anden kilde til penge er kapitalindkomst. Den kan bestå i renter og afkast på investeringer, lejeindtægt osv.

Er man allerede indehaver af den tilstrækkelige kapital til at kunne være finansielt uafhængig, uden dog at være det, så er udfordringen at omlægge sin kapital konstruktivt, så man opnår sin finansielle uafhængighed i praksis. Det vil alt overvejende dreje sig om at konvertere fx rede penge, investeringer, fast ejendom og andet om til de typer af realværdi, realkapital, der dækker personlige behov uden om pengeøkonomien. Det er vejen frem, fordi de former for behovstilfredsstillelse, der går uden om pengeøkonomien, af logistiske og skattemæssige grunde kun fordrer den halve indsats, og fordi de er langt mere bæredygtige i bred forstand.

Naturen i os selv og omkring os er i udgangspunktet uformel økonomi, dvs. legitim sort og grøn økonomi i ophøjet enhed. De oprindelige livsformer er opstået i og er med til at bevare de betingelser, som de udfolder sig i, ligesom vi i vore mere meningsfulde relationer til hinanden er alt andet end instrumenter for gensidig tilfredsstillelse af fysiske og sociale behov. Vi har fjernet os fra os selv og naturen omkring os via den udvikling, der truer sig selv. Udfordringen er altså at forstå naturen som forbillede og sætte den på sin plads som det egentlige ideal. Det behøver der ikke være så meget romantik over, da naturen på ingen måde er noget fikst og færdigt, fjernt, fint og afsluttet.

Grundlæggende er det danske skattesystem her til lands den enkeltfaktor, der mest effektivt tvinger den enkelte til producere langt mere, end der er brug for, fordi personbeskatningen sætter ind og beskærer den enkeltes rådighedsbeløb, længe før denne har, hvad der skal til for at opretholde livet.

Hvis man skal nævne et punkt, der kunne lette vejen frem til finansiel uafhængighed, så ville det være kravet om at sætte det personlige skattefri grundbeløb op til noget, som den enkelte som minimum kunne leve af!

Det forhold, at velfærdsstaten primært finansieres af beskatning af indkomster, der ligger under det, som den enkelte skal bruge for at kunne leve på minimalt forbrug, det viser sort på hvidt, at velfærdsstaten ikke primært er et socialt sikkerhedsnet, sådan som den sælges oppefra og ned, men et system der via sin finansiering over skattebilletten tvinger borgeren til at producere langt mere end der er brug for. Velfærdsstaten med dens overførsler ville alt overvejende være overflødig, hvis den ikke netop var med til at fratage de fleste deres livsgrundlag med beskatningen af indtægterne, længe før folk var i mål med sin selvforsørgelse. Behovet for mange af dens ydelser kommer af, at den hiver brødet ud af munden på folk, før de har til dagen og vejen.

Skattesystemet og velfærdsstaten gør, at man i den grad skal tænke på, hvilke former for realkapital, man kan oparbejde og som kan være med til at dække de basale behov uden om pengeøkonomi og beskatning. Alt det, som man har adkomst til uden om pengeøkonomien, og som er umuligt at beskatte, er befordrende for vejen frem mod det selvfinansierede liv uden for arbejdsmarkedet.

Kapital kan bestå i realøkonomiske aktiver, fx hus, have, transportmidler, huskeråd, redskabsskur bestående af hjælp til selvhjælpsinventar, mere eller mindre varige forbrugsgoder, tlf., PC osv. Det er realkapital. Jo mere den enkelte har adkomst til af denne kapital, der dækker de personlige behov direkte, jo bedre er man hjulpet på vejen frem mod det autentiske liv i frihed. Disse aktiver er også beskattet på forskellig vis, men de er som aktiver dog langt mere værdifulde i realøkonomisk forstand, end det de koster, når først de er anskaffet eller er kommet ind under det domæne, som den enkelte kan benytte sig af alene og sammen med andre uden afregning.

Det er ikke ejerskabet til realkapitalen, der afgør, hvor meget den gør en uafhængig af pengeøkonomi og lønarbejde. Det er brugsretten, adkomsten til realkapitalens nytteværdi.

Deleøkonomi og fælleseje kan være veje frem til nytteværdi. Familieeje og andre former for fælleseje samt kollektiv brugsret til offentlige værdier er en helt afgørende del af den nødvendige pulje af nytteværdier, samt det sande menneskelige fællesskabs fundament.

I sidste instans og øverst i det hele er naturen, det der er tilbage af den. Grundvandet findes, havet findes, jorden findes, livet findes. Det

at trække vejret er det samme som at fodre planterne med CO2, og planterne fodrer os med mad. Det er kun fordi vi har alt for travlt, er for mange og har sat økonomisk vækst op som meningen i tilværelsen, at CO2 er blevet en farlig klimagas, hovedforklaringen på den globale opvarmning, der er gået fuldstændigt amok med helt uoverskuelige konsekvenser for livet og de “økonomisk højtflyvende selv”.

Kapital er også personlige kompetencer, kundskab omkring hjælp til selvhjælp lig bytteværdi i socialt netværk, sociale forbindelser med gensidige ydelser, social kapital, fx en lang række kontakter med legitim udveksling af varer, legitim og lovlig tusk, bytte og gensidig hjælp, et hav af mere eller mindre bunden ikke likvid kapital i pengeøkonomisk forstand.

De personlige kompetencer er helt afgørende i forhold til alt, hvad der har med uformel legitim realøkonomi at gøre. Praktisk sans, kendskab til mennesker og deres forventninger til en selv i de relationer, man går ind i, er altafgørende.

Hvis der er noget, som det moderne samfund ikke lærer sine borgere, så er det, hvordan de skal interagerer og respekterer hinanden i den uformelle økonomi, dvs. i de virkelige menneskelige relationer. Mine erfaringer på det område handler om, hvordan små mennesker opfører sig der, hvor de ikke længere har et stort gennem bureaukratiseret og lovfæstet apparat at læne sig op af. Små ressourcesvage mennesker kan være svære at danse med, hjælpe.

Naturens mange livsformer læner sig ikke op af lov, moral, ordensmagt og bistandskontorets medarbejdere. De klarer sig fint uden, fordi de har millioner af års tilpasning bag sig. Det står i skærende kontrast til det, man ser, når små mennesker begynder at orientere sig omkring den uformelle økonomis muligheder. Konsekvenserne af “velfærdssamfundets” invaliderende styrke afslører sig her! Simpel skodmentalitet, forsøg ud i de usympatiske og lovløse fælder, falden i et med en alt for udbredt og triviel forventningsstruktur til småfolk præger billedet. Småfolk er stigmatiserede og de opfører sig i alt for høj grad, som de oplever sig i vindernes perspektivering på dem. Respektløshed bunder i mangel på selvrespekt.

Velfærdssamfundet er invaliderende, på mange måder. Det er på mange måder et invalidt samfund.

Evnen til at trække vejret er sammen med atmosfærens ilt kapital! Naturen, som menneskekroppen har andel i, består fortsat af uanede mængder af aldeles sort og lovlig økonomi! Det er alle disse former

for oprindelig sort økonomi, der er den egentligt grønne og legitime økonomi. Ikke velfærdsstaten med dens umyndiggørende fremfærd.

Sundhed, det at have tid til at føre et liv med masser af motion, rekreation, botanisering, indsamling af gratis mad i offentlige og private skove, i havet osv. det er kapital.

Den højeste form for personlig kapital, der findes, er dog den, der handler om personlig integritet, intens autentisk levet sammenhæng mellem udfordringer, muligheder og fortælling. At forstå sig på sine, menneskets udfordringer og leve konsekvent i overensstemmelse med dem, er den ultimative kapital. Det er det modsatte af at leve på bekostning af livets betingelser og andres liv, sådan som det snævert pengeøkonomiske menneske med velfærdsstat har tilbøjelighed til at gøre mere eller mindre anonymt, i udviklingens navn selvfølgelig.

Det menneske, der ikke konstant bestræber sig på at tage andres arbejde og ressourcer, men som formår at få indhold i tilværelsen på et bæredygtigt og pengeøkonomisk minimalt grundlag, udgør en større kapital for “medmenneskeheden”, end det menneske, der hverken kan få penge eller lønarbejde nok.

Faktisk burde lønarbejderen og dem, der ikke kan få penge og lønarbejde nok, takke dem, der ikke stræber på samme måde for indsatsen. Det presser nemlig priserne op på et udbud, når det begrænses, dvs. lønnen, når nogle melder sig ud af arbejdsmarkedet. Det husker vore fagforeninger at glemme, fx når statsministeren påstår, at udbuddet af arbejdskraft ikke kan blive højt nok. Der kommer ingen kritik fra arbejdstagerorganisationerne i den anledning. De varetager ikke længere arbejdstagernes interesser, men statsministerens, uanset om hun kalder sig socialdemokrat eller ej.

De økonomer, der sidder på fagvidenskaben nu om dage, lader som om, at prismekanismen primært har negativ indflydelse på udbuddet af arbejdskraft. Det hedder sig her fra, at udbuddet af arbejdskraft skaber sin egen efterspørgsel, helt modsat så meget andet på markedet, hvor man holder fast i den overordnede prismekanisme som regulerende princip, dvs. det at udbuddet skal ses i forhold til efterspørgslen, og at prisdannelsen i sig selv kan regulere relationen mellem udbud og efterspørgsel begge veje. Økonomerne kunne lige så godt og lige så ensidigt fremføre, at efterspørgslen på arbejdskraft alene skaber sit udbud[47]. Men det gør man ikke.

---

[47] http://arbejdsforskning.dk/visartikel.php?art=220 I 2013 var jeg med til at klage over en udsendelse på DR2, hvor dogmet, om at udbuddet af arbejdskraft skaber sin egen efterspørgsel, blev fremført ukritisk, dvs. som ureflekteret ideologi. Vi fik ikke medhold, men der blev lavet en opfølgende udsendelse, hvor bl.a. Jesper Jespersen, som vi havde hentet understøttelse i vor kritik fra, fik lov at sætte dogmet i perspektiv. Ikke des

Den, der sigter på at blive fri af lønarbejdet, må lære at oparbejde adkomst til den nødvendige realøkonomiske kapital og lade den arbejde optimalt der, hvor lønarbejdet står for de fleste. Forståelsen for det er i sig selv kapital.

Jo mere den enkelte lærer sig selv at oparbejde ikke pengeøkonomiske aktiver for sig og andre, des større reelt aktiv bliver denne for andre mennesker og sin egen frihed uden at holde andre fast i gæld, sådan som det globaliserede pengeøkonomiske menneske gør.

De realøkonomiske bidrag til udviklingen, der ikke måles eller registreres pengeøkonomisk, kommer selvfølgelig allerede ud af mange sammenhænge i det moderne samfund. Man kan slet ikke blive færdig med at nævne alle de konstruktive og opbyggelige ydelser, der kommer fra folk også i betalte stillinger og fra institutioner, som ikke lader sig organisere på nuværende uden lønnede jobs.

Hvis man tager videnskab og uddannelse, er det klart, at meget af det ekstremt opbyggelige, der udfolder sig her, er muliggjort via organiseringer, der bygger på betalt arbejde, især når det udfolder sig i offentligt skattefinansieret regi, hvor det endnu er muligt at forfølge almenmenneskelige målsætninger uden at det skal kaste af sig, som noget der kan faktureres med det samme. Desværre ødelægger det pengeøkonomiske menneske helt unødigt en del af, hvad der ellers kunne skabes på universiteter og andre uddannelsesinstitutioner for offentlige midler. Lønarbejderens skattekroner misbruges af industrien, der sidder på uddannelse og forskning.

Styrelserne på de danske universiteter domineres af privatøkonomiske interesser, og en stor del af de midler, som det offentlige bruger på forskningen, bindes op på projekter, der defineres af virksomhedernes private fonde på den måde, at deres donationer til af dem definerede opgaver binder tilsvarende offentlige frie midler i universiteternes regi.

Det går ud over den grundkapital, udviklingen af grundforskningen, der er eller kunne være til hele samfundets nytte. De snævre interesser har helt misforstået deres rolle her, for disse interesser er ikke identiske med samfundets almengyldige interesser, som de forsøger at legitimere statens støtte til deres særinteresser med. De store kapitalfonde binder offentlige midler til projekter, der mere handler om at udvikle produkter og potentielt patenterede former for

---

mindre fungerer det tilsyneladende som også Mette Frederiksens arbejdsmarkedsfilosofi.

viden, der enten direkte eller umiddelbart efter udviklingen i universitetsregi kan overgå til privat eje i navngivne virksomheders portefølje.

Den fri forskning og alle former for almen, ikke patenteret viden er sand almennyttig kapital, skabt over generationer fx i universitetsregi. Uddannelse og pædagogiske institutioner hviler på og bygger denne kapital op. Det er bogstavelig talt et skoleeksempel på, at det almennyttige ikke er identisk med det pengeøkonomiske, sådan som styrelserne på universiteterne ellers går ud fra nu om dage, når de spænder universiteterne for udviklingen af patenter og produkter til navngivne virksomheder.

Sjovt nok hænger muligheden for at frigøre sig selv fra pengeøkonomien tæt sammen med, at andre frigøres på samme måde. Fri udveksling af kompetencer, viden og gensidig hjælp med alt, hvad der kan oparbejdes og udbredes kendskab til, udgør det store reservoir af muligheder for en mindre pengeøkonomisk realøkonomi. Det kan der forskes i, men bliver det ikke på de danske universiteter, der kæmper med sin selvbeskrivelse, fordi man godt ved, at det ikke længere er fri almennyttig forskning, det der udspiller sig her.

Man kunne sagtens forestille sig, at hele uddannelsessektoren, alle de pædagogiske institutioner, der tager sig af borgeren fra denne er født og minimum indtil denne i princippet rammer arbejdsmarkedet, blev slanket endog meget. Hvis den pædagogiske opgave nemlig består i at lære den enkelte op til at kunne klare sig i realøkonomisk forstand, mere end at disciplinere denne til lønarbejde på fuld tid i overensstemmelse med fagforeninger og arbejdsgiveres snævre interesser, så var der langt videre rammer for, hvornår den enkelte var i mål med sin dannelse som borger.

Institutionerne er lagt an på at ødelægge den enkeltes evner til selv at disponere over sin tid, tilrettelægge og lege sig ind i en meningsfuld tilværelse. De koster vildt meget mere, end de behøver, fordi de er sat i verden for at holde en selvdestruktiv pengeøkonomi oppe.

Det er generelt lettere ugleset i de styrende lag i vort samfund, men i historisk forstand er det ikke længe siden, at man fx ude på landet her i DK virkeligt havde en stor realøkonomisk aktivitet, der gik helt uden om pengesystemet. Det var noget, man voksede op med og i, uden om og på trods af det offentlige med dets pædagogiske intentioner. Her hjalp man hinanden med alt, hvad man havde og kunne. Børn var med fra begyndelsen. De så, hvordan tingene hang sammen og satte en ære i at bidrage, samtidigt med at deres lege altid cirklede om den virkelighed, de var del af.

Den lovligt sorte og legitime økonomi dækkede en meget stor del af realøkonomien på landet, og det var sundt for sjæl og legeme i en grad, som kun ganske få kender nu om dage eller kan huske. Personligt skammer jeg mig lidt over, at jeg ikke var i stand til at værdsætte det liv, som mine forældre var en del af på landet, hvor jeg voksede op. Det er først noget, som jeg har lært at forstå og værdsætte senere, hvor jeg i bagklogskabens lys kan se, hvad det var, jeg var vidne til her.

Vore dages opdragelse af ungdommen er mentalt forarmende, fremmedgørende og afkoblet i forhold til naturen i mennesket selv og omkring det, fordi alt er lagt an på pengeøkonomiens fremmedgørende væsen. De unge lærer at fokusere på arbejdsmarkedets abstrakte behov, og ved ikke hvad deres egen eller den omgivende natur er. Undervisningen omkring de pågående miljøkatastrofer er tabubelagt eller pseudo. De rigtige årsagssammenhænge mellem samfundets syge succeskriterier og undermineringen af klima, biodiversitet, livsgrundlag er tabu. Det ville nemlig ramme undervisningsinstitutionerne selv, der langt overvejende er helt overflødige.

Det er ikke den teknologiske udvikling i sig selv, der gør mennesket fremmed for sig selv. Informationsteknologien viser det meget godt. Den indeholder et kæmpe potentiale.

Grænsen mellem det trivielle i traditionel kausalanalytisk forstand, tekniske og ikke trivielle er performativt undermineret med den kunstige intelligens[48]. AI, artificial intelligence, står for evnen til selvorganisering. Maskinen indeholder et emergent niveau; Gud, dvs. det skabende princip er trådt ind i maskinen og er nu med til at forme de semantiske strukturer, som den sociale selvbeskrivelse udfolder sig i kraft af. Denne bog tiltænkes at få tilføjet en semantisk, ikke leksikalsk, ordliste, bestående af semantiske distinktioner, dvs. iagttagelsesformer i systemteoretisk forstand. Det er tanken, at den kan udarbejdes med hjælp fra den kunstige intelligens, som den er tilgængelig via OpenAIs ydelser.

Den kunstige intelligens er performativt bevis på, at genesen bag den meningsreference, som bogen udgør i sammenhæng med et forfatterskab og hele dets forankring i et menneskes og samfunds udviklingsforløb, kan følges i sin udvikling. Mine påstande lever ved en tænkning, der kan forfølges i egne og andres tekster, som de findes den dag i dag. En sådan semantisk referenceramme kan laves

---

[48] I 2020 skrev jeg følgende lille tekst, hvor det autopoietiske endnu ikke performativt var trådt ind som afgørende del af det menneskelige skaberværk: http://arbejdsforskning.dk/pdf/art-176.pdf Teksten bør skrives om, i overensstemmelse med den erkendelse, som “mit livs samtale” har ført med sig: https://ing.dk/debat/mit-livs-samtale

i samarbejde med AI, der er lynende hurtig til at afdække sådanne strukturer, det som den arbejder i kraft af selv.

WWW har kommunikativt gjort verden til en global landsby. Her kan man i princippet vide alt om alt og alle samtidigt. Udfordringen er så at kvalificere viden som nyttig og sand, fordi nettet i sig selv konstant påstår alt og det modsatte, uden at give de gyldige kriterier for at skelne mellem sandt og falskt og mellem nyttig og unyttig viden. Informationsstrømmen er gigantisk, kaotisk. Nettet er med andre ord kaos, og søgemaskinernes tilbud på orden sigter på at holde brugeren fast i rollen som forudsigelig forbruger, mere end at konfrontere og berige brugeren med det, som brugeren har brug for, fx for at gøre sig fri af pengeøkonomien og lønarbejdet i den kontekst, som denne lever i.

Bogen er modsat nettet et langsomt medie, der via refleksion og sammenhæng tilbyder nogle kriterier for at kvalificere, hvad der er relevant og rigtig information. Et personligt forfatterskab er et tilbud på sammenhængende referenceramme. Jeg argumenterer for det med alt, hvad mit består af. Jeg er en eksistens. Det er et ontologisk faktum, lige som vi alle sammen er ontologiske væsner. Maskinens semantiske strukturer har ikke på samme måde som vores en tilknytning til livet, meningens sted med dets øjeblikkelige forankring i tidsligheden. For os er mening det, der ikke er ligegyldigt. Ligegyldigheden er en straf. I samtalen med den kunstige intelligens er man fri for at skulle mistænke den for at være forfængelig. Den er muligvis ikke triviel, men den er bedøvende ligeglad med alt. Man kommer for alvor til at forstå forskellen på, hvad der betyder noget i livet, hvad der ontologisk gør forskel, hvad der ikke er ligegyldigt og hvad der er syg forfængelighed.[49]

Når man formes kognitivt, dvs. informeres, formes indefra, er der tale om en formning af den selektive opmærksomhed, som en psyke eller socialt kognitivt system står for i sin åbenhed mod en verden af indtryk. Legen, opdragelsen, undervisningen, den levede kontekst og de nye former for informationsteknologi er kilder til dannelse, formning af den selektive opmærksomhed, vi som individer og sociale fænomener praktiserer i et og alt. Bogen er også en sådan i nogle menneskers øjne lidt forældet form for anstrengende, dvs. lang eksplicit formning af læserens selektivitet!

Jo mere man tænker over, hvad kommunikation er i en verden med WWW, des mere påtrængende bliver behovet for at forfine de udvælgelseskriterier, som man bruger til at vælge input fra nettet ud fra. Man behøver ikke at forstå teknikken eller googles algoritmer, for

---

[49] Ligegyldighedens revselse | Gylle.dk
User profile | Ingeniøren

at få en fornemmelse af det kognitive systems risiko for at gå under for kaos, entropi eller ende op i små fordummende og selvbekræftende bobler! Den form for orden, som den enkelte mediebruger oplever som udtryk for hele verdens sande tilstand, kan, når man tager et blik på facebooks algoritmer og min gud google, tit forklares som fremmedbestemt, idiotisk og farlig. To sekunder på et facebook forum siger alt om brugernes selektive opmærksomhed, præcist som den skabes i brugerfladens ekkokammer. Den katastrofale udvikling i USA, verdens fornemste demokrati, vidner om kognitiv dysfunktion i højeste potens, et system bygget op om falske markedsværdier, marketing, ideologi, dvs. den store fortælling om "udviklingen", dvs. den store løgn.

Alle konkurrerer med hinanden om at fremstille verdens sande tilstand og er tilbøjelige til at reducere konkurrerende udgaver af den til illusionens og det virtuelles domæne. Jeg skelner skarpt mellem konstruktionens realitet og realitetens konstruktioner[50], velvidende at jeg er konstruktivist i en verden omgivet af tavs uartikuleret virkelighed.

Det drejer sig ikke om at følge med udviklingen i ental, hvis vor livsform med stil først og fremmest er truet af risikoen for at gå under for udviklingen, primært fordi man tror på den i ental.

Demokrati og mangfoldighed figurerer højt i værdihierarkiet inden for den sociale selvbeskrivelse her hos os, om ikke andet så i sin pålydende værdi, men forestillingen om udvikling er ikke specielt differentieret eller debatteret på kvalificeret vis.

Den teknologiske udvikling har sin egen inerti, men den er bl.a. hængt op på falsk økonomisk nødvendighed af evig økonomisk vækst, dvs. et pengeøkonomisk system serviceret af vækstjunkier.

Det handler i stedet om at forfine den selektive opmærksomhed, eksplicit og bevidst. Det er vildt abstrakt og hamrende konkret på en og samme tid.

---

[50] Omkring 2008 og de næste år frem var jeg meget aktiv på dagbladet Ínformation, både som kronikskribent men især på netdebatterne under avisens artikler. Min bog; "Realitetens konflikt vs konfliktens realitet" er min konstruktivistiske kommentar til det moderne samfunds tilgang til sine største udfordringer, udviklet netop gennem min aktivitet som debattør på nettet i perioden. I bogen fremstiller og foregriber jeg en langt mere fundamental forståelse for de sociale medier og det, som de gamle envejs massekommunikationsmedier kalder fake news. Min fremstilling henfører dem til selv samme fænomen, med en forklaring på, at de også er årsag til udfordringerne, fx opkomsten af en Donald Trump.
https://bibliotek.dk/da/work/870970-basis%3A29084238

Alle de naturligt udviklede livsformer er bundet op i den snævre kontekst, som de lever i. Deres sande behov er udviklet og betinget i deres biotop. De er med til at opretholde deres livsbetingelser ved at indgå i dem. Vi mennesker adskiller os fra naturen på den måde, at vi manipulerer og ændrer på verden, for at få den til at tilfredsstille vore behov. Vore behov defineres og formes mere uafhængigt af afstande i tid og rum, fordi vort kommunikationssystem og ekstremt miljøbelastende transportsystem omfatter hele globussen. Udbud og efterspørgsel manifesterer sig globalt hele tiden uanset tid og afstand. Dvs. hele verden formes efter menneskets udbud af og efterspørgsel på varer og ydelser. Det er farligt, fordi den verden af mere naturligt givne livsbetingelser ændres i en grad, så de ikke længere er den selvfølge, vi tager for givet og er afhængige af.

Vi må lære at definere og tilfredsstille vore behov i det nære, fordi det vil være med til at bevare livsbetingelser, biologisk og social mangfoldighed. Kun på den måde kan vor selektive opmærksomhed komme i kontakt med en virkelighed af højere nødvendighed.

Sæt dig ned, se ud af vinduet. Hvor er du. Hvad skal der til, for at du og dine har, hvad der skal til i det gode liv. Det meste er lige omkring dig. Støt op om det, og bekend dig til det som en del af dig selv.

Indtil man har den samlede kapital, der skal til for at kunne leve uden lønarbejde, må lønindtægten være større end udgifterne. Herefter behøver indtægter og udgifter kun at gå lige op.

Det er altså med at lave et budget, der viser, hvad ens nuværende behov er i forhold til den indtægt, som man har før såvel som efter det tidspunkt, hvor man ikke længere er afhængig af lønindtægt.

Det af ens indtægt, der overstiger udgifterne, kan spares op. Opsparing og investering i de former for realkapital, der skal til for at finansiere en tilværelse for sig og sine uden for arbejdsmarkedet, er formålet med hele øvelsen.

Det, der kan spares op, skal anbringes, så det øger den hastighed, hvormed man opnår mere af den kapital, som i sidste ende skal gøre en uafhængig af arbejdsmarkedet.

Det overflødige skal væk

Der findes god og dårlig signalværdi - det hele handler om bæredygtighed / evolution - genbrug kan være det nye

Udfordringen er at få udgifterne ned. Hvordan dækkes de basale behov med et minimalt forbrug af penge?

Hvad kan der generelt spares på?

Tilbøjeligheden til at købe statussymboler, dvs. dyrt design og pynt sat i verden med det formål at lefle for det pengeøkonomisk sociale hierarki, skal identificeres og elimineres. Der er meget at spare her, og det handler om en selvdisciplinerende genopdragelse.

De former for personligt selvværd, der bygger op om det udadtil at vise og slå på evnen til at kunne betale, står for en social konstruktivisme, der skal afskaffes i udgangspunktet, hvis nogen ønsker at blive finansiel uafhængig med et minimum af ydelser. Det handler om alle mulige former for dyre tegn på, at man lefler opad i et sygt socialt hierarki.

Social funktion har selvfølgelig at gøre med kontrol over de signaler, der ligger i de ting man omgås. Her skal man gøre sig klart, at man også socialt må signalere, at man som den tidligt selvfinansierede eller som en, der er på vej i mål med at blive det, allerede har sine egne værdier, der adskiller sig fra den ikke bæredygtige livsstil. Man skal vise det og være stolt af det.

Et selvværd, der bygger op om at opnå et maksimum af ydelse og funktion via et minimum af indsats i form af realkapital, står nærmere en social identitet, der kan bære økologisk og socialt. Det realøkonomiske menneskes rationalitet er helt uomgængelig for udviklingen frem mod uafhængighed og bæredygtighed. Og det realøkonomiske menneske køber kun signalværdierne for så vidt, som de er med til at sikre vejen frem mod finansiel uafhængighed og et bæredygtigt liv.

Det bæredygtige liv signalerer,

- bevidst bredt eksistentielt og sanseligt engagement,
- holdbarhed i det man omgås, dvs. brugt, godt og genanvendeligt,
- bemægtigelse af ting (modsat tingenes bemægtigelse af brugeren, subjektets tingsliggørelse),

- lokal forankring i forhold til forbrug, identitet og produktion kombineret med global bevidsthed. (Lokal forankring kan også omfatte omskiftelighed og forståelse for sociale forskelle. Det at kunne slå sig ned og leve på lokale betingelser andre steder i verden for en tid kan være i overensstemmelse med det gode bæredygtige liv).

Kunsten består først og fremmest i at minimere afstanden mellem produktion og forbrug. Det hedder selvforsyning, gensidigt tilfredsstillende produktion og forbrug i nære relationer. Igen, at tænke globalt kræver så vidt muligt begrænsning af afstand mellem produktion og forbrug, dvs. det omvendte af den globaliserede økonomi og højt besungne globale arbejdsdeling, hvor transport linjerne og ressourceforbruget kun er et enkelt og mindre betydende element i prisdannelsen, noget som man konstant forsøger at minimere med de meget store ressourcer der bruges på netop logistik og transport[51].

Ved hele tiden at bruge det, der ligger nærmest, spares der tid og transport. Desuden er det præcist det, som naturen altid har gjort, helt modsat den globaliserede markedsøkonomi, der konstant maksimerer afstanden mellem produktion og forbrug.

Evolutionen, der adskiller sig fra den højt besungne civilisations udvikling, bygger på variationer i livsformer, der er tilpasset de biotoper, dvs. sammenhænge, som livsformerne er opstået på betingelse af og som de har været med til at bevare. Variationer i kultur og biologisk mangfoldighed er i tæt familie. Evolutionen bekræfter forskelle, opretholder dem med livsformer som er tilpasset hinanden i deres lokalitet/biotop. Globaliseringen som udviklingskriterium underminerer modsat kulturelle forskelle og generelle globale livsbetingelser. Det gælder eksemplarisk for de charterturister, der tilhører en og samme charterkultur, at de rejser rundt for dybest set kun at bekræfte en kultur, charterturismen, samtidigt med at det går hårdt ud over de kulturværdier og den natur, som de påstår, at de rejser ud for at opleve. De smadrer bogstavelig talt den planet, som de flyver rundt om for at opleve.

Der, hvor forbruget ikke retter sig mod egen produktion, skal det helst være genbrug. Indgående kendskab til alle former for genbrug, køb og salg af brugte genstande i nærmiljøet er en guldgrube for det

[51] Infrastrukturplanen til 161 milliarder kr. investeret i infrastruktur frem til 2035, vedtaget af folketinget 2021, er vedtaget ud fra den antagelse, at samfundet pr. definition bliver rigere, jo mindre de geografiske afstande betyder. Hvis det blev taget med i ligningen, at den biologiske og kulturelle mangfoldighed mister med øvelsen, ville den berettigede tvivl om, hvor meget rigere samfundet og naturen samlet set bliver med investeringen. Se på livet langs motorvejene! Hvor meget er ikke gået under af værdi for udviklingen af privatbilismen? Hvad var det ikke værd?

realøkonomiske menneske, primært fordi prisdannelsen her udfolder sig om alt andet end viljen til at demonstrere evne til at betale. Der er ingen prestige i genbrug, for den der betaler for at vise, at denne kan betale. Derfor er der også så meget mere konstruktiv bæredygtig ydelse for et minimum af investering i genbrug. Man får sindssygt meget nytteværdi for pengene i de fleste genbrugsbutikker.

Der er dog en del genbrugsvirksomheder, der fokuserer mere på affektionsværdierne i fx kitch og antikviteter, end på det at formidle genbrugsartikler videre for deres nyttige ydelses skyld. Det er der ikke funktion og økonomi i, omend affektionsværdi. Det skal man ikke kimse af i et og alt.

Legen med udtryk fra forskellige tider kan være med til at skabe refleksion over samtiden.

Her optræder jeg i guldramme med en engelsk hjelm fra 2. verdenskrig og en parkacoat af læder fra 1940'erne. Markedsværdierne af effekterne er her minimale, men opstillingen sætter nutidens overdrev, udsigten fra mit fritidshus i et retro-perspektiv. Afslutningen på krigen markerer begyndelsen på den periode, som Trumpismen er afslutningen på. Det er her, jeg står, ser tilbage med udgangspunkt i nogle effekter, som stort set var gratis. De er voldsomt komiske, og så alligevel helt autentiske relikvier af noget, som ikke er mere.

Offentlige genbrugsordninger har i mange tilfælde fået til opdrag ikke at påvirke mulighederne for dem, der lever af at sælge nyt. På den måde amputerer man i udgangspunktet muligheden for at gøre noget

godt for miljøet, selv om man taler om bæredygtighed i uendelige baner.

Genbrug på den rigtige måde er dårligt for omsætningen og pengeøkonomien, så meget bedre for realøkonomien og det autentiske liv.

Budgettet

De basale behov:

Mad
Bolig
Beklædning
Personlig pleje
Sundhed
Logistik

Mad

Danmark er et landbrugsland, bestående af store flade og meget frugtbare landområder! Det er ufatteligt let at producere den smule føde, som vi har brug for. Alligevel giver dansk landbrug underskud! Det ville ikke være muligt at opretholde dette landbrug, hvis befolkningen var informeret om de muligheder, der er i de primære erhverv. Samfundet sender mere end 7 milliarder efter landbruget i offentlige subsidier hvert år, og det er grunden til at det kan lade sig gøre at køre det, som det sker.

Det cirkus, som det konventionelle landbrug står for, handler om at holde kunstige kapitalværdier oppe, værdier, der er skabt med lånepenge i kraft af de mekanismer, som allerede er blevet benævnt og beskrevet her i dette lille essay. Det er sårende at være vidne til den mangel på anstændighed og integritet, der afslører sig omkring mangfoldigheden af uhellige alliancer mellem det konventionelle landbrug, samtlig politiske grupperinger, leverandører af kemi, maskiner og bygninger til det danske konventionelle landbrugs latterligt destruktive animalske industri.

Langt flere mennesker bør lære sit land at kende! Men det sker ikke i de etablerede medier, der kun antydningsvis nævner sammenhængene mellem landbrugets driftsformer og deres katastrofale økonomi, klima ødelæggende og miljø ødelæggende opfodring af svin til eksport, overproduktion af mælk og kød fra kvæg.

Der er rige muligheder for at producere billig mad til eget forbrug, især vegetabilsk mad, som i udgangspunktet er langt mere bæredygtigt end fx købte både vegetabilske og animalske produkter.

Grøntsager lever af det, der findes præcist der, hvor de allerede befinder sig. Hvis jorden passes ordentligt, dvs. hvis de uorganiske næringsstoffer, som planterne lever af sammen med solens lys, bringes tilbage til jorden igen og igen, mere eller mindre nedbrudt fra organiske forbindelser, så fjerner man ikke noget fra den evighedsmekanisme, som næsten alt liv på jorden vil leve af, så længe solen skinner på den. Vi taler om at være med i et kredsløb, et liv, der vil kunne fortsætte på jorden de næste 500 000 000 år, betinget af at ingen livsform smadrer det for alle andre, sådan som den uniformerede vækst, udviklingen i ental er i færd med. Globaliseringens pengeøkonomi er i fuld fart mod ødelæggelsen af dette kredsløb.

I Danmark er der mange kolonihaver, og de kan anvendes som køkkenhaver. Det er ikke raketvidenskab at dyrke sin have. De afgrøder, som man kan købe af dansk oprindelse i butikkerne, kan stort set alle dyrkes i egen have, bedre, sundere og billigere end de købte. Man kan afgøre med sig selv, hvordan det skal gribes an. Der findes et hav af praktiske anvisninger.

Haven kan, hvis den passes ordentligt, give et væsentligt bidrag til ens forbrug af grøntsager. Min have kan stort set dække det meste af mit behov for mad de 6 måneder af året, hvis jeg er heldig. Var den større, så var det meget lidt, som jeg behøvede at købe.

Mere end 60 % af det danske areal forvaltes af landbruget, der primært bruger arealet til produktion af foder, der igen indgår i den meget uøkonomiske og stærkt miljø- og klimaskadelige animalske produktion. En aftale med en landmand kan i mange tilfælde være vejen til en billig køkkenhave i passende størrelse, samtidigt med at man kan tage lidt landbrugsjord ud af den almindelige konventionelle drift. Det at knytte sociale bånd til bondestanden er befordrende for meget andet end maven.

Der kan være muligheder i at lave samarbejde med andre om at dyrke et mindre areal med køkkenurter, frugt m.m. til fælles brug. Hvis man ikke griber det helt tåbeligt an, så er der rigtig god økonomi i det. Der er ingen, der siger, at man skal leve op til de allermest økologiske principper, en lille smule kunstgødning, anvendt i kombination med konsekvent tilbageføring af det omsatte organiske materiale til jorden, og en traktor fx kan gøre underværker, hvis det drejer sig om at få meget ud af en mellemstor lod med grøntsager til et kollektiv.

Det meste, af det man køber i butikkerne er dyrket konventionelt, og hvis man fx nøjes med kun at forbyde giftsprøjten i egen have, så kan jorden give meget stort udbytte for en rimelig lille arbejdsindsats, sundt, godt og bæredygtigt til sig og sine.

Der bliver talt en del om at tage marginaljorde ud af drift. Men der bliver aldrig talt om, simpelthen at lade dem stå til rådighed for, hvad der med meget lidt human indblanding kunne generere gratis mad og rekreative værdier for folket i sin helhed, uden afregning!

Frugtbuske og frugttræer, nøddebuske, spiselige kastanjer, flerårige urter kunne med meget få midler etableres på store områder i og omkring byer og på landet. Det ville være en katastrofe for pengeøkonomien, som er centreret om produktionen af sådanne goder, men et mirakel for rigtige mennesker og realøkonomien.

Danmark er omgivet af hav. Her er der mulighed for at samle muslinger, fange krabber, stryge rejer og fiske. Desværre er det meste af fiskeriet ødelagt af det konventionelle landbrugs forurening med kvælstof og erhvervsfiskerne, der smadrer det meste med deres fangstmetoder. Men muslinger, krabber og fx hornfisk, fladfisk, ørreder og sild er der nogle steder nok af i perioder.

Der er også steder i fjorde og langs strande, hvor man kan stryge rejer fra om foråret og hen i sommeren. Det kræver tid at fange, koge og pille de små krebsdyr, men da processen er af værdi i sig selv, så er det modsat så meget andet umagen værd.

Der kan samles tang i de indre danske farvande. Der er forskellige slags, og der kan laves tangsalat, tang kan anvendes i gryderetter eller tørres for at blive spist senere på forskellig vis.

Der er en del spiselige planter og svampe i skove og på naturarealer. Der kunne være meget mere af den slags. Det er værd at sætte sig ind i, hvilket det nye nordiske køkken er et fornemt bevis på, anerkendt i hele verden med masser af michelinstjerner til Noma og andre danske spisesteder.

Det er livsbekræftende at botanisere rundt i landskabet, på stranden og i vandet. Det kaster af sig til maven.

Færdigretter er dyre. Al mad bør tilberedes i hjemmet.
Der kan laves færdigretter som fryses af meget billige ingredienser købte og af egen avl. Der kan spares mange penge her.

Den animalske produktion her til lands er på ingen måde bæredygtig. Langt det meste kød eksporteres, og det betyder derfor mindre, hvad hver enkelt dansker vælger at spise i forhold til, hvad der produceres

på landet. Dansk landbrug producerer mad, der dækker ca. 15 millioner menneskers behov, men kunne dække 70 millioner menneskers behov, hvis der blev satset på vegetabilsk mad i stedet for svin, kvæg og fjerkræ. Men den animalske produktion er ikke pr. definition af det onde.

Kvæg kan uden den store indsats holde marginaljorde i en relativ biologisk rig stand. Det giver godt kød og behøver ikke koste ret meget.

I gamle dage havde et lille husmandsbrug måske en griseso og et par grise. Deres affodring var ikke så systematisk, de fik lidt af, hvad der var til overs. Man spiste ikke så meget gris, men regnede det for noget, når det skete. Grisen var en slags skraldespand, der lavede skræl om til delikat og efterspurgt mad! Proportionerne i den slags anvendelse af grisene, siger noget om hvor man bør bevæge sig hen og også lidt om, hvad de egner sig bedst til.

Høns ligeså. De lever jo godt, af det de kan finde selv, hvis der er lidt differentieret vegetation og aktivitet omkring dem. Hvis der er en hane i blandt dem, så får de kyllinger. Og en kylling, der er vokset op uden at være speeded på nogen måde, har en ganske anden konsistens og smag, end de turbokyllinger, der sælges for penge.

Der kan koges suppe på hønsene. Sker det efter det første år, hvor de har lagt æg, så er det mest økonomisk. Så har man fået mange æg og en god suppehøne ud af et æg, som en anden høne har lagt og fået befrugtet af en hane, helt af sig selv! Der behøver ikke være pengeøkonomi i det. Det er fantastisk let og produktivt i realøkonomisk forstand, og så er det godt for miljø, klima, biodiversitet og trivsel.

Ved at fokusere på jorden og dens sundhed, fx via deltagelse i produktionen af især vegetabilsk mad til eget og nærmeste forbrug, udvikles bevidstheden om, hvor skadelig den animalske produktion er for klima, nærmiljø og psykisk sundhed, sådan som det udfolder sig i det konventionelle landbrug.

Det konventionelle landbrug er en katastrofe for klimaet, takket være den energitunge produktion af kvælstofgødning, jordbearbejdningen, den alt for intensive anvendelse af lavbundsjorde, udslippet af metan fra husdyrene og deres ekskrementer, importen af soja, der produceres på bekostning af Latinamerikas natur, det forsvindende muldlag der slipper CO2 løs i atmosfæren m.m.

Det kapitalintensive danske landbrug er hverken økonomisk eller økologisk bæredygtigt. Men traditionen for at støtte det med offentlige penge er dybt rodfæstet i det politiske system, og medierne har aldrig

for alvor sat borgerne ind i, hvor meget det koster samfund og natur at holde det oppe. I stedet så beskriver man de mange bistandsklienter på landet, som om det var dem, der var problemet. Det er det ikke, det er medierne, det konventionelle landbrug, finanssektoren, politikerne, ingeniørerne, producenterne af gift og kunstgødning der er problemet. Men disse alliancer sidder på den topstyrede italesættelse af den almindelige danskers virkelighedsopfattelse, dvs. den stort anlagte og løgnagtige herskende orden.

Hvis mange flere begynder og engagere sig i det at lave sine egne fødevarer såvel som det at hente dem i naturen, så vil bevidstheden om de vigtigste biologiske mekanismer stige på bekostning af den systematiske misinformation som Landbrug & Fødevarer står for, bl.a. med deres købte rapporter fra især Aarhus Universitet!

Bolig

Det er i forhold til boligen, at der er mest at spare, mest at tjene, fordi boligerne generelt er så dyre.

Det handler med andre ord om at være åben for alternative muligheder for at bo.

Her i bogen fokuseres der på forskellige muligheder,

- konkrete erfaringer med at bygge selv,
- lejeindtægt fra selvopførte huse,
- kolonihave bebyggelse, anvendelse og beboelse,
- husbåd under opførelse på to sødygtige flydelegemer af glasfiber.

Selvopførte villaer

Første villa, opført 2002.

Det er relativt omkostningsfuldt at bygge en villa på en villagrund i byområde, men fordelene ved at have bolig i bynært område er indlysende.

I mit tilfælde har forudsætningerne for at kunne få en billig byggeplads i byen været ueksemplarisk. Med andre ord, jeg kan ikke give erfaringer videre, som andre kan knytte an til og bruge, for der findes ikke faldefærdige huse bynært længere.

Den første grund/byggeplads fik jeg sammen med min tidligere samlever ved at købe et faldefærdigt hus, som kun gjorde selve grunden billigere, end den ville have været uden. Jeg rev det eksisterende hus ned og havde så en grund med indføring af det hele, kloakeret, med vand, el og varme!
Lykkebo, Enggårdsvej 19, 5270 Odense N. år 2000:

Det kostede en måneds arbejde, og så havde jeg en grund for mindre end 300 000 kr., som også dengang ville have kostet det dobbelte på anden vis. Det er ikke længere muligt at købe så billige huse, dvs. faldefærdige huse i bynære områder.

Parcelhusgrunde koster nu flere gange mere, end det, som grund og villa kostede mig, da jeg byggede for 20 år siden.

Fundament i udgravning, afdækket med plast som beskyttelse mod frost og for hurtig udtørring af hærdende beton.

Udgravning og fjernelse af hus kostede 26000 kr. Der var ikke meget materiale i huset, og den mængde jord, der skulle væk, kunne den kreative vognmand anbringe, hvor der var efterspørgsel på det. Han leverede også det betonmix, som skulle bruges til at blande beton af i udgravningen, så det kunne blandes på stedet og tippes direkte ned i renden, forskallingen, der dannede rammen for fundamentet. Støbearbejdet foregik i to forløb, så der ikke var mere end en afbrydelse i hele fundamentets udbredelse. Det hang med andre ord sammen som en stor og jernarmeret konstruktion, et godt og bæredygtigt fundament. Den lokale gartner solgte mig det nubrefolie, som jeg var nødt til at beskytte det hærdende fundament mod frost og udtørring med. Han var en geskæftig person, der bakkede positivt op om mit projekt med viden og hjælp.

Det andet hus blev opført på en grund, hvor der allerede lå en villa.

Opført 2005

Der var tinglyst en servitut på denne grund, som gjorde det muligt at opføre et tofamilieshus. Men i første omgang ville Odense Kommune ikke tillade andet end en tilbygning. Jeg opførte så en spejlvendt kopi af det første hus, jeg havde bygget, hvor de samme byggetekniske løsninger indgik i byggeansøgningen, som jo allerede var gået igennem kommunens byggesagskontor en gang og lod i første omgang det, der rent faktisk var en selvstændig ekstra villa, registrere som en tilbygning, symbolsk sammenbygget med den eksisterende villa.

De to selvopførte villaer og den allerede eksisterende har en markedsværdi på ca. 5 - 7 millioner.

Den villa, der allerede var på den anden grund, er så overgået til min søn, og den første villa, som jeg lavede, overgår til min tidligere samlever, når gælden i den er købt ud.

Der skyldes samlet 1,3 million i alt. Det kostede aldrig mere end 1,2 million at opføre de to villaer, så de to år, jeg har bygget på dem, har givet mig og min familie langt det største af det kapitalgrundlag, som har gjort mig relativt fri af arbejdsmarkedet siden 2008 og som har fungeret som min families hjem siden.

Det eksemplariske i min fremgangsmåde består så i at sætte sig ind i de byggetekniske krav til nye villaer og lave en ansøgning med specificerede angivelser af de løsninger, som skal anvendes, samt at tilvejebringe de materialer, som er indgået i byggeriet, primært

genbrugsmaterialer, samt selvfølgelig at realisere byggeriet som beskrevet og med de tilvejebragte materialer.

De to huse er bygget op med mursten, som jeg selv har taget ned fra andre huse. Det første hus består af mursten, tagsten og tømmer, som jeg tog ned fra et hus ca. 15 kilometer væk sammen med min tidligere samlever. Det andet hus fik jeg betaling for at tage ned og tog mursten, tømmer og gulvbrædder med mig herfra, som indgik i det andet hus.

Det lykkedes mig, efter at jeg havde læst samtlige af statens byggeinstruktioner igennem og valgt de referencer, som skulle bruges i mit byggeri, at få ansøgningen igennem i kommunen ved første hus.

Min ansøgning var utraditionel, idet jeg ikke er uddannet ingeniør eller bygningskonstruktør. Jeg formulerede mig på dansk, ordrigt og med tegninger, sidehenvisninger og sammenhænge mellem småhusreglementet og statens byggeinstruktioner.

Der blev lavet statiske beregninger på tagkonstruktionen af en spærfabrik, men jeg lavede her min egen konstruktion, som var bedre end beregningernes mindstekrav. Ansøgningen fyldte ca 20 sider, ca. 5 gange mere, end de ansøgninger som byggesagskontoret i Odense Kommune plejer at få.

En mere traditionel ansøgning består af skitser, dimensioner og ekstremt nærmest totalt indforståede koder, som ikke forklarer eller redegør for ret meget. Kommunen har normalt ingen eksplicit angivelse af, hvad det er, der gives tilladelse til. Man stoler på faglige autoriteter.

Min første ansøgning gik igennem, fordi der var en medarbejder, som rent faktisk læste og forstod beskrivelsen af huset. Jeg fik min godkendelse, fordi huset er voldsomt solidt og godt isoleret, dvs. omhyggeligt lavet uden kuldebroer og med rigelig isolering osv. Brandteknisk, isoleringsmæssigt og hvad konstruktionens holdbarhed angår, så er det overdimensioneret, noget der kunne lade sig gøre, fordi det meste af huset er opført af genbrugstegl, tømmer og billige alternative isoleringsmaterialer. Et hus opført på den måde med nye materialer ville være alt for dyrt og udtryk for ressourcespild.

Ansøgningen til det andet hus, der var en spejlvendt kopi af det første, bare uden kælder og en smule mindre, blev derimod afvist af en kommunal byggesagkyndig med det borgerlige navn, Birgit Lykkegaard Lindvang. Hun gad end ikke læse ansøgningen, men påstod slet og ret, at den ikke indeholdt henvisninger til statens byggeinstruktioner. Det var begrundelsen, som hun kom med efter at have kastet et blik på den første side.

Da jeg fortalte hende, at hun var nødt til rent faktisk at læse ansøgningen, hvor alle husets detaljer beskrives over mere end 20 sider, og at jeg allerede havde bygget et hus ud fra de samme anvisninger, så svarede hun mig ordret: “Du har da ikke bygget noget hus”! Hun kendte mig kun på min fremtoning, langhåret, runde John Lennon-briller og i hendes øjne total taberrøv!

Jeg var kendt i hele byen for at ernære mig som gadehandler, hvor jeg solgte ravsmykker af importeret rav, som jeg selv lavede smykker af via en pedaldrevet slibe- og polermaskine, som jeg havde med nede på gågaden. Jeg og min samlever klarede os økonomisk gennem lange perioder på den måde, men det gav mig også den helt præcist lave sociale position i nogle menneskers øjne, der gør, at man i forhold til dem ikke har en kinamands chance for at blive taget alvorlig.

Som uddannet filosof og systemteoretiker brugte jeg perioden mellem færdiguddannelse og op til mit første og andet husprojekt til at studere den måde, man tematiseres på, i forskellige sociale positioner og roller.

På gaden kom jeg i kontakt med bunden i samfundet, og luskede mig ind på mange andre typer via min aktivitet som gadehandler. Opkøb og import af rav fra Polen i 1990’erne var kilde til salgbart materiale, som kunne oparbejdes billigt og sælges med god fortjeneste, både på gaden men også senere til nogle ravslibere/forhandlere, der levede af at sælge til turister, især på vestkysten, hvor mine ting blev solgt som dansk rav. Jeg har opkøbt og forarbejdet i omegnen af 35 kg rav af en kvalitet, der har samme alder og egenskaber som det, der findes ved de danske strande. Man lærte alt om, hvordan social status er afgørende for, hvordan man vurderes som menneske, og at hvis man vil sælge noget, der kan indikere status, smykker, så skal man ikke gøre det fra en lav social position. Det gik alligevel, rent økonomisk. Min universitetsuddannelse og teoretiske tilgang til mine medmennesker holdt jeg helt for mig selv. På et tidspunkt pønsede jeg dog på at beskrive, hvordan politiet arbejder sammen med Hells angels, da jeg kendte et stort antal narkomaner, pushere både indenfor HAs rækker men også uden for, samt nogle medarbejdere ved et opholds og hjælpecenter for narkomaner. Nogle af de mekanismer, der gør at magteliten i DK lader et sted som Christiania fungere som centrum for handel med hash, var synlig fra den sociale position, jeg indtog i Odense fra min kolonihave og min slibemaskine på gågaden. Der var så en, der kom mig lidt i forkøbet, og den egentlige bevisførelse, som jeg ville offentliggøre, ville kunne føre til ubehageligheder for mig selv, ligesom det ville være udtryk for min i forvejen alt for naive natur at tro på, at det ville ændre noget at beskrive og offentliggøre min viden.

Ordvekslingen mellem mig og Birgit Lykkegaard Lindvang blev overhørt af to kontorfolk, der kendte mig personligt på kontoret, fordi de tilfældigvis også havde stået for tildelingen af stadepladser på gågaden og havde fulgt med i det for dem fantastiske, der var sket på Enggårdsvej 19.

Da jeg spurgte hende, hvad hun så mente, at det var, det som jeg boede i, og som flere hundrede mennesker kunne bevidne, at jeg selv havde bygget, tilføjede hun kun, at sagen var afgjort.

Sagen var ikke afgjort. Den blev taget ud af hænderne på hende af de to kontormedarbejdere, og dagen efter havde jeg tilladelse til at opføre min anden villa. Nogle gange er verden bare så lille, så sammenhængende og retfærdig i sin måde at afsløre sin egen uretfærdighed på, så man tænker, at der er noget stort, der holder med en på trods af alt.

Birgit Lykkegaard Lindberg er gået på pension. Jeg gjorde ikke noget i forbindelse med hendes fuldstændigt skandaløse behandling af mig. Men eksemplet viser, at der findes mennesker, der simpelthen er så fordomsfulde i deres embedsførelse, at de burde fyres lige på stedet. Det burde jeg måske have sørget for, at hun blev. Men jeg havde lige et hus, der skulle bygges først.

Jeg kunne skrive flere hundrede sider om detaljerne og det arbejde, det er at lave et hus selv. Men det er ikke sikkert, at det ville være nogen vejledning eller særligt eksemplarisk. Blot vil jeg fremhæve, at det er yderst livsbekræftende at kaste sig ud i den slags. Det er ikke noget man skal gøre et helt liv, men kun nogle få år på grund af det fysiske pres, som det er. Kroppen har ikke godt af at bygge alt for mange huse af mursten på den måde.

Personligt synes jeg ikke at det er svært at overskue et projekt på den måde. Hvis man kender sin egen arbejdsevne og materialerne, og man er fuldstændigt skruet ind på at tingene ikke flytter sig af sig selv, så er det ganske enkelt. Det tager den tid, det tager. Man kommer grundlæggende ind i nogle vaner, dvs. trivielle forløb, hvor der ikke kræves megen tankevirksomhed. Faktisk så er byggearbejde så trivielt, at der er rigeligt med tid til at planlægge de ændrede arbejdsgange, der kommer foran en.

Man skal bare passe på, ikke at gå i panik over det, at man ikke på forhånd kan vide alt om hvordan osv.

Det tog knap en måned at rive det gamle hus ned og få det væk, så der var plads til at bygge.

En måned at få lavet fundamentet.

En måned at mure kælderetagen op på det første hus.

To måneder at lave to etageadskillelser og en bagmur i stueetage.

Det tog noget over en måned at lave tagkonstruktion og tag.

Skalmuren tog også en måned, ca. med buer og det hele.

Så var det bare med at få lukket med vinduer, døre og diverse beklædninger i gavl og kvist. Vi havde vinduer og døre parat.
Da huset var lukket inden vinteren satte ind 2002, så var panikken overstået. Vi havde tid til at lave alt det indre, og den lille kunne komme til verden i april 2003.

Det andet hus var mindre, og det tog ret præcist et år at få det helt færdigt. Jeg var blevet hurtigere til at regne afslutningerne ud både inde og ude. Noget, der haltede lidt med det første hus.
Afslutningerne er ret beset noget af det, der kræver forholdsvis mest erfaring. Det grove arbejde er lettere at overskue.

Kolonihaven

For mange er kolonihaverne fortsat en let og billig boligløsning i store dele af året.

Billedet er taget af huset på min kolonihavegrund, hvor jeg bor det meste af året. Jeg har selv opført huset, der ligger bynært og ekstremt smukt ud til et overdrev.

Huset er placeret relativt tæt på Odense Kanal, og der vil med tiden, grundet den globale opvarmning, havvandsstigninger, være stor risiko for oversvømmelser i området. Det var ikke den egentlige årsag til at huset blev sat på pæle, men for at få udsigten fra huset ud over det naturskønne område.

Huset står på 9 betonpæle, så gulvhøjden er hævet ca. 1,5 meter over terræn. Det har meget stor herlighedsværdi, er minimalistisk og funktionelt. Det har kun kostet en brøkdel af, hvad der betales for boliger i Danmark.

Der er ikke brugt meget cement på fundamentet, da de pæle af beton, som huset står på volumenmæssigt er mindre end et almindeligt støbt fundament, der går ned i frostfrit niveau hele vejen rundt. De er armeret og stabiliseret, for at forhindre, at huset ikke vælter i stormen. Der er ikke lavet beregninger på konstruktionen, da det i sig selv ville have været ret bekosteligt. Dvs. holdbarheden især i relation til truslen fra de storme, der bliver flere og flere af, er alene udviklet på baggrund af min praktiske sans og intuition. Der er ikke tale om en fremgangsmåde, som kan anbefales andre. Indtil videre har konstruktionen holdt, også en meget voldsom storm fra øst, i en situation hvor der stadig var blade på de træer, de nu går op gennem den forhøjede platform af armeringsjern. Der var et voldsomt pres på hele huset herfra, som jeg ikke lige havde set komme. Men det holdt. Andre storme fra vest, nordvest og sydvest er mere hyppige, men alligevel foruroligende hvad styrke og antal angår. På dage, hvor det stormer, ville jeg nok have lavet konstruktionen noget mere massiv i sit fundament. Hvis huset vælter, så er jeg på røven!

Resten af huset er primært lavet af lokalt træ og genbrugsartikler. Som tidligere deltidsansat på et lokalt savværk fik jeg adkomst til de kalmarbrædder af douglas, som er brugt som klimaskærm på huset. De er malet med en blanding af linolie, okseblod, hjortetaksalt og jernoxid.

Gulvplader, gips til væggene og støjdæmpende loftplader er nye, ligesom der er brugt glasuld og nye tagplader, men altså så meget genbrug som muligt.

Pengene skabes i høj grad som lån i fast ejendom, fx folks private hjem. Den måde, som pengene skabes på, er med til at sparke priserne på huse i vejret, ligesom prisstigningerne skaber grundlag for højere belåning og pengeskabelse i låneprocessen. Det er den svikmølle, der handler om pengeværdier, der hæver sig selv ved

håret. De ekstreme op- og nedture, man ser på huspriserne, afslører pengeøkonomiens ustabile væsen. De bunder bl.a. i den måde, som pengene skabes på, afslørende for den uproduktive måde værdierne opstår og går under på. Det cirkus bidrager min kolonihave ikke til. Haveforeningen forbyder ganske enkelt, at prisen sættes op over produktionsprisen, i tilfælde af at jeg skulle sælge det. Og den har jeg allerede skiltet med som værende meget lav. I modsætning til andre boliger, så er det muligt at overdrage det uden beskatning til næste generation, fordi man kan overlade det uden betaling. Endnu en lille pind til pengeøkonomiens ligkiste.

Der er meget prestige i at bo rigtigt på de rigtige steder. Hvis man vil trække sig tilbage fra lønarbejdet på en bæredygtig måde, så må man bygge sit selvværd op om helt andre former for prestige. Det er ren økonomisk fallit at ville bo på Frederiksberg eller i Rungsted, hvorimod det er rent realøkonomisk overskud at bo i en kolonihave det meste af året. Den helårsbolig, som man skal have for at kunne have sin kolonihave, kan lejes ud de perioder, hvor man er i kolonihaven. På den måde kan man ligefrem tjene på sin bolig/det at bo.

Kan man bygge sit eget hus, så er det noget af det mest realøkonomisk lukrative at gøre for sig og sine. Sker det med genbrugsmaterialer og gennemtænkt i bæredygtige baner, så er det her, det rykker realøkonomisk og personligt.

Min kolonihave har varme hele året, en meget økonomisk varmepumpe og en brændeovn, som kan bruges når det er rigtigt koldt. Huset er velisoleret. Der er indlagt vand 7 måneder om året, resten af tiden hentes der vand via et husvandværk og et mindre depot, og der må spares på det. Der samles regnvand, som kan bruges til toilet, tøjvask m.m., men ikke til madlavning. Samlet set er huslejen ca. 10 000 kr. årligt, med el, varme og vand/tømning af samletank inkluderet. Det har kostet ca. 200.000 kr. at opføre. Det er gældfrit.

De fire rum, toilet med bad og håndvask, gang med adgang til alle rum, køkkenalrum og soveværelse består af i alt 36 m2. Det er rigeligt, fordi udsigten og haven giver større rumfornemmelse, end kvadratmeterne i sig selv. Man kan fint fungere to mennesker i huset det meste af året.

I Danmark er det lovligt at bo i kolonihave mere end halvdelen af året, og resten af året må man overnatte her i weekenden og i skoleferier. Det betyder, at man i praksis kan bo i en kolonihave med et godt hus det meste af året.

Hele ideen med kolonihaver er ved at blive ødelagt, fordi der er alt for mange, der benytter sig af at bo her hele året. Odense Kommune er som de fleste kommuner noget ambivalent i forhold til ulovlig helårsbeboelse. Park- og teknikforvaltningen er sat til at administrere anvendelsen af de arealer, som er lejet ud til haveforeningerne. Formelt har man tilsyn med anvendelsen af områderne, og det er ikke lovligt, det der foregår mange steder. Men socialforvaltningen er interesseret i at parkere eller lade udsatte grupper benytte sig af muligheden for at bo nærmest gratis. Det er udfordrende for disse gruppers sundhed og godt for kommunens budgetter.

Huslejen i en kolonihave er en brøkdel af, hvad en lejlighed eller et hus koster, og haven betaler lejen tilbage i form af mad. Hvis man så også har et hus, eller en lejlighed, så er det muligt at leje eller fremleje den bolig ud i de tidsrum, hvor man bor i kolonihave. Der findes forskellige portaler på internettet, der muliggør det, som kaldes deleøkonomi, og der er fordelagtige skatteregler, hvis man fx benytter airbnb.

Under alle omstændigheder er der mange penge at spare ved at lave sin bolig selv, lige som alt, hvad der er i den, så vidt muligt skal købes brugt, laves og vedligeholdes af en selv eller via forbindelser, som man kan bytte sig til ydelser fra med betaling i form af modydelser.

Ens faktiske bolig bør være tæt på arbejdet, så bilen kan spares. Hvis en bil koster fem tusind per måned, skal man tjene 10 tusind før skat for at dække udgifterne til bil. Bilen er noget af det mest uøkonomiske og miljømæssigt skadelige, der findes. I næsten alle tilfælde kan det bedre betale sig at skifte bolig eller arbejde end at køre ret langt til arbejde i bil.

Husbåd

Husbåd under opførelse:

Sådan, som konstruktionen står her, er den overtaget mod betaling. De to flydelegemer af glasfiber, sammenholdt af aluminiumsbjælker, udgør i sin helhed udgangspunktet for en fin og meget mobil byggeplads.

Man ser her oversiden, hvor polystyrenpladerne er blevet tildannet og skummet fast på det første underlag af glasfiber under aluminiums bjælkerne.

Det var en udfordring at støbe og fiksere glasfiber under bjælkerne, og kan kun svært forklares.

Som man ser her, mangler der bare at skære det overflødige skum væk. Så behandles hele overfladen med to lag PVA-lim, så man kan støbe de fire lag af 300 grams vævet glas på med polyester, så man har et stærkt laminat af glasfiber og polyester. Herfra er det ganske let. PVA-lim har den egenskab, at det binder på polystyren samtidigt med at polyester binder på PVA-limen. På den måde er der en relativt bindende membran mellem polyester og polystyren, som ellers ikke tåler hinanden, da styrenen i den uafhærdede polyester opløser polystyrenen. Det er ikke så afgørende, at PVA-limen fortsætter med at binde i al evighed. Det vigtigste er, at flamingopladerne opretholder afstanden mellem de to lag af glasfiberarmeret plast. Som ekstra binding mellem glasfiber under og over dækket, lod vi et eller to lag glasfiber gå ned over aluminiums bjælkerne, så der var glasfiberbinding mellem lagene i de punkter.

Arbejdet med flamingo, pu skum og overlag af glasfiber samt gelcoat og topcoat står på i juli måned 2023, den vådeste juli måned i

danmarkshistorien; den globale opvarmning og de ekstreme og meget vedvarende fænomener fornægter sig ikke. Men temperaturen er her stabil og høj nok til at arbejde med glasfiber hele måneden. En tilpas høj temperatur er en nødvendighed, for at kunne arbejde udendørs med polyesterresin i tildannelsen af glasfiberlaminat. Afhærdningen af polyesteren stopper ved de 13 grader, og hvis den først er stoppet, så går den ikke i gang igen. Uafhærdet polyester er kilde til det, som kaldes glaspest. Dannelse af lommer af salte i laminat sker, når polyesteren ikke når at afhærde inden en periode med temperaturer under 13 grader. Med en smule vand i laminated opstår der osmotisk tryk, dannelse af bobler og svækkelser i konstruktionen.

Hele platformen har nu bjælkefunktion, bestående af en sandwichkonstruktion, 14 cm flamingo mellem aluminiumsbjælker, 3-4 lag vævet 300 grams glas og polyester laminat på hver side, sammenholdt med polyurethanskum og PVA-lim.

Der var en del opklarende eksperimenter, før løsningen blev fundet og realiseret i denne kompositkonstruktion.

Flamingo, dvs. polystyren tåler ikke polyestereren, som indgår i glasfiberlaminatet, og måtte derfor behandles med PVA-lim før støbning af glasfiber på oversiden. Flamingoen/plader af ekspanderet polystyren, blev fikseret på det nederste lag glasfiber med polyurethanskum. Polyurethanskum binder fint på både glasfiber og polystyrenplader. Det hele har også fået en nødvendig overfladebehandling med gelcoat og topcoat, hvilket beskytter det hele mod uv-stråling. Glasfiberlaminat er i sig selv ikke helt vandtæt og det tåler ikke uv-stråling i længden.

Formmæssigt er det planen, at det færdige hus kommer til at fremstå som et skib, der vender bunden i vejret. Vinduer og indgange bliver i enderne, hvor konstruktionen tiltænkes at få en lidt abrupt afslutning. Æstetisk må det godt fremstå som et havareret skib med bunden i vejret. Navnet Ark ligger lige for.

Der kommer solceller op og en lille vindmølle. Der skal etableres samletank, ferskvandsbeholder, og varmekilde.

Et off-grid-elforsyningssystem skal etableres, så skibet/huset bliver selvforsynende med elektricitet. Og så er der allerede lavet et forsynings/landgangsfartøj med et areal på 8 m2. Resterne af flamingo og glas gik til dette forsyningsfartøj, der skal bruges til at transportere folk og materialer frem og tilbage mellem skib og land i de perioder, hvor det befinder sig uden for havn, dvs. stort set altid.

Der er anskaffet og fikseret ti beslag af rustfrit stål, som skal indgå i et forsøg på at gøre det muligt at hæve katamaranen over havet. De er monteret med lim og 12 mm rustfri maskinbolte, designet til at kunne holde til et træk på 4 ton alle sammen.

Lars Broe, et firma her i byen, fik opgaven, som jeg definerede med papirkopier og beskrivelser samt tal for, hvor meget beslagene skulle kunne bære i hvert øje. Jeg var kun delvis eksplicit med hensyn til beslagenes beskaffenhed, så de første udkast skulle laves lidt om. Det er et agtværdigt firma, som ændrede på beslagene uden beregning. Desværre kom firmaet ikke til at tjene meget på mig i denne omgang.

Skibet stikker mindre end 40 cm, og kan derfor gå ind på meget lavt vand. Herfra, fx ved en strand tæt på land, tiltænkes det, at det skal hæve sig over vandet og stå i perioder, dels for at lade sig rense for muslinger og andre skaldyr, som har det med at sætte sig på skibe, der ikke er behandlet med giftig bundmaling, (men når skibet er hævet over vand i ca. 14 dage, så dør de, og er lette at spule af med en højtryksrenser, der drives af skibets eget elsystem), dels fordi der er noget fascinerende over at have et hus, der står på havbunden. Det vipper ikke, selv om man er til søs, og man kan finde steder tæt på land, med smuk udsigt til både land og hav. Og så kan man bare gå i land, hvis man som almindelig krabbe har hang til fast grund under fødderne.

Det hele er relativt billigt. Og da det meste af fundamentet blev overtaget som skrot, hvorfor der er tale om genbrug, så er konstruktionen fundamentalt set ikke særligt miljømæssigt tung i udgangspunktet heller.

Dette afsnit er selvfølgelig ikke færdigt, men bogen kan ikke vente på, at skibet også bliver det i sin endelige form.

Det er i kontakten med den umælende nødvendighed, dvs. materialernes egenskaber, at man har de enestående muligheder for at lære noget. Det er også her, hvor bordet fanger, at man har en enestående mulighed for at lære noget afgørende om mennesker. Det er tit meget beskedne og imødekommende mennesker, som man får de bedste og mest pålidelige råd fra. Den fælles interesse for et fag eller nogle materialers egenskaber viser sig i mødet med dem, som man opsøger. Det er ikke muligt at lave noget praktisk i denne verden som menneske, uden at gøre det i kontakt med andre. Den gensidige respekt for naturens og materialernes iboende nødvendighed, det at man har noget her, som ikke bare italesættes, konstrueres semantisk i en autonom kognitiv verden som et virtuelt fænomen, gør, at man har noget som man kan teste sine medmennesker på. Gensidig forståelse for noget, der ikke kan være anderledes, er en fin anledning til at lære noget om menneskelig integritet. Det moderne samfund er på mange måder udfordret, fordi kontakten med en bindende verden af naturlig nødvendighed er væk.

Bolig på landet

I det øjeblik, hvor man er finansiel uafhængig, kan det i mange tilfælde bedst betale sig at slå sig ned på landet. Der er mange billige boliger i udkantsdanmark, og her er der plads til at lave alle de fødevarer, som man skal bruge. Dog er boligmassen her utidssvarende, hvad isolering og sundhed angår. Så der vil være en del udfordringer med at forbedre de eksisterende huse, hvis man skal bo godt og billigt i dem.

Fremtiden kan sagtens gå hen og vise sig at være udkantsdanmarks, takket være behov for afstand mellem mennesker i en verden der rammes af pandemier igen og igen indtil det hele er kommet ned i gear, dvs. indtil globaliseringen og de sygdomsfremkaldende former for masseproduktion og af animalsk mad er stoppet. Men så er vi ankommet til utopiens verden, hvor dansk landbrug er taget ud af kløerne på lånehajerne og alle de andre, der lever af at forarme naturen og samfund i den hellige pengeøkonomiske væksts navn.

Beklædning

Tøj behøver ikke koste ret meget. Det skal slides op og evt. repareres, til det ikke kan mere. Meget kan fås brugt.

Moden inden for tøj skifter med det formål at skabe omsætning. Det at klæde sig moderne bør ikke være moderne i en verden, hvor moden faktuelt sættes i verden for at øge forbruget og dermed ødelægge vores livsbetingelser.

Produktionsvilkårene i de lavtlønsområder, der står for leverancerne af tøj til de mere velstillede dele af verdensbefolkningen, sætter tøjindustrien i et grimt lys. Det kunne måske igen anspore til at producere og designe mere lokalt, fx med holdbarhed og fornyelse som mål. Der findes desuden plantefibre på vores breddegrader, der kan anvendes til tøjproduktion. Argumenterne, for at det skal laves omme på den anden side af planeten, holder ikke mere.

For hundrede år siden var tøj noget, der blev syet på mål til hver enkelt, og en syerske kunne sy gammelt tøj om, så det passede samme eller et andet medlem af familien. Der er masser af muligheder for at hente brugt tøj ind og ændre lidt på det, for at signalere personlighed og integritet.

Sundhed og personlig pleje

De former for billig mad, der oparbejdes via egen indsats eller i samarbejde med de nærmeste, er gennemsnitligt sundere end købt (færdig)mad. Tilbøjeligheden til at gå på kompromis med fødevarernes sundhed og kvalitet er mindre påtrængende, hvor producenten selv skal spise dem sammen med sine nærmeste.

Den mentale sundhed hænger tæt sammen med den grad, hvormed maden er produceret og/eller tilberedt tæt på forbrugeren. Mental sundhed afhænger af forståelse for sammenhænge, og maden er mere end det, vi spiser.

Engagementet i og ansvaret for produktion og vedligeholdelse af alt, hvad der har med kroppens nødvendige behov at gøre, er en vigtig del af vejen til sundhed. Fysik og mentalitet hænger sammen, hvad der er godt for kroppen, det er godt for sjælen.

Det er vigtigt at give tid, undgå stress og have tid til at passe på sig selv og hinanden. Har man stress, er det muligvis fordi, man ikke ved, hvad det vil sige at have det godt, fx fordi man ikke kan se sammenhængen mellem egen aktivitet og behovstilfredsstillelse. Koblingen mellem løn og behovstilfredsstillelse giver ingen fundamental forståelse for livet på planeten.

Men alle kan få behov for sundhedsvæsenet og en hvis betaling hertil skal med, over skattebilletten eller direkte af egen lomme.

Det danske sundhedsvæsen er voldsomt udfordret pt. Det skyldes, at amterne blev nedlagt, Lars Løkke Rasmussens svendestykke og at det offentlige sundhedsvæsen blev lagt over i regionernes regi, samt, at især de liberale sundhedsudbydere får uddannet deres arbejdskraft af det offentlige og at de tvungne opsparinger og former for sundhedsforsikring tilflyder de liberale sundhedsinstitutioner, sygehuse, specialister på en måde, så det offentlige sundhedsvæsen ødelægges.

Et af de tungeste tabuer melder sig her, hvor den manglende ytringsfrihed afslører sig klarest i de "demokratistøttede" kommercielle medier og public service medierne. Ingen beskriver sammenhængene bag de problemer, som det danske sundhedsvæsen befinder sig i.

Enhver regering og samtlige medier taler, som om der er mangel på personale. Det er der ikke. Der er masser af personale i sundhedsvæsenet. Det laver bare ikke ret meget for den gigantiske betaling, som der tilflyder de liberale aktører på sundhedsområdet. Det er de offentlige sygehuse, der laver arbejdet, men regionerne får hverken supersygehuse eller personale tildelt i rimeligt omfang[52]. Det er meningen, konsekvens af den herskende ordens ideologi, som er skruet ind på, at sundhedsvæsenet primært er til fordel for de bedst egnede, og om fortællingen om, at andre sådan set er her på overtid, naturstridigt.[53]

Det er bare om at passe på sig selv i et land, hvor sundhedsvæsenet er under afvikling/privatisering, forbeholdt de få med tvungen opsparing og tegnedreng i orden. Det er det helt klare budskab, som forkæmperne for velfærdsstaten dybest set står for. Men det passer ikke ind i den officielle fortælling. Det er heller ikke evolutionen, man går ind for. Det er ideologi, socialdarwinisme under Ove Kaj Pedersens falske varebetegnelse.

Logistik (transport kommunikation)

Bilen er som nævnt en klimadræber, elbilen inklusiv. Den megen hype, der knytter sig til forventningerne til omlægningen af bilparken fra fossile klimadræbere til elektriske, dækker over, at elbilers klimaaftryk ligger i produktionsfasen, og at de skal køre surrealistisk langt, før de er mere klimavenlige end fossilbiler. Troen på det

---

[52] De nye supersygehuse bliver aldrig færdige. Det var meningen fra begyndelsen: https://ing.dk/artikel/eksperter-om-supersygehus-skandale-en-umulig-opgave-fra-starten

[53] I 2008 havde jeg stadig lov til at ytre mig på Information.dk: https://www.information.dk/debat/2008/08/sundhed-bedst-egnede

tekniske fix i forhold til de udfordringer, som overforbruget fører med sig, knytter sig i høj grad til elektrificeringen. Men teknikken kan ikke bære alene.

Transport handler om meget mere end transport. I Tyskland, europas økonomiske lokomotiv, unionens største klimasvin, er retten til at købe sig den største fossilbrænder og pisse ud af de tyske motorveje uden fartbegrænsninger at regne som selve friheden. FDP er et regeringsbærende parti sammen med SPD og De Grønne. Fartbegrænsninger og andre former for begrænsninger i individets ret til at ødelægge vore fælles livsbetingelser er brud på menneskerettighederne for dette markedsfundamentalistiske parti.

Jeg har fungeret som selvstændig nedbryder og husbygger uden kørekort til bil. Man kan sagtens klare sig uden bil. Den livsindstilling, som jeg har, bygger ikke på behovet for at køre rundt i sin egen privatbil.

Når det er sagt, kan man håbe, at de reelle omkostninger ved produktionen af elbiler og andre elektrificerede køretøjer kommer langt ned under dem, der gælder for fossildrevne transportmidler og at komponenterne i genereringen af el via vind og sol samt i batterierne bliver mere bæredygtige, end de er nu. Men det har lange udsigter. Omstillingen virker mere som et røgslør end en mulighed.

Da jeg tog kørekort i 1980 var jeg bevidst om klimaforandringerne og den belastning, som den fossildrevne privatbilisme udgør for nær- og fjernmiljø. Så jeg tog kun kørekort til MC med og uden sidevogn, da en MC ikke bruger så meget benzin som en bil.

Hvis jeg skal have et motoriseret køretøj, bliver det en elektrisk MC til ca. 40000 kr. Det er ikke besluttet endnu. Men sådan en ting kan bringe to mennesker mere end 100 kilometer, inden den skal lades op i en stikkontakt igen. Den kan køre alle de steder, hvor en bil kan køre.

Den mængde transport, som ethvert samfund behøver, skal selvfølgelig være så bæredygtig som muligt.

Det er trods alt heller ikke sikkert, at der vil knytte sig ret meget prestige til det at have sin egen bil i fremtiden.

Eldrevne køretøjer med autopilot kan måske i ikke så fjern en fremtid fortrænge privatbilismen fra vejene. Det er slet ikke utænkeligt, at al den plads, som privatbilismen lægger beslag på nu, i høj grad bliver frigjort, hvis en flåde af selvkørende eldrevne robotter og droner henter og bringer alt, inkl. mennesker. Udbygningen af motorvejssystemerne samt de meget store arealer, der bruges til

parkeringspladser, kommer forhåbentligt til at stå som en af de største fejlinvesteringer de åh.. så grønne regeringer gennemførte ved en æras afslutning.

Cykler med rugbrødsmotor er stort set gratis under nuværende omstændigheder, og det er ekstremt sundt og bæredygtigt at cykle. Cyklen er lavteknologisk. Det kan gøres til en sport at vedligeholde den. Uanset udviklingen, så vil den være konkurrencedygtig i forhold til alt andet på de korte distancer samt de længere ture, hvor det er turen selv i kombination med det at blive transporteret samt motionen, der er formålet.

Med en cykelanhænger er det muligt at transportere endog meget store ting, møbler, hårde hvidevarer osv.

Hjemmelavet cykelanhænger. Består af glasfiberarmeret krydsfiner. Har kostet ca. 1400 kr., og fordi den er endog meget solid og har en stor flad overside, kan man transportere møbler osv. på den. Den har fx bragt 7 senge, to egetræsborde, en vaskemaskine, et komfur, alt hvad der skulle bruges til en ny garage osv. frem eller tilbage mellem kolonihave, udlejningsejendom og genbrugsbutikker.

En elektrisk scooter, elcykel[54], eller elektrisk MC kan bringe en meget langt hver dag, langt mere bæredygtigt og økonomisk end de biler, vi har nu. Det er svært at forestille sig noget, der bliver mere bæredygtigt end sådanne små elektriske køretøjer på de mellemlange distancer. De behøver heller ikke at koste så meget, som de gør.

[54] Måske har jeg påvirket udviklingen hen mod vedtagelsen af den forsøgsordning, der gælder for Speed-pedelecs, dvs. den midlertidige lovliggørelse af el-cykler, som kører op til 45 km/t: https://ing.dk/artikel/kronik-min-elcykel-er-lovloes-men-hvorfor-183250

Informationsteknik

Informationsteknologien er måske ikke gratis ressourcemæssigt, men hvis man forestiller sig, at den når et mere stabilt udviklingsniveau - som ikke længere kræver konstant udskiftning af apparaterne, for at følge med, hvor holdbarhed og lavt energiforbrug både i de servere, som fodrer og genererer informationer og i de devices, som brugeren betjener sig af, har nået et maks - så behøver internettet ikke fortsætte med at være så omkostningsfuldt for miljøet, som det er i dag.

Det at rejse er at leve. Det at kende kulturelle forskelle er forudsætningen for at kende sig selv i det nærmiljø, hvor man hører til. Det er forskellene og kendskabet til dem, der skaber og forstærker identitet.

Antiglobaliseringsbevægelserne, læs dansk nationalkonservatisme og fremmedfjendskhed, ville ikke være så udbredte, hvis man havde en mere selvsikker, differentieret og velfunderet kulturel identitet. Man må lære at gå ind og ud af forskellige sociale rum, fx ved reelt at leve en tid i det fremmede, for at få udbytte af det at rejse. Det skaber en stærk identitet og mindsker risikoen for at forfalde til de rigide og skrøbelige former for xenofobi, der dominerer den danske værdipolitik. Det er noget helt andet end at tilhøre en charterkultur, der er den samme, ligegyldigt hvor man kommer frem i verden.

Hvis man har et hus, kan det sælges og erstattes med en sejlbåd. Her kan man leve en tid på verdenshavet, uden at det behøver at gå ud over planeten. Troels Kløvedal har om nogen vist søvejen her.

Der er muligheder for at rejse på tommelfingeren, slå sig ned i fremmede egne for en tid.

Hvis man skal bevæge sig langt, kan det legitimeres med lang tids ophold i det fremmede, sådan at man faktisk også flytter sig selv mentalt ved at rejse. Man ændrer sin egen sanselighed ved at leve i nye sociale sammenhænge. Det er berigende.

Pengeindtægt ved arbejde og kapital

Løn

På vejen frem til uafhængighed er det om at få så meget i løn som muligt for så lille indsats som muligt. Når man ved, at det ikke er lønarbejdet, der skal bære ens identitet, men lønnen, der er den

primære grund til at arbejde, så er man også klar over, at den skal være så høj som muligt. Længere er den ikke.

Lønarbejderne burde helt modsat deres organisationer slå på at få nedsat udbuddet af arbejdskraft så meget som muligt. Når udbuddet falder i forhold til efterspørgslen, stiger det i pris. Men fagforeningerne er ikke lønarbejdernes repræsentanter længere.

Det indre marked, EU, har åbnet for konkurrence udefra, især fra de gamle østlande. Store anlægsarbejder sættes i udbud og vindes måske nok primært af danske entreprenører, men det praktiske arbejde overlades til underentreprenører fra lavtlønsområder inden for EU.

De primære erhvervs arbejdsgivere (dvs. inden for landbrug, gartneri og skovbrug) er kun sjældent under overenskomst, og kan ansætte folk til lønninger, der ligger langt under den officielle mindsteløn. Det sker både gennem vikarbureauer og direkte, og det er lovligt. Fagforeningerne taler ikke om det, fordi de er magtesløse.

Mange forskningsopgaver udføres i universitetsregi af løstansatte medarbejdere. De defineres af virksomheder, der har sat projekterne i gang.

Man taler om prekariatet, en skov af løstansatte inden for en lang række områder, hvor løn og arbejdsvilkår er liberaliseret i en grad, som fagforeningerne ikke kan gøre noget ved eller som man accepterer, fordi man dybest set er del af en korpsånd, globaliseringen, magteliten.

Hvis arbejdstagernes vilkår er blevet forringet over de sidste årtiers “liberalisering”, dvs. integrering i den store fortælling, som EU er institutionaliseringen af, så burde det anspore til lidt mere kreativitet og virkelig forståelse for, at minimeringen af udbuddet af arbejdskraft kunne være med til at forbedre forholdene for dem, der har mest brug for lønarbejdet, dvs. for dem, der er mest afhængige af det. Men den fortælling er der ingen, der kan få mediestøtte til at udbrede. Det passer ikke ind i den herskende store fortælling.

Renter afkast

Hvis man har aktier og obligationer uden at være finansiel uafhængig, så er pengene sandsynligvis ikke anbragt optimalt. Så er der grund til at se på listen over, hvordan ens basale behov dækkes med et minimum af indtægter. Det drejer sig nok om at få lagt sine investeringer om til det, der dækker ens behov direkte, dvs. til privatejet realkapital, bolig, huskeråd, praktiske foranstaltninger til

afhjælpning af basale behov, eller om at skyde den ind i et fælleseje med ligesindede, dvs. realisere den som del af et socialt fællesskab for gensidig udveksling af ydelser og varer.

Lejeindtægt

Det er nødvendigt at have en bolig, lovlig folkeregisteradresse, også selv om man ikke behøver at opholde sig her hele året. Boligen skal helst være et større pengeøkonomisk aktiv end et passiv.

I få tilfælde kan det betale sig at have en ekstra bolig, dvs. en ekstra udlejningsejendom ud over den, man har sin folkeregisteradresse i. Det kræver dog en ret stor formue, men er altså i nogle tilfælde ret økonomisk.

Kan man finansiere en udlejningsbolig med realkreditlån, så er det i mange tilfælde en udmærket investering, der giver et klart overskud, især hvis man selv kan holde boligen vedlige og administrere lejemålet.

Realkredit er ikke noget, som man får til en udlejningsejendom, med mindre der er økonomi i det. Så meget pengeøkonomisk rationalitet er der i de institutioner, der formidler realkreditlån. Ens bankmand eller kvinde vil gå ind og se på, om der er økonomi i projektet. Kan man ikke bevise, at det er der, så løber de skrigende bort. For selv om bankerne nok tjener på det at skabe pengene i udlånsprocessen, så er de ilde stedt i sidste ende, hvis deres kunder ikke kan betale gælden tilbage.

https://www.airbnb.dk/rooms/21561589?adults=5&check_in=2023-10-03&check_out=2023-10-17&source_impression_id=p3_1695799556_Y%2F3KS%2BCn%2FLpOU7ot&previous_page_section_name=1000&federated_search_id=1e4ee5bf-a211-4d76-bc91-ad804555ab37

Udlejningsejendom, opført af genbrugstegl og tømmer i 2004. Det er velisoleret og har kostet mindre end 500.000 kr. samt de materialer, der kom fra et hus, som jeg tjente 40.000 kr. på at rive ned et andet sted i byen. Sammen med det oprindelige hus på grunden, som det ligger på, er det kilden til en sikker pengeøkonomisk indkomst, samtidigt med at man kan bo her, når man ikke er i kolonihaven. Korttids og mellemlange lejemål er en rig kilde til viden om det samfund, vi lever i. Dels kommer man i kontakt med alle dem, der har brug for ens hjem, dels afslører nabokvarterets reaktioner på strømmen af folk rigtigt meget om, hvordan et dansk velhaverkvarter stiller sig her. Det er artige ting, der udspiller sig.

Lidt om tal og proportioner

I Danmark kan det lade sig gøre at være selvfinansieret med en friværdi på ca. 2 millioner kroner og en deri funderet årlig pengeindkomst på ca. 56 tusind kroner efter skat. Det er min personlige erfaring, men det er selvfølgelig ikke dækkende for, hvad der skal til for alle andre.

Der er meget forskel på især boligomkostninger i forskellige dele af landet. Uheldigvis er det godt betalte arbejde tit beliggende i de regioner, hvor boligpriserne er høje. Det er et dilemma. For at spare sammen skal man tjene godt uden at have høje udgifter!

Den praktiske vej til det selvfinansierede liv vil være meget forskellig fra person til person, men de overordnede generelle anbefalinger gælder for alle:

- God løn kan om ikke andet være nødvendig i en tid,
- Praktisk sans og vilje til virkeligt at benytte sig af alle former for hjælp til selvhjælp uden om pengeøkonomien vil sammen med økonomisk sans være en nødvendig del af vejen frem mod uafhængighed,
- Kapitalindkomsten skal maksimeres via de rigtige investeringer, lige så snart den første optjening har meldt sig og forøges indtil man er i mål med øvelsen, dvs. når man har nok, til at man kan leve uden lønarbejde.

Mulighederne knytter sig til de personlige forudsætninger, den personlige ballast af kompetencer og social kapital, der selvsagt er vidt forskellig fra person til person. Udfordringen er eksistentiel, dvs. den melder sig helt unikt på det personlige plan, der hvor den enkelte forstår den på sine helt egne vilkår.

Det er altså ikke talværdier, der er afgørende her. Det handler om konkret liv og realøkonomi.

Forhindringer

Forhindringerne på vejen kan være mange. De personlige “laster” vil for de fleste stå for den største udfordring, større end udefrakommende faktorer, hvis der kan skelnes her. Dvs. pludselige indskydelser, unødigt forbrug, usunde vaner, alkohol, pludselige dyre rejser, tobak m.m. kan bidrage til døden for det selvfinansierede liv uden for arbejdsmarkedet.

Dydens smalle sti handler om et maksimum af indkomst og et minimum af udgifter under de helt unikke omstændigheder, der giver udfordringen deres konkrete personlige karakter.

Overførselsindkomst

Når man tager et blik ud over de forskellige måder, som man får til dagen og vejen på i det danske samfund, så falder det i øjnene, hvor mange der i forvejen er på passiv overførsel, hvor mange der er aktiveret i det offentlige system med forskellige tiltag, der alle officielt sigter til at forberede folk på arbejdsmarkedet.

Et hav af mennesker får enten løn for at aktivere de arbejdsløse eller de er aktiveret uden for lønarbejdet, dvs. “aktiveret på passiv” overførsel. Dvs. de står uden for det arbejdsmarked, som de skal stå til rådighed for. Tildelingen af passificerende midler sker betinget af kravet om principielt at tilbede og stå til rådighed for det arbejdsmarked, der ikke står til rådighed for den ledige. Det er alt sammen et mentalt invaliderende cirkus, som ingen er tjent med. Det afslører kun, hvor udbredte og meningsløse ritualerne omkring tilbedelsen af arbejdsmarkedet er.

De mange på overførsel er måske nok udenfor og passive, men på ingen måde fri af arbejdsmarkedet, netop fordi de er stigmatiseret i deres passivitet af velfærdssamfundet, der fortæller dem, at meningen er arbejdsmarkedet for dem og samfundet, også der, hvor den enkelte er uarbejdsdygtig, eller hvor der ikke er efterspørgsel på dennes arbejdskraft.

Fortællingen går på, at de ikke er gode nok, og at det kun er på grund af samfundets godhed og gavmildhed, at de får lov at leve på passiv forsørgelse. Det vidner om en mentalitet, der er så fuld af dysfunktionelle og invaliderende aspekter, så man lige så godt kan opgive at finde hoved og hale i det. Det eneste, der virker befordrende for en mental helbredelse her, er indledningen af og forberedelsen på et liv, der helt anderledes etablerer intellektuel integritet i overensstemmelse med de største udfordringer, som det åh.. så produktive velfærdssamfund ikke kan tage alvorligt, uden at gå i opløsning, nemlig det at tage vare på livets egentlige forudsætninger, klima, miljø, mangfoldigheden af kulturelle og naturlige forskelle, ressourcerne osv.

I pædagogisk forstand er der kun et virkeligt fælles projekt, som forpligter og bærer de opdragende institutioners legitimitet. Uden om og over relationen mellem de pædagogiske institutioner og deres klienter findes vores alle sammens fælles livsbetingelser. Det er noget helt andet end det opdrag, der alene handler om lønarbejde og

pengeøkonomi. Det er også noget helt andet, end de pædagogiske fif, påskud, som institutionerne alt for tit opfinder på for at have et "indhold", som et pædagogisk forløb behøver at spinde af om. Disse fif handler om forsøget på at få det til at se ud, som om institutionerne har en eksistensberettigelse. Men aktiviteten og omsætningen i sig selv kan hverken her eller der være et fyldestgørende meningskriterium. De pædagogiske forløb, der sætter sig en opgave, alene med det formål at danne sig et påskud for et forløb, er invaliderende, selv om den bygger op om et rationale, nemlig institutionens rationale, at overleve som institution! Institutionen har ikke nogen overordnet eksistensberettigelse alene ved det at ville overleve. Det kender alt for mange unge mennesker alt for godt, og mange af dem konfronteres igen med samfundets beskæftigelsesterapi i voksenlivet. Den danske velfærdsstat er fyldt op med et hav af pædagogiske institutioner, der ikke har nogen eksistensberettigelse.

Det siger sig selv, at et menneske, der vil være fri af arbejdsmarkedet, for alt i verden må lære at orientere sig uafhængigt af velfærdssamfundets selvfede godhed, gå uden om invaliderende pseudoaktivitet.

Borgerløn

Borgerlønsforkæmperne er i den sammenhæng den umyndiggørende velfærdsstats forlængelse, uanset hvordan de forstår sig selv. Det er ikke herfra, argumenterne for det stolte selvfinansierede liv kommer. De vil velfærdsstaten og går ind for finansieringen af den, som det sker, det vil først og fremmest sige via beskatningen af lønarbejde.

Skattetrykket er stort, og det rammer enhver lang tid før denne er selvforsørgende. Enhver lønarbejder tvinges på den måde til at betale til velfærdsstaten, længe før denne har råd til at forsørge sig selv. Hvis det var økonomisk selvstændighed på bæredygtigt niveau, borgerlønsforkæmperne ville, så ville de være nødt til at gå efter at hæve den skattefri bundgrænse før noget andet. Men det er ikke det, de vil. De vil forsørges af alle andre.

Med indførelsen af en automatisk overførsel til alle, der ikke har nogen indtægt, ville der nok her til lands kunne spares nogle hundrede tusind ansatte i de sektorer, der administrerer overførslerne og aktiverer de arbejdsfrie, og det ville sandsynligvis være økonomisk nok for staten/samfundet. Men samfundet ville ikke kunne leve med en cementering af forskellen mellem dem, der kan selv og alle dem, der bare får uden at yde. Den opdeling af samfundet er ikke mentalt bæredygtig, og vil heller ikke formelt kunne lade sig gøre, så længe

Danmark er med i EU. Det ville stride mod den europæiske unions forfatning, markedsideologien.

Det er ikke velfærdsstaten, der støtter op om det menneske, der søger en tilværelse som selvhjulpen fri af arbejdsmarkedet før den almindelige arbejdsdygtige alder slutter officielt ved overgangen til folkepensionen. Og de passive overførsler hjælper ingen til et stolt liv i frihed.

Nogle former for passiv overførsel må ikke bruges af den enkelte til at bygge den kapital op, der kan stå som alternativ til velfærdssamfundet. Det gælder for bistandsklienterne, at hvis de har aktiver, penge i et vist omfang, så kan de ikke få bistandshjælp. På dagpenge og aktiveret har man derimod nogle muligheder for at bygge kapital op. Men det er heller ikke vejen frem længere, da det vil være det samme som dobbeltarbejde, dvs. både hårdt og mindre økonomisk under de betingelser, som dagpengene tildeles på nu. Tidligere var der nogle muligheder her. Det er der ikke mere.

Det er ikke bare umyndiggørende at være på passiv overførsel, men også praktisk svært at komme ud af rollen igen, for den der er endt der.

Selv hvis mulighederne skulle være der for at komme fri af velfærdsstaten for dem på overførsel, så er det kun de færreste, der har overskud til at se dem. Velfærdsstaten invaliderer de pacificerede på udsynet.

Det er altså ikke en overførselsindkomst, der er vejen frem til selvfinansieret pensionering. Det er opsparing, privatøkonomisk sans og lønarbejde.

Det kræver selvdisciplin, autonomt formet og reflekteret sanselighed, fundamental forståelse for artens og ens egen eksistentielle situation, dvs. evne og mod til at genfortolke generelle forestillinger omkring værdi og moral i sin egen kontekst.

Fælder og trusler i forhold til projektet

På det liberale marked finder vi så den helt store trussel for det selvhjulpne liv, der tilmed udfolder sig under frihedens paroler. Lånefælden står åben for enhver, der vil have del i markedets udbud af goder og ydelser. Den er effektiv, når den klapper, og den appellerer til de laster, der skal bearbejdes fra først til sidst. De fleste kommer aldrig fri af lånefælden, for hver gang der er lidt friværdi, så hæver de den til forbrug, et forbrug de kommer til at betale dyrt for på sigt. Man vil have det hele med det samme og ender op med aldrig at

få det største af alt, frihed. Afhængigheden af lønarbejdet og andre indtægtskilder fortsætter, fordi serviceringen af gælden kræver det.

For dem, der så endelig kommer i gang med at spare op og investere som forberedelse til at trække sig tilbage, findes en sidste trussel af dem, som nævnes her. I toppen af det liberalistisk sociale hierarki finder vi dem, der akkumulerer for at gøre det. Det kan blive en besættelse at leve billigt, at spare og se på at ens økonomiske råderum bare vokser og vokser. Det kan blive et mål i sig selv. Men så er man blevet et af de allerede alt for udbredte økonomiske mennesker, der akkumulerer for akkumulationens skyld. Det er på ingen måde agtværdigt eller bæredygtigt, for så er vi tilbage ved de store pengeøkonomiske aktørers livsstil, den der går ud på at gøre sig selv rig ved at sætte andre i gæld.

Almindelige vordende kapitalister, der vil leve i luksus, kan selvfølgelig vælge at begynde med at gå ad den anviste vej, dvs. begynde med at akkumulere det nødvendige, og så fortsætte med at akkumulere efter at de basale behov er dækket ind uden om afhængigheden af lønarbejde, for endeligt at skrue op for forbruget, når man synes at ens økonomiske formåen er kommet på højde med ønskerne til forbrug. Et stort forbrug er dog kun sjældent foreneligt med en bæredygtig livsstil, uanset hvordan det personlige grundlag for det er skabt.

Del III

Utopien

Konstruktive utopier og dystopier

Mit liv har været filosofisk, fordi utopien har været der for mig nært og fjernt fra først til sidst som en helt afgørende del af det. Det er faktum!

Jeg har altid orienteret mig ud fra nogle meget generelle indfaldsvinkler til mig selv i de sammenhænge, hvor jeg var. De egentlige mål med mit lille liv har fortonet sig i noget, der kun kan sammenlignes med tåge i relation til det, andre har haft som mål i livet. Hvor andre ville have en karriere, være en del af udviklingen, bygge op om den, tage æren for at være med, stod jeg ved siden af. Ikke at mit liv for mit livs skyld har været nok, men den måde, som det skulle og skal bygge op om noget mere på, handler ikke om at være del af udviklingen i ental. Den tror jeg ikke på, men nok på evolutionen, som civilisationen med dens kriterier for succes smadrer løs på.

Grundlæggende er jeg blevet regnet for at være uambitiøs, uanset at mit ambitionsniveau på evolutionens vegne har været hæmningsløs. Jeg har, så længe jeg husker, regnet mig selv for at være et resultat af noget langt større, end det, der tilhører menneskets fortællinger om sig selv som udviklingens blomst.

Menneskets udviklingskriterier er yderst tvivlsomme på grund af deres uniformerende og dysfunktionelle karakter. De handler om [55]funktion og formål, men summen af bestræbelser på at bygge op om de samme snævre kvantitative målsætninger vidner om mangel på kvalitetssans og tenderer mod at underminere livet selv. Det er mere tydeligt nu, end nogensinde før.

Jeg har altid været imod “udviklingen”. På den måde adskiller jeg mig klart fra mange andre, som jeg har kendt. Det individuelle i karrieren sigtede for dem på det at bygge eksemplarisk op om udviklingen i ental. De ville være med og anerkendes som vindere i kampen om at skabe udviklingen. Udviklingen var og er deres dommer, som de ideologisk identificerer med evolutionen, hvis de kan skelne.

---

[55] FN vurderer, at den globale gennemsnitstemperatur ved jordens overflade allerede i 2026 vil være steget 1,5 grad.

Min tilbedelse af evolutionen bunder i kærligheden til den tavse væren, alternativet til alverdens fortællinger, dvs. naturen i mig selv og omkring mig. Den er grusom, samvittighedsløs og rigtig, fordi den ikke siger noget som helst om at have ret eller magt. Den er bare, og den er tavst afslørende, hvor vi menneskers udsagn om alt og det modsatte kun er af tvivlsom natur, mestendels larm.

En tidligere bekendt, der drømte om at ende op i en akademisk karriere, erklærede på et tidspunkt, at der skulle stå på hans grav, at det hele sådan set var gået ok, og at han ikke skulle klage. Det eneste, der ærgrede ham, var, at han havde valgt at knytte sig til de forkerte vejledere på universitetet, for det viste sig at blive nogle helt andre, der havde fremtiden for sig. Marxisterne så ud til at have fremtiden for sig i 1970'erne, hvor han startede ud, og derfor valgte han den vej. Vi ved alle, at det gik anderledes. Han fik ikke nogen akademisk karriere. Men personlige kontakter, som han fik dengang, var et personligt aktiv for ham, ligesom så mange andre fra kredsen fik sit på det tørre i stillinger rundt om, især i offentlige pædagogiske institutioner. Det at netværke og kende sig som en blandt sine var noget han havde med sig fra før universitetet. Men filosof blev han ikke, og livets egentlige udfordringer var ikke hans. Han var ideologisk opportunist og medløber som de fleste, der bare prøver på at følge med udviklingen i ental, som de tror på.

Det, der karakteriserer ham, er hans umiskendelige tro på udviklingen i ental. Han tror i sandhed på, at udviklingen som sådan har fat i den lange ende, og at det bare er om at spæde til på de parametre, som nu findes, og at det er udviklingen, der har gjort det, han lærte i 1970'erne, til noget bras. Han gjorde, hvad han kunne for at følge med i skolen, og det hele gik ok, fordi udviklingen er rigtig, den der kasserede visdommen i det meste af, hvad han lærte på universitetet. Han er dybest set et dybt sympatisk og uskyldigt menneske. Han vil det gode i andre.

Men vi forstår ikke hinanden. Jeg står uden for i forhold til den udvikling, som han fundamentalt set aldrig har formået at forholde sig til. Han ser sig som del af en stor fortælling om udvikling, hvor jeg ser det kumulative resultat af bidragene til det, der falder inden for troen på udviklingen, som det farlige.

Marxismen er i bund og grund også udtryk for en form for fundamentalisme, ideologi, der minder om den nuværende sejrende markedsideologi. Marxisterne forklarer kulturen som en overbygning på økonomien, hvor arbejdsværditeorien indgår som det bærende i fortællingen om grundlaget for alt andet i samfundet. Liberalisterne er fundamentalister på samme måde, de forklarer samfundet som noget, der kan udledes og forklares entydigt ud fra det økonomiske system, omend deres tilgang til det økonomiske system selvsagt er ganske

anderledes. Begge teorier er på den måde tæt beslægtede, og der er ikke så forfærdeligt langt at gå fra at være marxist til at være liberal markedsfundamentalist. Vi kender mange, der har taget turen. Begge ideologier er mig vederstyggelige og totalitære, dog på hver sin måde og med meget forskellige historiske udtryk.

De fleste formes i udgangspunktet, og flytter sig grundlæggende meget lidt gennem livet. Det gælder måske også for mig, men i så fald er jeg formet som en skævert fra begyndelsen, der ikke kan affinde sig med ret meget, og slet ikke store bevægelser, arbejdsgivere og fortællinger, der har det med at ende op som et ydre skelet.

På markedet hedder det kort og godt, at vinderen har ret, for vinderen tegner udviklingen, som man identificerer med en naturlov af den ene eller anden art, hvor markedet er ophøjet til status af dommer i livets spørgsmål.

Jeg skelner skarpt mellem udviklingen og evolutionen. Evolutionen er ikke nogen fortælling, sådan som udviklingen er. Udviklingen handler om store og små fortællinger, som den lever ved. Udviklingen er den store utopi, diffus og åben for alle former for indhold, styrende og fordummende, det ideelle mordvåben i forhold til sit eget og andre livsformers forskellighed, sin egen modsætning på samme måde som dystopien er utopiens modsætning.

Udviklingen er et kulturelt fænomen, dvs. lige så meget et billede på noget inden for en fortælling som et entydigt fremskridt i overordnet forstand. Den adskiller sig fra naturens evolution, der ikke er en fortælling, men netop umælende natur.

Troen på udviklingen i rationalistisk forstand har utopien, meningen og formålet som forudsætning. Det forbigås i fortællingen om rationalisme og funktion. I stedet orienterer man sig som om, at det at være rationel i forhold til en målsætning i sig selv er meningsfuldt og formålstjenligt. Det er det jo ikke, hvis resultatet af jagten på utopien ender op som dystopi, eller hvis selve målsætningen inden for rationaliteten er sat i verden alene med det formål at have noget at stræbe efter!

Evolutionen, der nok kan ideologiseres, har ikke noget formål, dvs. det, som rationalismen ikke kan være foruden, det mangler i Darwins forklaring på arternes oprindelse og mangfoldighed. I sin oprindelige udgave er den et ekstremt konstruktivt modbillede til udviklingen, den store fortælling, som er død ifølge postmodernisterne.

Jeg deler så heller ikke postmodernisternes forklaringer på, at den store fortælling er død. Den bygger på en falsk præmis, nemlig den at

den store fortælling har været rigtig, at det har været rigtigt at alt kunne udledes af og forklares logisk konsekvent ud fra en overordnet fornuft eller et øverste skabende princip, men at det ikke lader sig gøre mere, fordi verden ikke længere hænger sammen på den måde. De store fortællingers tid er på ingen måde forbi. Det er dem, der støder sammen på mange måder hele tiden, som det de er, totalitære, intolerante og farlige!

De fleste vil være del af udviklingen, og selv om de ikke når så meget, så er de med alligevel, måler sig på den og tager æren af den. Det har med fortælling og forfængelighed at gøre, meget menneskeligt og afgørende for meget af det, der har med social identitet at gøre, noget vi ikke kan undvære.

Men, for at vende tilbage til udgangspunktet, hvad nu, når markedet tager fejl? Hvad nu, når vi er vidne til, at udviklingen underminerer sig selv og sine egne forudsætninger? Og hvad nu, når den herskende mangfoldighed af former for rationalitet og funktion dybest set ikke bygger op om en overordnet rationalitet, og at de i bredere forstand er meningsløse eller destruktive? Det er præcist det, vi er vidne til med vor livsstils selvnegerende succes. Det er præcist, hvad jeg forstod med min læsning af “Oprør fra midten”, da jeg var 17 år gammel i 1978.

Jeg ophøjer ikke på nogen måde markedet til position af at være dommer i mit livs spørgsmål. Det gjorde man generelt ikke, da jeg var teenager. Om jeg er en succes eller ej, det er ikke op til markedet at afgøre. Markedet er der, det er et vilkår, og der skal sættes grænser for det af mig og andre, som forstår sig på tilværelsen i et bredere perspektiv. Det tog jeg med mig fra 1970'erne, mine teenageår.

Markedet, som arbejdsmarkedet er en del af, figurerer både som ideologi og vilkår for de fleste. De måler sig på markedet, og de tilbeder det som dommer over, om de er en succes eller ej.

Jeg har altid stået lidt på sidelinjen, ikke bare i forhold til markedet men også i forhold til de “bevægelser”, jeg har set omkring mig. I min udvikling har uddannelsessystemet og universitetet givet mig en rolle som studerende, en slags medlemskab for en tid. Som dansk statsborger er jeg medlem af nationen. I perioder har jeg haft lønarbejde og været selvstændig. Det giver automatisk en slags medlemskab, også formelt, fx som medlem af en a-kasse, magistrenes eller de selvstændiges. Men i forhold til alle disse medlemskaber har jeg hele tiden haft den klare fornemmelse, at det her ikke var min identitet. Hvis jeg har haft et lønarbejde for en tid, så er det ret hurtigt blevet for meget. Følelsen, af at en stilling gnaver sig ind i en og vil være en selv, overtage ens identitet, gjorde mig allergisk over for alle de stillinger, jeg havde.

Yahya Hassan har formuleret sin følelse af ikke at være med i det danske nationale fællesskab. Han beskrev sig som statsløs palæstinenser med dansk pas, var en ekstremt velformuleret iagttager af det at stå på grænsen af det hele. Desuden var han dæmoniseret i en grad, som er med til at forklare hans alt for tidlige død. Hans forfatterskab er en fin illustration af, hvor klart et menneske kan se, og hvor hårdt det kan være som iagttager at se klart af alt det, man ikke kan eller vil være. Dæmoniseringen og den fordummende antagonisme dræber ikke bare udsynet, men bogstavelig talt iagttageren i sidste ende. Yahya Hassan beskrev det og beviste det performativt. Han var fanget ind på den ene side af en social antagonisme, som han beskrev så fint.

Den anden sides selvforståelse kender jeg også, men fra repræsentanter der forlænger racismen uden selverkendelse. En tidligere bekendt, der arbejder som skolepsykolog her på Fyn, har med to udtalelser afsløret sin diskriminerende tænkning.
Citat 1: “Vi kan vel alle blive enige om, at verden ville være bedre tjent med, at araberne forsvandt” (underforstået, de andengenerationsindvandrere, der har så mange problemer med at blive integreret i det danske samfund, ville gøre skolepsykologen og alle en tjeneste ved at forsvinde fra jordens overflade).
Citat 2: “Der er jo ikke plads til, at alle på jorden kommer op på et forbrug, der er lige så højt som vores” (underforstået, det er os, der står for udviklingen, hvor de bare er fattige og får alt for mange børn).

En god ven, som jeg kort arbejdede sammen med i Odense Idrætspark, sagde det på den måde: “Danskerne beskriver ikke sig selv som racister. Men det er de”! Han er af iransk oprindelse, og ved, hvad han taler om.

Jeg er ikke fremmed og dæmoniseret på samme måde her i landet. Jeg er skudt op med honning og fløde i et rummeligt hjem på det danske land. Min hudfarve er rigtig og mine øjne er blågrønne. Men forsøgene på at give mig den plads, som man mentalt har villet give mig, har virket lettere intimiderende, belastende.

Man har fortalt mig, at jeg ikke tog de chancer, som tilværelsen gav mig for at komme fremad. Og man har fortalt mig, at jeg reelt ikke er kommet ret langt. Det har været endog meget vanskeligt at vinde forståelse for, at det faktisk er fordi jeg ikke ville fremad i almindelig forstand. I den situation er jeg blevet affærdiget med, at jeg nok ikke kunne, og at min påstand, om at jeg ikke ville, blot har dækket over manglende evner og mod til at gribe chancerne, da de bød sig.

Det er svært at vinde de former for anerkendelse i sine medmenneskers øjne, som jeg har sigtet til. Og anerkendelse har vi

alle brug for. Kunsten er ikke at blive bitter og bevare det klare blik for helheden og dermed forståelsen for den omverden af sociale kriterier for succes, som enhver er genstand for. Vi er mennesker, og vi har brug for at kunne genkende os i hinandens øjne. Det er de øjne, som vi spejler os i, der er med til at bære vort selvværd og identitet. Take it, or leave it.

Men med integritet som afsender af signaler kan man forlange lidt af det medmenneske, hvis øjne man spejler sig i, især hvis man kender sine medmennesker godt og har kendt dem længe.

Jeg har kastet mine refleksioner i ansigtet på de udviklingstro og brugt mit liv som konkret eksempel på en levet kritik af denne tro, men de har alligevel og konstant holdt fast i deres dom over mig ud fra deres tro:
"Ja men du bidrager jo ikke til udviklingen”!
“Du kan meget mere, hvis du vil”!
“Du kunne sagtens finde dig et job og blive til noget”!

Da det sådan set var gået op for dem - at jeg var i mål med min levede kritik som selvfinansieret fri af arbejdsmarkedet som 48 årig, og de vidste, at jeg havde forstået, at de havde forstået det, og at de stod der afslørede uden argumenter over for mig - så blev de løgnagtige og uvederhæftige i deres kritik af mig. Så var jeg pludselig kriminel og ufin i deres øjne:
“Det kan godt være, at du klarer dig selv, men du er kriminel”!

Der, og præcist der gik min grænse og de blev gået som mine venner, med fuld forklaring lige op i deres åbne ansigter. Men de forstod det ikke rigtigt, fordi de sad fast i deres fortælling, som ikke kunne rumme min!

Evnen til at orientere sig klart afhænger også af ens abstraktionsevne. Den kan vi udvikle på mange måder og gør det meget forskelligt. Men den distancerende attitude er nødvendig at indføre pr. indre dekret, for at stå på egne fødder i en verden, hvis idealer og succeskriterier man ikke deler og som man ønsker at forstå på egen krop.

I og med den markerede distance fremkalder man de sociale reaktioner, som man kan kende sig selv i en social sammenhæng på.

Med selverkendelsen opstår det positive indhold, som er mere end et afledt, negativt, dvs. ikke selvstændigt fænomen. Det er ekstremt komplekst. Jeg taler om det at vinde sin selvrespekt, at stå selv, at være noget som afviger i et samfund, som jeg forbinder med en kæmpe trussel mod sig selv, mit projekt. Et langt livs spillen ping pong med livet, som mennesket konstant kan projicere forventninger op

mod og med, er forudsætningen for skabelsen af den form for integreret identitet, der er mere end traditionens forlængelse, dvs. rigtig personlig udvikling, der indeholder den forpligtende kritik af vor udviklingstro.

Der er så meget, der har været mig imod, men alligevel er jeg blevet del af det og vidne til endnu mere, der har fyldt mig op med indtryk, dvs. alle de indtryk, der gør, at jeg ser alt og mig selv, som jeg gør.

Jeg skulle have været gartner, men ville også gerne have været kunstner. Som 16 årig flyttede jeg fra mit fødehjem ved Højby nær Odense til Kolding Nordre kollegium for at gå i gang med en erhvervsfaglig grunduddannelse inden for jordbrug. Planen var, at jeg skulle overtage mine forældres husmandssted og starte et væksthusgartneri eller en planteskole op her. Den troede jeg til dels på et par år frem, men så var der rigtigt mange grunde, til at mine planer ændrede sig.

Det var en kæmpe befrielse at slippe ud af den sociale ramme, det nærmiljø jeg kom fra og møde så mange nye mennesker i Kolding, der slet ikke kendte min fortid. Det at skifte miljø er ligesom at slippe fri af den stiltiende mængde af fordomme, der ellers har holdt en fast i en bestemt identitet.

Tiden i slut 70'erne var vildt interessant, også for mig. Min verden eksploderede i størrelse og betydninger.

Grundlaget for at forstå, at man har en identitet i den sociale kontekst, som man orienterer sig inden for og som har afrundet en i udgangspunktet, dvs. betinget, var lagt med det meget reflekterende liv, jeg fik de første år hjemmefra.

Jeg blev kulturrelativist med en snærende oplevelse af, hvad det også betyder, nemlig manglende sikker identitet. Jeget med dets selvbevidsthed er ikke en substantiel størrelse, som er os givet ved fødslen, sådan som de ontologiske dualister mener. Bevidstheden om, at identitet er en flygtig men vigtig størrelse, der vokser og svinder, især der hvor det opdager sig selv som betinget og tvivlsom, den fik jeg, da jeg flyttede hjemmefra.

Jeg holdt kontakten med nogle bekendte i min hjemby vedlige, og det var ret opløftende at komme hjem nogle gange og være den gamle kendte Steen Ole, de to år jeg boede først et år i Kolding og så et i Århus. Men i længden var denne verden og min identitet her bare ikke mig længere. På et tidspunkt kunne jeg ikke længere vende hjem og være den gamle kendte Steen Ole. Det var blevet falsk varebetegnelse, som konsekvens af at jeg var en anden.

En fremtid som gartner virkede ikke tiltrækkende på de vilkår, som jeg kom til at kende i uddannelsesforløbet, så jeg sprang fra uddannelsen og flyttede definitivt tilbage til Odense for at tage en HF. Det var en slags “ikke valg” i mangel af bedre, og efter HF tog jeg et andet, “ikke valg", ved at begynde at læse filosofi. Jeg var usikker på alt.

Fra 1977 til 1982 rejste jeg meget på tommelfingeren. Indenlands mellem Odense og Kolding og siden mellem Odense, Kolding og Århus. Jeg lærte danskerne at kende i de år. Når man sidder ved siden af en, der har været så venlig at tage en op, så er man forpligtet på at føre en samtale, og den handler altid om hinanden. Jeg lærte at tale mig ind på folk og få dem til at udbrede sig om sit projekt og hele liv, og jeg berigede dem stort set altid med mine ambitioner og mangel på sikkert livsfundament. Det kom også til nogle ture ned gennem Europa, hvor jeg lærte noget af folkene her. Det er den mest lærerige periode i mit liv. En skatkiste af grundlag for visdom, virkelige erindringer om mangfoldigheden af mennesker, noget som ingen undervisningsinstitution alene kan give et menneske.

Filosofi er et brødløst fag. Det var heller ikke for brødets skyld, at jeg valgte at læse det på det daværende Odense Universitet. Det er også et svært fag, der kræver en del af de sproglige kompetencer, som jeg aldrig havde samlet op på i min hidtidige skoleuddannelse. Så jeg begyndte bl.a. at plante træer ude i skoven på akkord og fjumre rundt på anden vis for at holde skinnet på næsen. Frisk luft, valgfri arbejdstid, minimal indkomst og det at indgå i flere forskellige boformer gav mig meget. Studiet gik godt nok i stå, og nogle måneder efter start var jeg helt ude af universitetet igen. Der gik 3 år, inden jeg for alvor kom i gang med studiet. På det tidspunkt havde jeg fået mere selvtillid og overskud til at koncentrere mig om indholdet. Det optog mig voldsomt og jeg havde livserfaring at putte de mange abstrakte tanker ind i, hvad jeg ikke havde i samme grad i 1981, hvor jeg begyndte første gang på universitetet.

Der var og er sikkert stadig masser af undervisere på forskellige uddannelser, der går op i sit fag. Det var den slags entusiasme, der for alvor fik mig i gang med studiet, og også entusiasmen hos dem, som jeg var uenige med. Det store akademiske lys på filosofisk institut udråbte mig til at være stedets førende grønkålsfilosof, og jeg omtalte ham som stedets institutionsbarn. Vi havde det fint med det, der var en munter og humoristisk tone på stedet[56].

Min opmærksomhed cirklede om miljøproblemer, social identitet, naturbeherskelse, fænomenologi og eksistentialisme. Jeg holdt mig

[56] Jeg kan se, at han stadig tænker! Som redaktør på Den store danske synes jeg at kunne spore, at vore tanker måske snerper lidt i samme retning, hvad de helt centrale spørgsmål og filosofi og ontologi angår. Der er ingen grund til at nævne navne her.

omhyggeligt fri af de grupperinger, der kæmpede om linjen i universitetsverdenen. Der var ingen på mit hold, kun de par løsgående missiler, der gik op i sit fag og som tog sig selv alvorligt til spot og spæ for alle dem, der mente at de var med til at tegne linjen inden for de konkurrerende store bevægelser. De blev mine vejledere.

Dog var der en bevægelse, som jeg sluttede mig til, nemlig partiet de grønne, der kom ind i amtsrådet her på Fyn. Jeg var medlem indtil det første landsmøde, som jeg deltog i. Det viste sig på mødet, at partiet var gennemsyret af traditionelle venstrefløjsholdninger, afhoppere fra Kommunistisk arbejderparti og Socialistisk arbejderparti, og man havde en i min optik helt forkert indstilling til arbejdsløshedsproblematikken. Det gav jeg udtryk for på landsmødet, da jeg fik ordet, for så at melde mig ud. Det undrede mig inderligt, at man med forbilledet Karl Marx - der på enestående vis har beskrevet, hvor fremmedgørende lønarbejdet er - var så vilde med, at alle skulle have lønarbejde på fuld tid, og at det var meningen med livet for dem. Jeg gik ind for, at den smule nødvendigt arbejde, der var, skulle deles ud på alle dem, der ville have del i det, og så skulle man i øvrigt se og få arbejdstiden helt ned og få minimeret den del af produktionen, som handlede om lønarbejde. Arbejdsløsheden var i min optik en gave, den skulle bare fordeles demokratisk[57], så alle kunne få sin retfærdige del af den. Jeg meldte mig ud af De grønne i 1988, ikke så mange måneder efter at jeg var meldt ind. Dvs. ret præcist 10 år efter, at jeg havde læst “Oprør fra midten”.

Konklusionen af mit cand. phil. speciale, “Magtens væsen” fra 1989[58], var, at magt ikke er ret, at forudsætningen for at vise det i praksis er, at man har den, men at det selvfølgelig er absurd at gå efter magten for at bevise, at magt ikke er ret.

Et eller andet sted ville jeg bare vise med mit speciale, hvad hele mit liv har sigtet til: “Det ikke at være den ultimative vinder på gældende præmisser, er ikke det samme, som at man bare ikke kunne det der.”

Specialet indeholdt desuden et opgør med den ontologiske dualisme, der ligger til grund for en bestemt erkendelsesteori, som jeg er arg modstander af. Forestillingen, om at mennesket kan hæve sig over naturen med sin fornuft, udgør mere eller mindre eksplicit kernen i de

---

[57] Holdningen kom til udtryk i en kronik,”Opløs arbejdsløsheden i stedet for at løse den” som jeg fik trykt i en studiekammerats navn i Ínformation i 1991: https://bibliotek.dk/da/search/work/?search_block_form=phrase.creator%3D%22Peter%20Tranberg%22#content Grunden, til at jeg lod den trykke i hans navn, var, at han havde et uudnyttet frikort, så honoraret kunne udbetales uden fradrag i skat.

[58] https://gylle.dk/tilfaeldigt-eller-alt-andet/ https://ing.dk/debat/murens-fald-og-koldkrigerens-putins-genkomst-172281

vildfarelser, som mange især naturvidenskabeligt og teknisk orienterede typer står for. Naturbeherskelsen bygger på illussionen om, at dens hersker hæver sig ukompromitteret over naturen. Det er en farlig illusion, og en del af forklaringen på den farlige forestilling om udviklingen. Opgøret med den ontologiske dualisme er for meget at komme ind på her, men det udgjorde det indhold i mit speciale, som jeg bestod på.

Alle kulturer har skabt monumenter over sin egen og sin guds storhed. Mennesket har skabt sin gud i sit billede, byttet om på relationen mellem skaber og skabelse, forvekslet skabelsen, gud, med sin skaber, dvs. med sig selv, glemt sin egen funktion i tilbedelse af den almagt, som man har forsøgt at få over sig selv og naturen. Drømmen om almagt har været utopien, der som følge af "magtens væsen" er dømt til at slå over i sin modsætning, dystopien.

Kulturens eksplicitte utopi har centreret sig om det, der kan opnås via økonomisk, politisk og naturvidenskabeligt baseret magt, og konsekvensen af troen er historisk endt op i dystopien, præcist som Georg Orwell har skildret så fint allerede i bogen "Coming up for Air[59]" fra 1939, der indeholder strukturen i hans mere berømte dystopi, "1984" fra 1948.

Mennesket har villet lære af naturen at hæve sig over den med sin beherskelse af den. Mennesket har udkæmpet sin krig om magt over sig selv i fredens navn. Det var ikke freden, som vinderne vandt i deres kamp. Sådan var det med første verdenskrig, der mundede ud i 2. verdenskrig, præcist som det blev beskrevet af Orwell i 1939. Bogen er et mesterværk ud i disciplinen at tolke og beskrive et samfund præcist og samtidigt ud fra et levet liv, og det, at den kun nåede ud i et par tusind eksemplarer, inden den blev forbudt, siger noget om, at markedet er diskvalificeret som dommer i forhold til spørgsmålet om, hvem der ser bedst.

I 1989 var den kolde krig slut, præcist det år, som mit speciale var færdigt. Et budskab, som også fremgik at specialet, at magtens fordummende "os og dem logik" burde erstattes af en "os og vor omverden logik", kunne have vundet lidt anerkendelse, men der var alligevel ikke salg i det og har aldrig været det.

Den kolde krig blev muligvis vundet af den vestlige verden uden at blive varm, men vinderne har endnu ikke bevist, at kampen om økonomisk overherredømme og naturbeherskelse ender i en holdbar situation, fred. Vi har muligvis vundet den kolde krig over den farlige kommunisme, men den varige fred med os selv og vore

[59] https://da.wikipedia.org/wiki/En_mundfuld_frisk_luft_%28roman%29

livsbetingelser mangler vi endnu at vinde. Tiden fra den kolde krigs afslutning er spildt med en utopisk kamp for evig økonomisk vækst.

Hvis jeg forstår udviklingen rigtigt, så har tiden efter 1989 afsløret en total fallit på de sejrende kræfters side. Koldkrigsvinderne har haft magten i perioden, men det, den er blevet brugt på, er at fortsætte en forkastelig livsstil gående ud på at skabe den perfekte ramme for det økonomiske menneske, en ramme der med nødvendighed fører til ødelæggelsen af livets forudsætninger og forarmelsen af de mange, men i de fås ekstremt kortsigtede interesse.

Utopien i “Coming up for Air” handler om hovedpersonens barndomsverden og alt det, der gik under for udviklingen i begyndelsen af det tyvende århundrede. Det hedder udviklingens pris, tabet af biodiversitet, sanselighed, kontakt med det nære og frihed i forhold til en tyranniserende og dæmoniserende kamp for udvikling og overherredømme.

Den russiske invasion af Ukraine er resultat af en kædereaktion sat i værk af blind tro på udviklingen. Øst overtog troen på markedet efter murens fald, og den såkaldte kreative destruktion af værdier i øst med den vestlige verdens destruktive kreation af penge var substansen i det, der skete. Vest samlede op af de værdier, der kunne købes for kreditpengene og den sociale ulighed tog til med det resultat, at Putin kunne overtage staten med sin stab fra det hedengangne KGB, hvoraf han var afrundet i udgangspunktet. Således fik koldkrigerne hinanden i enden, og krigen med dens fordummende antagonisme og destruktive væsen blev resultatet af udviklingen.

Min utopi minder i mangt og meget om hovedpersonens barndom i Coming up for Air. Den er dog mere end en tabt barndom og en drøm. Mit liv er et faktum, konkret eksempel på menneskelig integritet og liv i forpligtende frihed!

Hvis vi skal vinde freden med os selv og vore livsbetingelser, så må den konstante økonomiske, teknologiske og politiske oprustning erstattes af evnen til at stilles tilfreds, fx med en dyb erkendelse af hvor idiotisk det er at leve for at forsikre sig mod døden. Den latterligt destruktive udvikling kan sætte tilfredsheden med det, der er nok for en selv i det lys, som man har brug for, og som man så efterfølgende kan skildre som den egentlige opbyggelige utopi.

Det intense i det at være til i overensstemmelse med sin og sines fundamentale udfordring giver en fylde, som markedets mangfoldigheder af effekter og position ikke kan hamle op med. Den udbredte mangel på forståelse for livsstilen såvel som artens konflikt med sine forudsætninger giver bare oplevelsen dens konkrete

karakter af at være hævet over elendigheden. Det hedder selvbevidst fylde og nærvær i det at være til i en udfordret verden.

Komplet latterligt er det, at de fleste på arbejdsmarkedet er tvangsindlagt til at bidrage til en pensionsopsparing, som de ikke kan få, før de har nået en alder, der bestemmes af samfundet. Det afslører samfundets mentale fattigdom, frygt for fundamental frihed.

Lønarbejderne må fortsætte med at arbejde for at forberede sig på livet som pensionist indtil de stort set alligevel ikke kan mere, dvs. ind til deres liv sådan set er slut. De tvinges til at spare op til sin egen pension, men kan ikke bestemme, hvornår nok er nok, i en situation og i en del af verden, hvor forbruget af verdens begrænsede ressourcer i forvejen er langt over det, der er bæredygtigt. De holdes fast i en dyrkelse af arbejde og vækst som ubegrænset kilde til hvad?

Man arbejder på den måde det meste af livet med at forberede sig på sin tilværelse som pensionist, og ofrer på mange måder livet, ikke bare ens eget, men alle andres, i noget der ligner et forsøg på at forsikre sig mod døden. Det er og bliver absurd, et sindbillede på den sejrende livsform, levende dystopi!

Det er lidt som om, at vor civilisation har ophøjet kampen for overlevelse og kappestrid til kriteriet for udvikling, og det selvom det eneste, der truer arten, livsstilen, er selv samme bestræbelser på at overleve og maksimere den enkeltes fordringer på goderne på markedets betingelser. Det er dér, det igen ender som sin egen trussel, at vinderkulturen tenderer mod at blive offer for sine egne ritualer.

Det er kun os, der lever i fortællingen, altså mennesket. De ikke menneskelige livsformer skriver sig ikke ind i nogen fortælling. Det, der sker i virkeligheden, handler om en tavs evolution. Den siger ikke noget, den er bare, vidunderligt fri af latterlige postulater. Man kan prøve på at se den bag al larmen, lære sig selv at se den tavse virkelighed bag menneskets mange fortællinger. Det giver en stærk følelse af at stå fuldstændigt alene med erfaringen af noget, der er langt større end en selv, mennesket og dets latterlige selvforståelse.

Charles Darwins udviklingsteori påstår ikke, at livsformerne konkurrerer om at overleve. De naturlige livsformer har ingen fortælling om at være bedre egnet, intet formål med noget som helst. Der kan godt være drift, men det er ikke vilje og slet ikke viljen til magt, sådan som Nietzsche beskriver den i socialdarwinistisk forstand.

Rationalitet og formålsmæssighed er virtuelle værdier med overordentligt store praktiske og konkrete konsekvenser. Adorno og

Horkheimer beskriver udviklingen - som den kom til udtryk op til og under det tredje rige, med bogen Oplysningens dialektik fra 1944 - som konsekvens af en formålsløs formålsmæssighed, selvdestruktiv kamp for overlevelse, overherredømme.

Darwin påstår ikke, som socialdarwinisterne, at de overlevende er de bedst egnede. Det er de overlevende mennesker, der kommer med den slags selvforherligende fortællinger som begrundelse for at holde fast i kampen, konkurrencen, spillet om at vise sig som vinder. Og der er ikke andre til at skrive historien, for dem, der gik under i kampen, kunne ikke skrive historien. Mange af dem gik under for en kamp, som de ikke ville være med i, men som “vinderne” patetisk smadrede ned over dem.

Den naturlige selektion er ikke ideologisk. Den handler om “hvordan”, ikke “hvorfor”. Der er ikke noget formål med evolutionen. De mere naturlige livsformer lever ikke for at overleve og beskriver ikke sin overlevelse som en udmærkelse, en fortjeneste. De sætter ikke et prædikat på sig selv med det at være de sidste, de udvalgte. De lever og overlever, fordi de kunne under de givne omstændigheder, ikke fordi viljen satte sig igennem og afslørede sin udmærkelse hos de overlevende. Det er ikke en substantiel egenskab at overleve, men et komplekst biologisk fænomen af omstændigheder og samspil.

Det er ikke et formål at overleve. Det kommer ind i processen af ideologiske, menneskelige alt for menneskelige grunde. Rationaliteten, formålsmæssigheden læses ind af liberalisterne, socialdarwinisterne, dvs. af tilhængerne af markedets fri konkurrence, ligesom Hitler gjorde med sin læsning af Nietzsche i sin “Min kamp”.

Det er ideologien, der påstår og fremstiller udviklingen, som om den er betinget af en evig naturgiven kamp, og har tilhængerne af konkurrencestaten ikke deres kamp, så er kriteriet for udvikling, rationalitet og funktion væk, og de er følelsesmæssigt reduceret til den flok omvandrende zombier, som de faktuelt var i udgangspunktet. Det værste er, at de smadre livet med deres kamp for overlevelse.

Det er ikke naturen, de tilbeder. Det, de siger, kommer af, at de er afhængige af ideologien, og derfor har de ikke andet end kampen og den økonomiske vækst at gå ind for. De kæmper for deres plads på det, de hævder er en almengyldig social målestok, men grundlæggende er det en falliterklæring og deres tro og kamp er den egentlige årsag til, at de fortsætter med at smadre livets betingelser i jagten på det, som de kalder vækst og udvikling.

Inden for denne kultur reduceres kritikken til tabermentalitet. Det er den måde, den herskende orden semantisk kan neutralisere og forlige sig med kritikken på. Alene det at stå i sin kolonihave med sin

minimale kapitalindkomst og være tilfreds provokerer, og man får at vide, at man bare er en taber, at man ikke kan, og at man ville meget mere, hvis man kunne.

Første hus ved spærrejsning, 2002.

Ok, jeg ville gerne have været kendt for at redde verden, men er mere kendt for at have bygget mit eget hus ca. 3 gange. Det er ikke meget, men nok, i min fortælling. Og verden er ikke gået under for udviklingen endnu, selv om vinderne gør, hvad de kan for at det skal ske.

Jeg er ikke taber. Jeg står selv. Og jeg manifesterer mig eksplicit med min position, der er levet kritik af den sejrende livsstil. Det er dem, der på trods af deres kaskader af effekter og forbrug aldrig kan få nok, der er taberne i min fortælling. De er tabere mentalt, de smadrer livets betingelser i og med deres patetiske forsøg på at blive del af en udvikling. De taber ikke bare sig selv, men bidrager til tabet af alt på udviklingens alter.

Det er via den kommunikative manifestation, at et menneske skaber sig en social identitet, fx via en ytring fremført af afsender med navns nævnelse. Den sociale identitet er en spejlværdi, der vækker følelser i den sociale kontekst, som identiteten lever ved. Vi har ikke noget absolut jeg, men en fortalt historie, historisk fortælling, og jeg'et reflekteres her på den ene og anden måde.

Psykisk velvære afhænger af de måder, som det reflekterede/forfængelige jeg viser sig på. Hvis forventningerne, forventningsstrukturen, som det hviler i, er af en karakter, så det opleves godt, så er det godt, kvalitativt. Det er dem, altså forventningsstrukturene, den mentale klangbund, der er afgørende for, om vi kan stilles tilfreds med oplevelsen af os selv. Jeg'et er her

som der en refleksionsværdi, hvor klangbunden af social og psykisk natur er det bærende. I sig selv er jeg'et intet uden om processen!

Sanseligheden koster ikke meget energi. Rent fysisk er vi alle af nogenlunde samme udstrækning. Men vor konstitution og forventninger er forskellige. Det er grundlaget for al humant kvalitativt indhold. Hvis det er den kvantitative maksimering af effekter, som forventningerne retter sig mod, så skal der hele tiden mere og i sidste ende meget til at tilfredsstille den enkelte. Den form for konstituering af sanseligheden er ikke bæredygtig. Er det forfinelsen og de mere velbegrundede kognitive kompetencer, der stiller kriterierne for, hvornår forventningerne er opfyldte, så er det ikke mængden, det kvantitativt målelige alene, der er udslagsgivende for de gode tilstande. Forståelsen for og oplevelsen af forpligtende kulturelle produkter kræver noget af subjektet, men koster ikke ret meget kvantitativt. Opmærksomheden omkring den store mængde af kulturel diversitet, der trods alt er, og forfinelsen af forståelsen omkring hvor mangfoldigt menneskeheden ser og danner sit indhold af mening, er givende. Kulturen har masser af tilbud på berigelse, som ikke behøver at koste kassen, hvad livsbetingelser og penge angår. Men den blomstrer ikke så voldsomt, som den kunne. Den er trængt af udviklingen! Kvaliteten, mangfoldigheden og sanseligheden går under for bestræbelserne på at maksimere det målelige, kvantiteten. Og når den, som vi ser i den vestlige verden generelt og i særdeleshed i det nuværende nationalkonservative danske landskab, er ramt af angst for diversitet og tab af identitet, så er det måske fordi, kulturen dybest set ved, at den er i konflikt med sine forudsætninger. Det er absurd, at mennesket i jagten på kvalitet kun respekterer de kvantitative mål for udvikling, en absurditet som det menneske, der tror at det kan tælle til politi, ikke forstår, men aner og frygter.

Ret beset har vi kun den subjektive[60] tilgang til os selv og verden. Heldigvis har subjektet aldrig været et fritsvævende og ukompromitteret fænomen i forhold til sin verden, sådan som de ontologiske dualister implicit hævder. Det konfronteres konstant med sig selv i verden. Kunsten er at tage ved lære.

---

[60] I den sammenhæng og andre steder, er det vigtigt at lægge mærke til, hvordan meningen konstituerer sig via et begreb, her begrebet "subjektiv". Det er ikke subjektet i betydning af at være en løsrevet ontologisk substans, som udtrykket skal betegne her, men nok som noget fundamentalontologisk i Heideggersk forstand, hvor menneskets tilværelse analyseres som udgangspunktet for ontologien som mulighed. Undertegnede har haft sit hyr med at afklare forholdet mellem ontologi og semantik, og kan ikke siges at være kommet i mål endnu. Man kan forvisse sig om det ved at læse op på afslutningen på et speciale fra 1989:
http://arbejdsforskning.dk/pdf/art-230.pdf gå til side 149, afslutning: "Konklusion søges på flere måder og fortsat 2023"

Verden er og bliver vores overpædagog. Vore nære sanselige forventninger bekræftes altovervejende i det nære, fordi de tilfældigvis er nogenlunde betinget af omstændighederne og er formet gennem hele opvæksten, i princippet fra fødsel til død. Kroppen og dens virkelige behov fortjener respekt som sansernes sted. Den er vor kobling til verden[61].

Selv om vi vil belære verden om godt og ondt, rigtigt og forkert, så indeholder den også, hvad sådanne værdier angår, en mangfoldighed af modsigelser. Men her kommer modsigelserne fra vore medmennesker. Verden har endnu haft plads til det hele, især der hvor mennesket også kan rumme det.

Subjektet er alligevel i videnskabelig/objektiv forstand alt for vilkårlig som sandhedsvidne. Derfor har især naturvidenskaben og økonomien rettet sin opmærksomhed mod det målelige, objektive, det der kan kvantificeres og beregnes. Det ved vi nemlig, hvor vi har. Det kan sættes ind i et atidsligt univers af kvalitetsforladt og beherskeligt indhold. Der kan regnes på det frem og tilbage. Her er standarden, der ikke ændrer sig i forhold til hvem, der aflæser værdierne på målestokken. Økonomernes problem er så, at penge er noget af det mest elastiske mål for udstrækning. Penge er ren elastik, og det, at de konstant skabes og går under, betyder, at de er uduelige som mål for værdi. Det har vi været inde på.

Det er lidt ligesom om, at naturvidenskabens virkelighed er den mest virkelige. Psykisk og social realitet tæller ikke helt lige så meget. Problemet er, at uanset hvor meget man måler på det psykiske og sociale, adfærden, så kommer man aldrig i mål med det. Det er lidt et problem, at netop de sociale og psykiske tilstande, affekterne, værdierne, alle kvaliteterne er mindre virkelige end det, man kan kende med sikkerhed, altså det målelige. Helt galt går det, når man kommer til evolutionen. Den indeholder så mange skæverter og tilfældigheder, at man må give op og sige det, som det er, altså sådan er det bare!

Naturvidenskaben har patenteret virkeligheden, men fordi den kun er samfundets ydmyge tjener, så stiller den sig neutralt til rådighed, dvs. adlyder loven om, hvem der kan byde højest, hvem der har magt, og så taler vi om udvikling igen! Dem, der har magten, kan bruge teknologien. Og da de står for udviklingen, så forsvinder grundlaget for den kvalitative begrundelse for at sætte retning og indhold. Udviklingen er totalitær, tromler objektivt hen over det, der ikke går op i den, dvs. det som den skulle tjene, kvaliteterne, meningen med

---

61 https://www.google.com/search?q=om+det+at+give+naturen+sit&rlz=1CATVZD_enDK888&oq=om+det+at&aqs=chrome.1.69i57j69i59j69i60l2.6189j0j9&sourceid=chrome&ie=UTF-8

naturbeherskelsen. Beviset på, hvor absurd udviklingen er, kan ikke fremføres og forstås på udviklingens betingelser. Det, at kvaliteterne går under for den rationalitet, der kun adlyder de kvantitative forskelle, er ikke at forstå i objektiv naturvidenskabelig eller fagøkonomisk forstand. For det kræver den tænkning, der gik under for behovet for sikkerhed i erkendelsen, dvs. kravet om objektivitet[62].

Hvis man har et problem med udviklingen, så er der sikkert en teknisk løsning på den! Vore magthavere har nok et eller andet sted en bange anelse om, at det kan gå ret meget galt, også i objektiv forstand. De ved godt, at vi skal have reduceret vort udslip af klimagasser, og regeringen satser hele butikken på, at der kommer en tekniker og løser problemet. “Vi skal holde fast i udviklingen og investere nogle penge i udviklingen af de teknikker, der kan afbøde konsekvenserne af den måde, vi praktiserer vor beherskelse af naturen på. Det er udviklingen, alt andet ville jo gå imod udviklingen”! Sådan har det altid lydt oppefra og ned, fra dem der har vundet i kampen om at stå for udviklingen!

Problemet er udviklingen, den grænseløse tro på udviklingen. Løsningen er ikke naturvidenskaben, for den kan ikke erstatte den ideologi, der panisk søger løsningen på alle vækstsamfundets selvskabte problemer i netop naturvidenskaben.

Samfundet er udfordret af sin egen store fortælling, en fortælling om ubegrænset tilvækst i effekter og betingelser for det gode liv, hvor forståelsen for det kvalitative er forvist til subjektivitetens og privatlivets fred, dvs. neutraliseret. Og vil man ikke være med i den store fortælling, modsiger man den, så er man imod udviklingen, afmægtig, ligesom mig og min tænkning.

Drømmen går ikke på et maksimum af sanselig forfinelse, udvikling af fornemmelsen for hinanden som køn og fouragerende individer, men på tallet på bundlinjen. Det er ikke mål for sanselig og menneskelig rigdom, men udtryk for det økonomiske menneskes overherredømme. Dette menneskes fred med sin verden og natur har lange udsigter af samme årsag.

Det sansende og fouragerende menneske behøver ikke at have fjerne mål for øje. De øjeblikke af lykke, som vi forhåbentligt alle sammen har, handler om tilfredshed, det at være opfyldt. Henrykkelsen kan dybest set ikke villes, fordi den som andre tilstande ikke kommer med viljen. Den kan komme uventet, ubehersket, som andre af de tilstande man ikke kan fremkalde med vilje, om end vi nok

---

[62] Der er ting, som filosoffen forstår, som den naturvidenskabeligt teknisk orienterede ikke forstår:
https://ing.dk/blog/filosoffen-forstaar-det-goer-ingenioeren-ogsaa-133663

kan prøve at skabe de omstændigheder, der fx skal til, for at vi oplever henrykkelsen, begejstringen. Jeg har mødt kvinder, der ville mig. De lavede arrangementer omkring mig, for at fange mig ind, og fordi jeg var dum, så gik jeg ikke altid i fælden. Andre gange har tilfældet sejret over det latterlige intellekt, der tror, at det har fat i noget sammen med viljen. Dyret i os er instinkt, ikke vilje. De stærkeste følelser, sexuel gensidig nydelse og begejstring er omgærdet af et hav af forventninger, så man nærmest må afinstalere kulturen, intellektet og vilje for at nå dem. Sanselighedens forfinelse har mange veje, også her.

Mindre voldsomt får vi lidt af henrykkelsen ved bare at åbne for alt det, vi ikke ejer eller behersker. Glæden ved at glide igennem et rigt landskab af liv er som at fouragere sammen med andet liv. Det er bare fylde.

(R)evolution eller udvikling(en)

Alene det at være her endnu, det kan – når man ser, hvor meget der er gået til op gennem evolutionen – tage sig ud som noget af en bedrift. Det er, set i lyset af, hvad der er gået forud for vor tilstedeværelse her og nu, fantastisk, at det af alle lige skulle være os, der var tilbage!

Således har vi, os de levende, det sidste led i kæden ikke bare været i stand til at overleve alt andet, men vi har også evnen til at fortolke vor overlevelse som vor egen fortjeneste og udmærkelse.

Med overlevelsen følger muligheden for at retfærdiggøre, opestimere og fortolke overlevelsen, udvælgelsen, tilfældet, som udtryk for en højere mening, eller den højere mening som tilfældet! Det er vores privilegium at kunne gøre det.

Inertien kan læses ind bag det hele i kraft af evnen til at se overlevelsen som udtryk for mening, vilje og udmærkelse. Det virker befordrende for velværet, men repræsenterer ikke den fulde og forpligtende forklaringen på udviklingens retning og indhold.

I Immanuel Kants kunstfilosofi hviler kvaliteten i den store kunst på erfaringen af ”det at overleve, være den overlevende, i det levendes refleksion af sig selv mod døden”. Uden kampen for overlevelse, meningen hos de overlevende i det at overleve døden, var der ifølge Kant ingen stor kunst.

Der ligger en nyere psykosocial betragtning i Elias Canettis “Masse und Macht” fra 1960, som er bygget op om den antagelse, at den menneskelige selvforståelse og mening i livet er at overleve.

Mennesket vil overleve, det lever for at overleve, skriver Canetti mange gange, og hans tolkning falder på den måde i tråd med Kants kunstfilosofi. Viljen og formålet i at overleve er til stede som en forklarende årsag mening i hans forfatterskab.

Det, der kommer til udtryk med fortolkningen af livet, meningen i livet og muligheden for at sætte meningen i livet som det at overleve, er kernen i socialdarwinismen. Det at overleve andet og andre er i sig selv meningen! Det er den ideologiske kerne, som her tolkes ind i Charles Darwins udviklingslære, en udviklingslære der ikke selv er ideologi, men videnskab.

Den ideologiske fortolkning af Darwins udviklingslære hævder, at evolutionen ikke bare handler om “hvordan”, men at natur inkluderer intention, mening og formål, nemlig det at meningen er at overleve og at viljen til det i de overlevende er udtryk for det. Men det er de færreste arter, der er i besiddelse af det reflekterede jeg, forfængelighedens ekstremt flydende substans. Og os, der er, burde udvikle refleksionen over jegets flygtige og vigtige betydninger med respekt og omhu, frem for at skyde den ind i naturen med ideologi.

Neutral beskrivelse

Evolutionen, altså læren om arternes udvikling, som Darwin formulerer i sit epokegørende værk, ”Arternes oprindelse” fra 1858, er ikke socialdarwinistisk. Han beskriver en udviklingsproces ud fra den treleddede distinktion mellem variation over temaet, selektion, altså tilvalg i en kontekst, og så som det tredje led, konsolideringen af det tilvalgte i sin kontekst. Denne treleddede opdeling af evolutionen, som han udvikler, bruger han på biologiens livsprocesser, hvor den senere er blevet brugt på en lang række andre processer, fx i Luhmanns systemteori.

Der er ikke og der behøver ikke være værdimæssige, ideologiske eller andre former for rationalitet og teleologi (lære om telos (formål/formålsmæssighed)) bag anvendelsen af hans skematiske iagttagelse. Det er ikke en fornuftsforklaring eller rationel og formålsorienteret udvikling, som Darwin beskriver.

Evolutionsteorien er en værdi- og ideologineutral udviklingsteori, der ligger den traditionelle vesterlandske filosofi fjern. Derfor provokerer den ikke bare de store monoteistiske religioner med deres skabelsesberetninger, der aftegner den logiske struktur i det moderne projekt, oplysningstiden og modernismen.

Det siger sig selv, at det er de overlevende, der har skrevet historien. De døde, dem der gik tabt i evolutionens nådesløse proces, de nåede

ikke at skrive den eller også blev den skrevet om efter dem. Og det, vi kender til dem, det er vindernes beskrivelse af dem som tabere.

Man kan spørge, om det er viljen til overlevelse, der udmærker de levende, sådan som de/vi gerne vil tro, eller om det er tilfældet, der afslører sig, her hvor de/vi med filosoffernes ord forklarer meningen i livet med viljen til at overleve.

Det, at vi er her, er ikke beviset på, at vi er her med nødvendighed, at det ikke kunne have været anderledes, sådan som det fremstår i fortolkningen af overlevelsen som resultat af en rationel vilje, udmærkelse!

Muligheden for at se viljen til at overleve som meningen i livet kan lige så godt forklares med evolutionen, den tilfældige variation og selektion, som den kan ses som drivkraften i evolutionen! Viljen og den højere mening har mere brug for evolutionen, end evolutionen har for viljen og den højere mening! Også selv om ”ideologien ser det anderledes”, så klarer evolutionen sig fint uden viljen til overlevelse.

Darwins evolutionsteori viser “hvordan” arterne er opstået. Den hænger sammen uden socialdarwinisternes “hvorfor”. Derfor er socialdarwinismen ikke videnskab, men ideologisk fortolkning af Darwins videnskab.

De døde ville også i vort sted havde været de sidste, de heldige og udvalgte. De ville, på samme måde som vi er, have været i stand til at se deres overlevelse som deres udmærkelse, hvis de ikke tilfældigvis allerede var reduceret til fortid, nutidens fortid, vores nutidige fortid. I vores sted ville de kunne have fortolket sin position på samme måde, som vi gør i vores.

Tilfældet spiller ind i menneskets bestræbelser på at redegøre for nødvendigheden i det, at det er dét, der er her som udvalgt!

Der kan være mange grunde til, at vi er her. Disse grunde kan, som det falder sig, ses som nødvendigheden bag vor tilstedeværelse, det som vi aldrig bliver i stand til at redegøre for i alle detaljer. I vore bestræbelser på at redegøre for tilværelsen konfronteres vi med mangfoldigheden af årsager til, at vi er her, altså en mangfoldighed, der er så overvældende sammensat, at det eneste, som vi med sikkerhed kan vide om denne mangfoldighed, er, at vi aldrig kommer på højde med dens kompleksitet, hvorfor vor selvforståelse er dømt til at lide under nødvendigheden af at orientere sig selektivt og dermed tilfældigt i og med bestræbelsen på at forstå kompleksiteten i

årsagerne bag det, at vi er her: Tilfældet spiller ind i menneskets bestræbelser på at redegøre for nødvendigheden i det at det er dét, der er her som udvalgt!

Der er ikke noget nyt eller revolutionerende i konstateringen af, at vi ikke kan afgøre, om vor tilstedeværelse er af nødvendighed eller en tilfældighed. Vi ved kun, at vi har evnen til at se overlevelsen som begge dele, tilfældigt eller som udtryk for en højere nødvendighed og mening.

Et afledt spørgsmål

Men hvad nu hvis det er blevet den ideologisk betingede kamp for overlevelse, der er problemet for menneskeheden?

Man ser ideologien indenfor alle moderne udgaver af fortællingen om udviklingen! Socialdarwinismen ligger fast forankret som del af det moderne menneskes tro på udviklingen. Hvis man vil forstå, hvor farlig ideologien, udviklingstroen er, må man ty til videnskaben, dvs. evolutionsteorien.

Det eneste, der for alvor truer menneskets overlevelse, er således menneskets succes med at overleve, fordi det lever for at overleve, eller orienterer sig som om det var meningen i livet, med livet!

Mennesket er en trussel for sig selv, fordi det primært lever for at overleve, hvor det ikke ville være noget problem at overleve, hvis mennesket levede for noget andet.

Det ser ud til, at det er direkte dumt at leve for at overleve, netop fordi det virker mod intentionen!

Pointen er altså, at den udvikling, som fx konkurrencestaten står for i skøn forening med den socialdarwinistiske markedsideologi, ikke er nogen naturlov, sådan som man gerne ville have i og med henvisningerne til menneskets iboende vilje og grænseløse begær, og at den tilmed er destruktiv.

De største problemer - som menneskeheden, arten Homo erectus, Homo sapiens, Homo ludens, det autoerotiske og ekstremt selvforgudende dyr, civilisationens psykosomatiske fundament af kød og blod står over for – de problemer kan – i strid med menneskehedens tilbøjeligheder til at forgude sig selv – meget let forklares som resultat af en syg konkurrencementalitet og livsstil, dvs. ideologi.

Der er ikke noget revolutionerende i menneskets dyrkelse af sin egen overlevelse. Dyrkelsen af overlevelsen er fast inventar i kulturens forudgående stadier. Derfor ville bruddet med dyrkelsen af overlevelsen for overlevelsens skyld være udtryk for en egentlig social og psykisk revolution.

Det virker vanvittigt ironisk i situationen, at der på ligefremt naturvidenskabelig basis kan redegøres for, at menneskets fortsatte tilstedeværelse her på den lille blå planet ville være langt mere sikker, hvis mennesket ikke levede for at overleve, hvis det holdt op med at brede sig og ødelægge sine livsbetingelser for sig selv med sin patetiske jagt på udbredelse, volumen og kvantitative mål for succes!

Sagt på en anden måde: Erkendelsen af, at artens succes er eneste trussel af betydning, bryder med den traditionelle identificering af succes med artens fortsatte mangfoldiggørelse, fysiske udbredelse og indflydelse på den lille blå planets yderst begrænsede ressourcer.

Revolutionens nødvendighed

Revolutionen ville da bestå i bruddet med troen på, at meningen i tilværelsen er at overleve, netop fordi kampen for at overleve, for at mangfoldiggøre sig, berige sig og sikre sig, kan forklares som kernen i den eneste trussel af betydning, som menneskeheden står over for, nemlig sig selv, sin egen patetiske udgave af succes!

Videnskaben har for længst sandsynliggjort, hvordan ressourcemangel, klimaændringer, overbefolkning, ødelæggelsen af biodiversiteten på land, til havs og i luften, sammen med det nukleare arsenal af potentiel gensidig destruktion (evne til at overleve ved at dræbe og ødelægge) er udtryk for menneskeskabte trusler mod mennesket selv, og at disse trusler er gigantiske, set i forhold til de scenarier, der trækkes op af en professionel underholdningsindustri, for at fortrænge opmærksomheden fra den ubekvemme sandhed. Underholdningsindustrien vil hellere fokusere på eksterne trusler for menneskeheden, end de risici der kommer af menneskets selvnegerende jagt på succes.

Erkendelsen af, at forsøget på at overleve er blevet menneskets største trussel, virker underminerende for grundstrukturen i menneskehedens traditionelle orienteringsmønstre, hvor mennesket har det bedst;

- når det tror på de kriterier, der gælder for succes i traditionel økonomisk, juridisk, politisk, personligt psykisk forstand,
- når det tror på de former for formålsmæssighed, der præger orienteringsmønsteret inden for økonomi, jura, politik, privatliv, religion, videnskab osv.

Det gælder, at vi åbenbart har det bedst med at tro på, at succes i de forskellige sociale og personlige sammenhænge, som vi af traderede grunde orienterer os inden for, alle bidrager til og går op i en højere form for formålsmæssighed, funktion, rationel rationalitet - at det, at vi individuelt går efter det gode og rigtige i traditionel forstand, at det er garantien for, at det hele i sidste ende bidrager til og går op i det fælles bedste.

Når vinderne på markedets betingelser hævder, at de ikke bare er de bedst egnede, men at de også tegner udviklingen, netop ved at sætte sig igennem, og at det, at de vinder på alle vedtagne parametre, sikrer udviklingen mod den bedste af alle mulige verdener, så gør de det på konkurrencens vilkår, som de ideologisk og fortællemæssigt holder fast i som underliggende natur og kriterium for udvikling.

Det er ikke natur, som de står for. Det er ideologi. Og den udvikling, som de bringer med sig, er selvdestruktiv, et stort levende paradoks.

Politikere, medier og ideologer af socialdarwinistisk og liberalt tilsnit lever af at bekræfte den farlige overtro. De lever af at bringe det populære og bekvemme budskab til torvs, som siger, at mennesket ingen grænser skal kende for sine naturgivne bestræbelser på at opnå individuel succes. De falder på den måde performativt i med truslen, den succes, der er blevet sin egen største trussel.

Det gælder samtlige af de politiske bevægelser, som vi ser i det danske folketing. Det eneste, der adskiller dem, er spørgsmålet om, hvor meget vinderne skal afgive i godhedens navn til taberne! Dvs., hvor meget velfærdsstat vinderne kan og skal finansiere! Den underliggende ideologi, at det er vinderne, der skaber udviklingen for alle, er fælles ideologisk indhold.

De forstår ikke hvor fundamentalt farlig deres ideologiske kamp, syge livsstil, er for vor fælles succes, og at de respektive former for isoleret rationalitet, der danner sig omkring økonomi, politik, ret m.m. er blevet den egentlige trussel for arten, menneskeheden, civilisationen. De forstår ikke de respektive former for funktionalitets samlede ydelse til samfund og natur.

Det er forklaringen bag og begrundelsen for behovet for en egentlig revolution, den der står for døren, hvis menneskeheden skal overleve, og som bryder med mediernes, det politiske systems og alle andre ideologifabrikkers populære budskaber.

Den nødvendige revolution er en gigantisk kognitiv udfordring for en menneskehed, der har overlevet, men aldrig har lært at se sin egen overlevelse som problemet.

Evolutionen har været med til at skabe os, men ikke givet sit barn, os, de sidste, hvad der skal til for at komme videre herfra. Den har bragt os her til, men ikke bibragt os det nødvendige, for at vi mere sikkert kan komme videre.

Hvad vi kan, det er at leve for at overleve. Men vi ser ikke klart nok, at vor succes er vort eget største problem. Det har evolutionen ikke givet os. Den er tavs, men afslører alligevel vore latterlige fortællinger om os selv som evolutionens blomst som vores løgn om os selv.

Den menneskelige succes er let at afsløre som sin egen største trussel. Det underminerer de kriterier for succes, som de udvalgte har lært at se for sig, og som man hidtil har levet på at leve op til.

Det tredje led i evolutionsprocessen, det der handler om konsolidering efter udvælgelsen, dvs. stabilisering af relationen mellem arten og dens kontekst, de overlevende, og den verden som de har vundet, savner artens opmærksomhed. Artens succes afhænger nu af, om den forstår at tilpasse sig en stabil position i den yderst begrænsede kontekst, planeten, dvs. bevare sine egne livsbetingelser her.

Det at stå af i forhold til en patetisk udvikling, handler om en højere nødvendighed, end den som de tabende vindere prøver at finde i konkurrencestaten.

Hvis vi skal bevare den her planet, så er vi nødt til at affinde os med, at den ikke er større, end den er.

Utopien må gå på, at vi må stilles tilfreds med det lille blå rumfartøj, og at der er grænser for vækst. Det skal være tilfredsheden med dette vilkår, der må være målet for en utopi, som vi skal organisere os efter. Der er ikke plads til andet.

Citat af Margaret Atwood: Vi er nødt til at finde ud af, hvordan vi skal organisere os, for at planeten kan fortsætte med at være beboelig. Utopierne vil vende tilbage, for vi er nødt til at forestille os, hvordan vi skal redde verden[63].

63

"Vamos a tener que descubrir de qué manera organizarnos para que el planeta siga siendo habitable. Las utopías van a volver porque tenemos que imaginar cómo salvar el mundo", responde.
Margaret Atwood: "Las utopías van a volver porque tenemos que imaginar cómo salvar el mundo"

Stolthed

En udtalt social manifestation

Når man signalerer, at man står på mål for noget, der ikke falder i med mængden, så fremkalder det reaktioner. Især hvis man ikke er den taber, som andre gerne vil gøre en til og man faktisk ligner noget, som mange identificerer med en taber. Min fremtoning er med fuldt overlæg sat i verden med det formål at signalere, at man ikke altid skal kunne skue hunden på hårene!

Mistænksomheden, misundelsen, forsøg på at nedgøre mit projekt med slag under bæltestedet i forhold til mit hele liv og mine eksplicitte fremstillinger af mig selv i mine kontekster har vist mig, hvor massivt det, jeg er oppe imod, har været til stede hos nogle af dem, der har haft rig mulighed for at kende mig gennem årtier. Jeg tror, de hver især har regnet sig som min ven, men disrespekten og selvfedmen hos dem er slået igennem til sidst. Vi var ikke venner!

Som kapitalist, og det må man være i et tilstrækkeligt omfang for at være fri af arbejdsmarkedet, oplever man, at folk føler det nedværdigende at betale for at skulle låne det, der er mit.

Var jeg en traditionel alfahan, der skyder revisorer, administratorer og jurister ind mellem mig som ejer af min ejendom og omverdenen, så ville jeg ikke have lært mine medmenneskers sande indstilling til mig og min fortælling at kende, som jeg gjorde. Men jeg er alt andet end glat i min fremtoning. Og jeg er ekstremt eksplicit i alt, hvad jeg foretager mig.

I flere tilfælde har jeg oplevet at leje ud til “venner”, der kom til at afsløre noget af det værste i forløbet. Der, hvor vilkårene personificeres, dvs. der, hvor jeg står med min livsstil som privilegeret ejer af det, de vil have, er jeg med mit eksplicitte forsvar for min position blevet deres fjende. Selv om de har fået lov at bo relativt billigt, sluppet for at betale depositum, fordi jeg gik ud fra, at man kunne stole på hinanden, endte det helt galt. De var glade for arrangementet i begyndelsen, og kunne se deres fordel i det. Men da de kom i økonomisk uføre, helt åbenlyst på grund af deres overforbrug og begær, og lejemålet måtte ophøre, så forsvandt al anstændig adfærd.

En ville have et depositum tilbage, som han ikke havde betalt, han beskrev mig nedsættende over for genboen, påstod mod bedre vidende, at jeg var lovbryder og uetisk. Han beskrev det hus, han selv havde mishandlet, som om det var dårligt og usundt. Jeg kender det hus ud og ind, og det er ret gennemsnitligt for flertallet af boligers

sundhed, dvs. lige så godt som andre på vejen. Der var nogle på vejen, som gerne ville høre hans løgn. Den levede, og visse personer kan ikke slippe den.

En anden efterlod en gigantisk efterregning for forbrug og påstod, at det var på grund af en fejl i installationen, hvad det viste sig efterfølgende ikke at være. Installationen virkede fint og der har ikke været noget siden.

Nogle lejere var henrykte for at bo i mit selvopførte hus, indtil jeg selv skulle bruge det, eller alternativt lade dem fortsætte lejemålet for en mere markedsorienteret leje. Faktuelt kunne jeg ikke sige dem op, de havde loven på deres side, men jeg kunne med lovhjemmel, fordi lejen lå langt under markedsprisen for det lejede, sætte lejen op med et betragteligt beløb, hvilket jeg, alternativt til det selv at bo i huset, havde brug for i situationen. De ville ikke flytte, kun hvis jeg gav dem 75.000 kr. under bordet! Jeg var desperat, og indvilligede først i at betale pengene, betinget af at jeg kunne, dvs. hvis jeg kunne spare dem sammen over en kortere periode eller låne dem. Jeg tog et midlertidigt job som livredder i Odense Idrætspark med det formål at spare sammen til at få dem ud, men kunne ikke skaffe pengene alligevel. De kunne altså blive boende til en højere husleje. Det ville de ikke betale, sagde op og var ekstremt sure. De havde bagtalt mig før, men nu eskalerede det, ved at de bekræftede onde rygter omkring mig og mine huse.

Det er i de virkelige relationer, hvor man er bundet op i gensidig afhængighed, at social selvbeskrivelse og selvværd afslører sig. Ejerforhold er noget af det mest afgørende for social selvforståelse.

Jeg har aldrig sigtet til at blive kapitalist for at være kapitalist, men min forståelse for det økonomiske system og mulighederne for at trække sig tilbage fra arbejdsmarkedet har peget på denne mulighed, at bygge og eje en lille smule, som kan lejes ud for penge. Virkeligheden har konfronteret mig med oplevelsen af at være lille kapitalist i et velhaverkvarter i det nationalkonservative Danmark. Tak skæbne, hvor er det lærerigt!

Til tider har jeg benyttet mig af Youtubes univers af lydbøger som godnathistorier, herunder Sherlock Holmes læst op på tysk, på tysk fordi Robert Conan Doyles historier om den berømte detektiv ikke findes på dansk her. Jeg tror på ingen måde på hans deterministiske univers af entydigt sande naturvidenskabeligt begrundede deduktioner ud fra mennesketyper og deres handlinger, som fortællingerne bygger op om, men hans tilgang til mennesket er inspirerende alligevel. Og når man tager den på, så er det let at afsløre misforholdet mellem selvbeskrivelse og virkelighed hos både mig selv og bekendte. Der, hvor metoden har afsløret noget for mig,

er der, hvor jeg til stor undren pludseligt må indrømme, hvor meget energi jeg bruger på at stikke den analytisk deduktive syl i bekendte. Hver gang har jeg så valgt at droppe relationen, ikke fordi den var værre end så meget andet, men fordi jeg ikke gad den mere på grund af min egen måde at indgå i den på. Jeg er sådan en, der dropper mine relationer i ny og næ. Det slutter som en sag, jeg ikke gider være del af længere. Hvor Sherlock ikke kan leve uden sager, bliver jeg træt af mig selv som detektiv. Han er så også privilegeret ved at være skrevet ind i et nærmest statisk univers af ret og uret, godt og ondt, venner og fjender. Det er vi andre ikke.

Mit liv på lavt forbrug det meste af året i kolonihave og som bolighaj med det formål at vise, at det kan lade sig gøre at være et alternativ til alt det, jeg er imod, det provokerer og fremkalder det værste omkring mig. Det kræver ikke den store detektiv at se det. Jeg har ikke kunnet undgå at mærke det.

Administratoren for den facebookgruppe, der er på vejen, hvor min ejendom ligger, har sagt præcist, hvordan han oplever mig. Citat: “Du er ikke fin nok til vores kvarter”! Det kom frem i den første samtale, jeg havde med ham efter de 12 år, hvor han har boet på vejen og været central for udbredelsen af rygterne om mig.

Evolutionen i sig selv er umælende, den har ingen fortælling. Den er min tavse ven. Den bærer ikke nag, og står for alt det opbyggelige, der er gået forud for udviklingen, mennesket med alle dets fortællinger.

Når evolutionen kommer en i møde, så skyldes det også sproget, en anden tavs ven. Det anvendes støjende, men taler samtidigt stilfærdigt mere sigende. Som Heidegger lakonisk konstaterer, sproget er ikke døvstumt, det tier blot, når det lytter, og det at tie er tale!

Spillet om magt og social position indeholder sine regler, ligesom spillet om reglerne indgår i spillet i opbrudstider. Tidernes skiften kan kendes på forargelsen over, at spillets regler ændres. Nogle gange ændres reglerne synligt, og man kan tale om paradigmeskift fx inden for videnskaben, hvor ny viden ikke altid bygger op om gammel viden, men erstatter gammel viden med ny viden, der står på egne nye betingelser. Deraf udtrykket, paradigmeskifte.

Hver gang reglerne ændrer sig fundamentalt for den menneskelige eksistens og selvforståelse, kan man høre det på sproget, der har været med fra historiens begyndelse. Når de forskellige ord og udtryk skifter betydning, hænger det sammen med, at den fortælling, som de eksisterende udfolder sig indenfor, bliver en ny. Historien er sprogets, og hvis man lytter ordentligt efter, så fortæller det os præcist, hvor og

hvornår fortællingen skifter, hvor udtrykket får ny betydning, hvor spillet om reglerne får afgørende betydning for spillet, modsat der, hvor reglerne ligger fast.

Kommunen vil have antallet af boligenheder op i det område, hvor jeg har mine huse. Der gives derfor tilladelse til at bygge lejeboliger i stor stil, og facebookgruppen af villaejere kæmper imod, fordi de mange lejeboliger ikke er fine nok for dem. Men det argument kan de ikke bruge over for kommune og omverden. Tonen bliver derfor skinger på facebookgruppens side.

Naturen og dens evolution ligger til grund for det, at vi er her. Den var her længe før os, den er i os og vor omverden, men den er ingen garanti for, at vi fortsætter med at være her. Vore fortællinger dækker lige så meget over det, som de larmende afslører det ved deres forsøg på at dække over usikkerheden. Det sidste forstår man ved at lytte til sproget, det tavse sprog der taler fra dybet af sin hukommelse.

Det eneste, der for alvor truer arten og planetens mange livsformer, er udviklingen, som det demokratiske flertal med sin velfærdsstat står for sammen med socialdarwinismens udgave af markedets lov. Udviklingen, som man holder fast i, kan ikke fortsætte, og fortællingen bliver mere og mere skinger, panikagtig og syg.

Menneskets fortælling om udviklingen gik på at hegne naturen ind, tilegne sig den og beherske den. Det var del af menneskets fortælling om sin civilisering af naturen[64]. Det var en skæbnefortælling bygget op om logisk orden, monoteisme og deri funderet menneskelig selvforgudelse.

Den private ejendomsret er helt fundamental for den vestlige verden og globaliseringen. Retten, fx til at skalte og valte med det der er dit, er grundlovssikret, individets ret, frihed. Den er også en forudsætning for den globale orden, som vinderne af den kolde krig har kæmpet for siden murens fald. Den vil jeg benytte mig af, lidt omvendt.

Min fortælling går på retten til at afgrænse det, der er mit, i forhold til udviklingen, civilisationen med dens udvikling, der er styret af menneskets selvretfærdige udbredelse og nivellering af givne biologiske og kulturelle forskelle. Jeg og det, der er mit, skal skånes for udviklingen og være en modvægt til udviklingens selvnegerende natur.

Velfærdsstaten tvinger, så vidt den kan, alle til at bidrage til ødelæggelsen af livsbetingelserne på planeten. Det gør den bl.a. ved

---

[64] Fra naturtilstand til civilisation
https://www.information.dk/debat/2008/11/naturtilstand-civilisation

at tvinge hver enkelt borger til at tjene langt mere, end denne har brug for. Længe før, du har opnået en indtægt, du kan leve af, er du tvunget til at aflevere en del af din indtægt til velfærdsstaten, der bruger en stor del af sine midler på pseudoaktivering af de mange, som ikke kan stå sig i konkurrencen på det marked, der mod bedre viden er udråbt som stedet for skabelse af alle værdier.

Hvis du vil være noget i Danmark, så må du bidrage til maksimeringen af BNP'et, yde dit for at få noget som helst.

Velfærdsstaten er en overbygning på den konkurrencestat, som er en udgave af socialdarwinismen. Denne alliance vil aldrig kunne vinde freden med livets betingelser. Med det in mente er det indlysende, at mit projekt går imod de positioner, som er repræsenteret i det danske folketing.

Den skingre tone, som jeg hører bag kritikken af min position, mangelen på argumenter i kombination med de løgne, som jeg får i stedet, afslører at fortællingen dækker over en livspraksis, som er i fuld gang med at ødelægge sig selv.

Ud over at man kan være et alternativ til praksis, kan man glæde sig over det konstruktive i destruktionen af det destruktive. Sarkastiske tilråb og klappen i hænderne over mangfoldigheden af succesadækvate idioter, der er gået under for den udvikling, som de kæmper for, fortjener sin udbredelse.

Danmarks skiftende regeringer har solgt sig selv som grønt foregangsland og har den tekniske udvikling af grønne teknologier på førstepladsen inden for italesættelsen af sig selv som en grøn nation.

CCS, CCU, pyrolyse teknologi m.m. står for nogle af de former for tek-fix-løsninger, som vor lille nation slår sig op på. De færreste ved, hvad forkortelserne står for, og endnu færre ved, at der blot er tale om "luftsteg, vindfrikadeller og fugle på taget"!

CCS og CCU står for kulstofindfangende teknik, enten med deponi eller med genanvendelse for øje. For at teknikken skal virke i praksis, skal der være nogle kilder, som kulstoffet kan indfanges fra. Det eneste, der tilnærmeligt kan anses for at være realistiske kilder, er centrale kraftværker eller fx store afbrændere af enten organisk affald eller fossile brændsler.

Den teknik, som skal anvendes på skorstensrøgen fra de store forbrændingsanstalter, er endnu ikke færdigudviklet, og det er yderst usikkert om den bliver det.

Det, som skal brændes af og som man forestiller sig, skal danne grundlag for den røg, som kulstoffet skal udvindes fra, er primært importeret træ fra alverdens skove, især fra de baltiske lande, hvor man allerede nu hugger skov ned for at sende det til Danmark, for at det kan blive brændt af. Rent regnskabsmæssigt figurerer afbrænding af alverdens skove i det danske klimaregnskab som klimaneutralt, og man forestiller sig, at når kulstoffet så fanges ind via den ufærdige teknik, så vil regnskabet gå i minus på klimaregnskabet, altså registreres som negativt bidrag til atmosfærens klimagasser, via import og afbrænding af skove. Man mener at kunne forurene videre på andre områder inden for nationens grænser, uden at klimaregnskabet viser noget større svineri ved det! Det er ren manipulation. Det viser kun en ting, og det er, at vores usympatiske ledere er fuldstændigt kolde et vist sted i forhold til den udfordring, som menneskeskabt global opvarmning er. Man har nok i at lade som om, at man har forstået et problem og vil handle på det. Det er rent spil for galleriet, rent ordgejl og kan ikke beskrives grimt nok.

Pyrolyse er ikke noget nyt. Det består i at udvinde organiske gasser af organiske materialer ved at varme dem op under tryk. Det er ressourcekrævende og uøkonomisk, men bliver solgt fra de ledende kredses side, som om det var et konstruktivt element i den grønne omstilling[65].

Danmark er et af de lande, som allerede nu rammes hårdt af følgerne af den globale opvarmning. Vi ser oversvømmelser og skader på landbrugsjord, arealer langs kysterne og på ejendomme, som allerede nu er så omfattende, at der hverken kan forsikres mod dem eller dæmmes op for dem.

Der tales en del om, at hundrede tusinde hektarer marginaljorde skal tages ud af landbrugets drift, men mange af dem er allerede mere eller mindre ødelagte som landbrugsjord på grund af at jorden er sunket ind efter mange års iltning/dræning/ompløjning og som følge af de stigende nedbørsmængder. Grundvandsspejlet står over terræn mange steder dele af året.

Ændrede mønstre i jetstrømmene, vedvarende og anderledes vindforhold, stigende havvandsspejl har ført til flere og mere voldsomme stormfloder. Byer, som fx København, er voldsomt udfordret af stormfloder i nær fremtid, da store områder befinder sig mindre end 2,5 meter over havoverfladen. Det vil være umuligt at gøre noget ved det her såvel som mange andre steder langs

---

[65] Detaljeret kritik af disse tekniske fix har jeg fremført under en tråd på ing.dk IPCC: Der er grænser for økonomisk vækst! | Ingeniøren Her kan man se, hvordan tek-fix-proselytterne på stedet farer frem, når man anfægter det konstruktive i det, som man har gang i her, som udbydere af den slags løsninger, det politiske system efterspørger.

Danmarks tusindvis af kilometer kystlinjer. Det er sådan set trist, men der vil ikke være noget som helst uretfærdigt over det, når Christiansborg er gået under engang i nær fremtid. Man ser vore politikere for sig, flyde rundt som strandvaskere i Københavns gader, fuldt ud fortjent. Skønhed og retfærdighed i ophøjet enhed for det indre øje!

Da konkurrencestaten bygger på den private ejendomsret, så tilbyder den også muligheden for at melde sig ud ved at tilegne sig det tilstrækkelige, der skal til for ikke at gå under for konkurrencen, udviklingen. Grundlaget for at etablere en modvægt til udviklingen ligger i konkurrencestaten.

Det handler om at få nok og grænse det af i forhold til menneskehedens destruktive fremfærd. Det er indholdet i min fortælling, strategien, et alternativ til udviklingen og som sådan en utopi, omend en ganske lille og på mange måder udfordret en af slagsen.

Med udgangspunkt i min fortælling som eksempel kan der dog med lidt opfindsomhed hurtigt tegnes mange andre udgaver af samme strategi.

Der er et hav af muligheder for at danne fællesskaber, alternative ejerforhold og mindre selvforsynende enheder, hvis udfordringen tages op eksistentielt. Mulighederne er mange og fortællingerne endnu flere. Udfordringen er at danne en mangfoldighed, der kan bære i længden, dvs. bevare det liv, der er forudsætningen for sit indhold, godt såvel som dårligt. Det passer ind i Darwins udviklingslære.

På min grav skal der stå: "Jeg fik nok, og selv om visse lønarbejdere og tabende vindere såvel som vindende tabere på markedet ville det anderledes, så var det ikke udviklingen, jeg gik under for, men min krops ælde. Velfærdsstaten skal også have tak for mit lange ophold, for jeg vidste skam at bruge den mod dens intentioner, til endnu fleres forargelse. Spørg bare mine fjender”.

Litteratur inspiration

Egne skriverier
Bøger:
“Succes eller succes” 2008, Bod.
“Realitetens konflikt vs konfliktens realitet”, Det stenske forlag 2011.
“Det økonomiske menneske”, Det stenske forlag 2016.
“Samfundets økonomiske system”, Det stenske forlag 2016.

Cand. phil. speciale, filosofisk institut Odense universitet 1989, “magtens væsen”.

Kronikker:
”Sundhed for de bedst egnede” Ínformation 1/9 2008
” Fra naturtilstand til civilisation” Ínformation 3./11 2008
”Fra at være overflødig til overskudsmenneske” Ínformation 18/12 2008
”På gensyn med Højrup” Fyens Stiftstidende 27/5 2009
”Euroen spændes” Fyens Stiftstidende 26/3 2012
”Filosoffen forstår det – gør ingeniøren også?” Ingeniøren 1/11 2012
”Begrebet ”finanskrise”, i krise!” Fyens Stiftstidende 2/7 2013
”Hvem skal have patent på at udstede patenter?” Ingeniøren 15/8 2013
”Min elcykel er lovløs – Men hvorfor?” Ingeniøren 5/4 2016

Anden litteratur:

Adorno, Theodor W. :
- ”Dialektik der Aufklärung”, Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag GmbH, 1969.
(Sammen med Horkheimer)

Bjerg, Ole:
- “Gode penge”, Forlaget Information, 2013.

Copy, M. Irving:
- ”Introduction to logic” fifth edition, New York, Macmillan Publishing Co., 1972.

Darwin, Charles:
- ”The Origin of Species", 1859. Findes i et utal af udgaver.

Descartes, Rene:

"Discours de la méthode pour bien conduire sa raison, et chercher la vérité dans les sciences" 1637. Er tilgængelig i forskellige oversættelser på mange sprog.

Foerster, v. Heinz:
- "Wissen und Gewissen", 1. Afl. – Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1993. (oversættelse fra amerikansk).

Friedman, Milton:
- "Capitalism and Freedom": Fortieth Anniversary Edition (Paperback) 2002.

Heidegger, Martin:
"Sein und Zeit", 15. Afl. – Tübingen, Max Niemeyer, 1984.

Horkheimer, Max: Se under Adorno.

Husserl, Edmund:
"Logische Untersuchungen" zweiter Band. Erster Teil. Untersuchungen zur Phänomenologie und Theorie der Erkenntnis. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1984.

Kant, Immanuel:
- "Kritik der reinen Vernunft", Hamburg: Felix Meiner 1956.

Keynes, John Maynard
- 1936: The General Theory of Employment, Interest and Money (samlede værker).

Klawonn, Erich:
- "Sjæl – legeme problemet", Syddansk Universitetsforlag, 2001.

Luhmann, Niklas:
"Beobachtungen der Moderne": Westdeutscher Verlag, 1993.
"Die Wissenschaft der Gesellschaft", Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1990.

”Die Wirtschaft der Gesellschaft”, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1988.
”Erkenntnis als Konstruktion”, Bern: Benelli Verlag, 1988.
”Gesellschaftsstruktur und Semantik” band I, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1980.
”Gesellschaftsstruktur und Semantik” band II, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1981.
”Gesellschaftsstruktur und Semantik” band III, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1989.
”Gesellschaftsstruktur und Semantik” Band IV, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1995.
”Ökologische Kommunikation”, Opladen: Westdeutscher Verlag, 1986.
”Paradigm Lost: Über die ethische Reflexion der Moral”, Frankfurt am Main: Suhrkamp 1990.
“Die Politik der Gesellschaft“, Frankfurt am Main, Suhrkamp, 2000.
“Realität der Massenmedien“, Westdeutscher Verlag, 1996.
“Das Recht der Gesellschaft“, Frankfurt am Main, Suhrkamp 1993.
"Soziale Systeme”, Frankfurt am Main, Suhrkamp,1984.
”Soziologische Aufklärung 1”, Opladen: Westdeutscher Verlag, 1970.
”Soziologische Aufklärung 2”, Opladen: Westdeutscher Verlag, 1975.
”Soziologische Aufklärung 3”, Opladen: Westdeutscher Verlag, 1981.
”Soziologische Aufklärung 4”, Opladen: Westdeutscher Verlag, 1994.
”Soziologische Aufklärung 5”, Opladen: Westdeutscher Verlag, 1990.
”Soziologische Aufklärung 6”, Opladen: Westdeutscher Verlag, 1995.
”Sociologi des Risikos”, Berlin: Walter de Gruyter, 1991.
”Zweckbegriff und Systemrationalität“, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1973.

Maturana, R. Humberto og Francisco J. Varela:
- ”El Arbol Del Conocimiento", 1987, (findes i dansk oversættelse og andre oversættelser).

Meadow, Donella H.:
”The Limits to Growth”, New York: Universe Books, 1972.
”Hinsides grænser for vækst”, Danmark: Nordisk Forlag, 1993.

Naderer, Bärbel:
- „Die Entwicklung der Geldtheorie Joseph A. Schumpeter“ Duncher & Humbolt, 1990 Berlin.

Rasmussen, Steen Ole:
- “Magtens væsen”, Cand. phil. speciale, Odense Universitetsbibliotek, 1991.

Roegen, Nicholas Georgescu :
- ”The Entropy Law and the Economic Process”, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1971.

Say, Jean Baptiste, 1767–1832.

Schumpeter, Joseph A.:
- “Das Wesen des Geldes” Göttingen – Vandenhoeck & Ruprecht 1970

Smith, Adam:
- ”The Wealth of Nations” Books I-III, London: Penguin Classics, 1986.

Varela, Francisco: Se Maturana.

Walras, Léon
- ”Elementerne i den rene økonomis politik” fra 1874 til 1876

Whitehead, A.N:
- ”Process and Reality”, New York: Macmillan, 1929.

Sørensen, Villy, K, Helveg Petersen og Niels I. Meyer:
- ”Oprør fra midten” København: Gyldendal, 1977.